

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra Dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nacistická perzekuce obyvatel Českého Brodu

Nazi persecution of inhabitants of Český Brod

Adam Ropek

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Koura, Ph. D.
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Nacistická perzekuce obyvatel Českého Brodu potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Českém Brodě dne 18. 04. 2022

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu této práce doc. PhDr. Petru Kourovi, Ph.D. za důležité rady a komentáře, díky nimž mohla moje bakalářská práce vzniknout. Další poděkování patří zaměstnancům všech archivů, které jsem v rámci shromažďování zdrojů navštěvoval a také PhDr. Vladimíru Jakobovi Mrvíkovi, Ph.D. za poskytnutí důležitých materiálů ze sbírek Podlipanského muzea v Českém Brodě.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá nacistickou perzekucí prováděnou na obyvatelích města Český Brod v období tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Kromě obvyklých témat spadajících pod tuto problematiku, jako např. holokaust se práce dotýká také fenoménu nucených prací. Nejdelší část je však věnována vězněným a v určitých případech i popraveným místním osobám, kdy u více než 50 z nich je zde detailněji zobrazen důvod a průběh jejich pronásledování ze strany okupačního aparátu. Závěrečné pasáže se zabývají jak posledními měsíci okupace, tak především událostmi květnové revoluce v Českém Brodě a taktéž poválečnému vyrovnání s kolaboranty a lidmi, kteří se na perzekuci českobrodských občanů podíleli, a to včetně osudů vybraných členů kolínského gestapa.

Klíčová slova

Český Brod, nacistická perzekuce, protinacistický odboj, druhá světová válka, holokaust

Abstract

The bachelor's thesis deals with the Nazi persecution committed against the inhabitants of the town of Český Brod during the so-called protectorate. In addition to the usual topics covered by this issue, such as the Holocaust, work also touches on the concept of forced labor. However, the longest part is devoted to imprisoned, and in some cases also executed local persons, where more than 50 of them show in more detail the reason and course of their persecution by the occupation apparatus. The final passages deal with the events of the May Revolution in Český Brod and also with the post-war settlement with collaborators and people who participated in the persecution of the citizens of Český Brod, including the fates of selected members of the Gestapo in Kolin.

Key words

Český Brod, Nazi persecution, Anti-Nazi resistance, Second World War, Holocaust

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Stručná historie města	7
3. Český Brod v období Protektorátu Čechy a Morava.....	9
3.1 Příjezd německých vojsk a počátky okupace	9
3.2 Vysílací stanice Liblice	11
3.3 Nacistická okupační správa českobrodského okresu	12
3.4 Okresní úřad a likvidace městské samosprávy.....	12
3.5 Německé bezpečnostní a represivní složky operující na Českobrodsku.....	13
4. Úřad práce a nucené pracovní nasazení českobrodských občanů	16
4.1 Úřad práce Kolín pobočka Český Brod.....	16
4.2 Nucené pracovní nasazení	18
4.3 Případ Josefa Bobka	19
5. Českobrodští Židé a holokaust	21
5.1 Židovská komunita v Českém Brodě	21
5.2 Perzekuce zdejšího židovského obyvatelstva.....	29
5.3 Český Brod a židovské ghetto	31
5.4 Deportace českobrodských Židů	32
5.5 Jiří Justic.....	37
5.6 Oldřich Stránský.....	38
5.7 MUDr. Josef Ledeč	41
5.8 Leo Michelup	42
6. Věznění a popravení z Českého Brodu	43
6.1 JUDr. Václav Axamit.....	43
6.2 JUDr. Jaroslav Syřiště	44
6.3 Karel Kudrnáč	44
6.4 Prokop Lukeš.....	45
6.5 Josef Dobiáš	45
6.6 Vratislav Stach	45
6.7 Rudolf Lehovec	46
6.8 František Smrčka.....	47
6.9 Jaroslav Boháček.....	48
6.10 Karel Boháček	49
6.11 Rudolf Petráň.....	50
6.12 Jan Charvát.....	53

6.13 Blanka Charvátová	54
6.14 Josef Třešňák.....	54
6.15 František Hudec.....	54
6.16 Bedřich Khol	54
6.17 Karel Dlabáč.....	55
6.18 Josef Franěk.....	55
6.19 Alois Hokr.....	59
6.20 Jaroslav Řezáč	59
6.21 Josef Plachý.....	60
6.22 Josef Procházka	60
6.23 Karel Kundrum.....	61
6.24 František Potocký	61
6.25 JUDr. Emil Říha.....	61
6.26 Bedřich Vostruha.....	63
6.27 Josef Bláha	64
6.28 Karel Žák.....	65
6.29 Karel Groh.....	65
6.30 Josef Štěrba	66
6.31 František Záruba.....	66
6.32 Josef Brzek	69
6.33 Josef Strasser	70
6.34 František Šustr.....	70
6.35 JUDr. Karel Trinkl	71
6.36 Karel Znamenáček.....	71
6.37 JUDr. Zdeněk Felix	71
6.38 František Horyna	72
6.39 František Moravec.....	73
6.40 Miroslav Darbusch	73
6.41 Jan Vávra.....	74
6.42 Rudolf Říha	74
6.43 Josef Hladký.....	74
6.44 Ing. Jindřich Prokš.....	75
6.45 Josef Kovář.....	75
6.46 František Charouzek.....	76
6.47 Josef Pichler	76

6.48 Ferdinand Hruška	77
6.49 Antonín Tůma	77
6.50 Jiří Vostruha	77
6.51 JUDr. Bedřich Mikl.....	78
6.52 František Šíma.....	78
6.53 JUDr. Ing. Alois Tyl.....	79
6.54 Ing. Bedřich Klíma	79
6.55 Josef Kmoch	80
6.56 Další vězněné osoby.....	81
7. Český Brod a rok 1945.....	82
7.1 Závěrečné měsíce okupace.....	82
7.2 Květnová revoluce v Českém Brodě.....	83
7.3 Odzbrojování ustupujících Němců a krvavá dohra s nečekaným koncem.....	86
7.4 Kapitulace generála Reimanna, odjezd okupantů a konec války	90
7.5 Vyrovnání s místními kolaboranty a mimořádné lidové soudy v Českém Brodě.....	93
7.6 Internace německých civilistů a válečných zajatců a jejich odsun z Českého Brodu....	96
8. Osudy vybraných členů gestapa v Kolíně	97
8.1 Emil Laufka.....	97
8.2 Heinrich Meier	98
8.3 Josef Horn	98
9. Závěr.....	100
10. Seznam použitých informačních zdrojů	103
11. Obrazová příloha	116

1. Úvod

Tato práce, jak už název napovídá, se zabývá nacistickým pronásledováním obyvatel mého rodného města Českého Brodu. Již od dětství, kdy se utvářela moje láska k historii, mě ze všeho nejvíce bavilo období druhé světové války, a to zejména díky četným návštěvám Armádního muzea Žižkov a sledování filmů a dokumentů s touto tematikou. S přibývajícím věkem a postupným zdokonalováním znalostí, díky škole a literatuře, jsem začínal daleko více vnímat i to, jak toto těžké období zasáhlo do míst, kde tehdy žili mí prarodiče a žijí dnes i já sám. Tato krutá perioda dějin je v Českém Brodě a okolí připomínána hned několika pomníky a pamětními deskami, které dokazují, že i v našem malém městě si nacistická okupace vybrala na lidech svoji daň. Časová propast od těchto událostí se však rok od roku prohlubuje, pamětníků rapidně ubylo a za chvíli by již nemusel být nikdo, kdo o dotyčných lidech alespoň věděl to, kým byli, za co byli uvězněni nebo proč docházelo k jejich popravám. Tento fakt mě přivedl k myšlence vzniku této práce, neboť si myslím, že pouze připomínání jmen obětí nestačí a bylo by vhodné detailněji poukázat na to, kdo tito lidé byli a zároveň poodkrýt i to, proč byli vězněni či popraveni a kdo se na jejich pronásledování podílel.

Téma nacistické perzekuce obyvatel Českého Brodu dosud nebylo nikým uceleně zpracováno, což mě motivovalo k tomu, abych do práce zahrnul co možná nejvíce způsobů, kterými okupační režim místní občany poškozoval. Nechybí v ní tedy ty nejznámější represivní nástroje (holokaust, zatýkání, popravy apod.), které jsou zpravidla v obdobných pracích uváděny, ale je zde zastoupena také kratší pasáž věnovaná fungování pobočky úřadu práce v Českém Brodě a samotným nuceně nasazeným. Závěrečné části jsou tvořeny popisem toho nejzajímavějšího, co se dělo v Českém Brodě od začátku roku 1945 až po dny květnové revoluce a zločinům prováděných ustupující německou armádou na zdejším obyvatelstvu. To vše je navíc doplněno kapitolami, které se věnují například poválečným soudům s místními kolaboranty a osudům některých příslušníků gestapa, kteří se většinou neblaze zapsali do povědomí zdejších lidí. Mimo běžně dostupných zdrojů informací, které ještě v úvodu blíže představím, jsem během psaní využil také velký počet fondů čtyř různých archivů, z nichž obsah mnoha dokumentů bude s velkou pravděpodobností citován vůbec poprvé.

Jednoznačně nejbliže moji práci, co se zaměření a obsahu týče, je pamětní kniha města z let 1939–1948, v níž se její autor Rudolf Petrů, jenž se sám stal obětí nacistické perzekuce, zabývá dopodrobna téměř vším, co se v tomto časovém rozpětí v Českém Brodě stalo.¹ Není

¹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903.

známo, kdy přesně byla psána, nicméně muselo to být se značným časovým odstupem, neboť v ní lze nalézt i zmínky o událostech z 60. let 20. století.² I přes drobné nepřesnosti, které jsem odhalil při studiu archivních materiálů a následné komparaci, se jedná o cenné dílo, z něhož doposud čerpal každý, kdo se jakoukoliv událostí z válečných let na Českobrodsku zabýval a jinak tomu není ani v mém případě. Obsahově se nejedná pouze o vzpomínky samotného autora na tato léta, ten byl totiž v roce 1940 zatčen a několik let vězněn, ale jak on sám poznamenává, tak velké množství zápisů z válečné doby vytvořil díky studiu přístupných materiálů a cenné rady mu také poskytl ředitel měšťanské školy Josef Křivánek.³ Kvalitu této kroniky sráží pouze občasná tendence přisuzovat větší zásluhy komunistickému odboji a Komunistické straně Československa obecně, jelikož autor se po válce stal členem KSČ, je zde tedy v několika málo případech patrné jeho levicové smýšlení. Při čerpání z ní je proto nutné k tomuto faktu přistupovat s určitou dávkou kritického myšlení, pak ji lze po obsahové stránce považovat za informačně nejobsáhlejší dílo. Mimo pamětní knihy se Petráň stal autorem krátkého díla, věnovaného činnosti revolučního národního výboru v Českém Brodě během května 1945, které vydal již krátce po válce a jeho komunistická orientace tu ještě není nijak patrná.⁴

Dalším autorem, který se protektorátní době v Českém Brodě alespoň částečně věnuje, je místní historik Vladimír Jakub Mrvík. V jeho rozsáhlém díle věnovaném historii města Český Brod od vzniku až po současnost je období nacistické okupace na několika stranách věnován prostor, jedná se však o informace povětšinou čerpané právě z pamětní knihy města.⁵ Obsahuje však cenné obrazové přílohy, ať už fotografie samotného města v období protektorátu, tak také portréty některých perzekuovaných obyvatel. Značně obsáhlejší je Mrvíkova práce věnovaná konci 2. světové války v našem městě, která je součástí sborníku textů k 95. výročí založení zdejšího gymnázia a obsahuje i kopie zajímavých dobových dokumentů.⁶

Nelze opomenout ani již zesnulého historika Zdeňka Jelínka, který se ve svých dílech sice věnoval zejména městu Kolín a tamní protinacistické rezistenci, ale nezapomínal v nich

² Například je zde zmínka o tom, že matka štábního kapitána Václava Morávka zemřela 25. ledna 1966 v domově důchodců v Českém Brodě.

Tamtéž. s. 29.

³ Tamtéž. s. 26.

⁴ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě. 1945.

⁵ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod, 2021.

⁶ MRVÍK, Vladimír Jakub. Masakr v Klečkách. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. srov. Tamtéž. srov. MRVÍK, Vladimír Jakub. Kapitulation a odchod Němců. Tamtéž. srov. Kapitulation německých nacistických vojsk v Českém Brodě 08. 05. 1945. Tamtéž.

ani na Český Brod, a to především na souvislosti mezi kolínským a českobrodským odbojem, mnohdy podané i slovy pamětníků, a dokonce samotných členů odbojových skupin.⁷ Přínosná je i jeho práce zaměřená na nacistickou okupační správu na Kolínsku, kde lze rovněž nalézt podrobnosti týkající se i Českého Brodu.⁸

Zřídka vznikají i práce věnující se užším tématům náležícím k období let 1939–1945 v Českém Brodě. K problematice holokaustu je to například článek Zuzany Miškovské, v němž se kromě dějin židovské komunity na Českobrodsku vyjadřuje také k období pronásledování Židů za dob německé okupace.⁹ Lze sem také zařadit knihu Jaroslava Petráska, zabývající se dějinami zdejšího Sokola, v níž se na několika stranách věnuje jak odbojové činnosti místních Sokolů, tak i jejich perzekuci ze strany nacistického Německa. To vše doplňuje celkem bohaté množství fotografií.¹⁰

Jelikož se má kvalifikační práce zaměřuje na úzké období dějin, týkající se pouze jednoho města a jeho obyvatel, tak je nezbytné alespoň stručně představit dějiny města Český Brod. Právě těm je věnováno několik odstavců ještě před samotným začátkem, který už se zabývá protektorátním obdobím v našem městě. Pro tento účel jsem vycházel z knihy místního historika Miloše Dvořáka, jehož badatelská činnost je po celý život regionálně orientována.¹¹

První část práce, nesoucí název *Český Brod v období Protektorátu Čechy a Morava*, čtenáře seznamuje jak s příjezdem okupačních vojsk a atmosférou ve městě v březnu 1939, tak také s nedalekým vysílačem v Liblicích, který pro nacisty i odboj hrál důležitou roli. Dále jsou zde kapitoly věnující se přeměně městského a okresního úřadu dle německých nařízení a jejich dalšímu fungování během protektorátu. Zařazena je sem i pasáž věnující se nacistickým bezpečnostním a represivním složkám operujícím na Českobrodsku od samého začátku okupace. Zde jsem čerpal zejména z pamětní knihy města a ze dvou regionálních periodik. Prvním je týdeník *Naše hlasy*, který od roku 1881 vydával zdejší novinář a spisovatel Jozef

⁷ JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci 1. díl: Kolín a Koliňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1986. srov. JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci 2. díl: Kolín a Koliňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1987. srov. JELÍNEK, Zdeněk, HELFERT, Zdeněk. *Kolínsko*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990.

⁸ JELÍNEK, Zdeněk. *Nacistická okupační správa na Kolínsku v letech 1939-1945 (3. část seriálu „Kolínské gestapo proti partyzánům“)*. In: *Práce muzea v Kolíně*. Regionální muzeum v Kolíně, 1984.

⁹ MIŠKOVSKÁ, Zuzana. *Židé na Českobrodsku v pramenech státního okresního archivu*. In: *Archivní prameny Kolínska 1992*. Kolín, 1993.

¹⁰ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod. 2020.

¹¹ DVOŘÁK, Miloš. *Český Brod*. Město Český Brod, 1992.

Miškovský a jehož poslední číslo vyšlo 16. září 1939, což je bohužel poměrně záhy po začátku okupace. Avšak z některých vydání z období bezprostředně po vpádu německých vojsk jsem mohl čerpat z článků, jež alespoň částečně zachycují danou dobu a rovněž atmosféru prvních měsíců okupace v Českém Brodě.¹² Druhým je měsíčník *Českobrodský zpravodaj*, v němž za dlouhou dobu jeho existence vyšla řada článků a vzpomínek pamětníků vztahujících se k historii města, v tomto případě k liblickým vysílačkám.¹³ Ve zbytku vycházím především z již zmiňované práce Zdeňka Jelínka.¹⁴

Druhá část pojmenovaná *Úřad práce a nucené pracovní nasazení českobrodských občanů* se nezabývá pouze obecně problémem nucených prací, ale poukazuje i na konkrétní případy zdejších lidí, z nichž některé tato povinnost stála život a někteří se ji naopak díky možnostem, které tehdejší režim nabízel, dokázali vyhnout. V této části mi poskytl cenné informace Státní okresní archiv v Kolíně (dále jen SOkA Kolín) a jeho fond *Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod*. Dále pak práce Jaromíra Tauchena, jež jako jedna z mála pojednává o problematice pracovních úřadů v širším měřítku.¹⁵ Různé zmínky o pracovním úřadě se nachází také v pamětní knize města.

Ve třetí části nazvané *Českobrodští Židé a holokaust* se snažím nastínit historii nejbližší židovské obce a také samotnou židovskou komunitu v Českém Brodě. Pomocí tabulek je zde například jmenovitě zaznamenáno kompletní židovské zastoupení ve městě od března 1939, včetně adres jejich pobytu. Nastíněn je zde i fakt, že Český Brod byl v určité chvíli dokonce jedním z uvažovaných míst pro zřízení židovského ghetta v Čechách. Následující kapitoly se už věnují perzekuci, a to jak té, co byla prováděna ještě během pobytu Židů ve městě, tak i té, jež souvisela s jejich deportací a utrpením ve vyhlazovacích táborech. To vše je následováno představením čtyř zdejších obyvatel židovského původu, které spojuje podobný osud v tom smyslu, že všem se podařilo válku přežít, avšak každému z nich za jiných okolností. První polovina této části čerpá zejména ze SOkA Kolín a jeho fondu *Okresní úřad Český Brod*, kde se nachází mnoho různých seznamů z protektorátního období vedených místní četnickou stanicí o židovském obyvatelstvu. Vedle toho využívám i práce řady

¹² Správa českých zemí v rukách Německé říše. *Naše hlasy*. 1939, roč. 59, č. 11. srov. Říšskoněmecké vojsko. *Naše hlasy*. Český Brod, 1939. roč. 59, č. 13. s. 2.

¹³ BOHATA, Jiří. Vysílací stanice Liblice. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1998. roč. 38, č. 1. srov. KADLČÁK, Jaroslav. Válečná léta a revoluční dny roku 1945 na liblickém vysílači I. Část. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35. č. 4.

¹⁴ JELÍNEK, Zdeněk. *Nacistická okupační správa na Kolínsku v letech 1939-1945 (3. část seriálu „Kolínské gestapo proti partyzánům“)*. In: *Práce muzea v Kolíně*. Regionální muzeum v Kolíně, 1984.

¹⁵ TAUCHEN, Jaromír. *Organizace a činnost úřadů práce v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*. *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2016.

historiků.¹⁶ Druhá polovina, která vypráví osudy oněch čtyř přeživších, je ve dvou případech popsána díky vyprávění jich samotných, jako zdroj mi zde totiž posloužila literatura memoárového charakteru, v nichž jsou jejich příběhy zaznamenány.¹⁷ U zbylých dvou mi byl zdrojem internet.

Čtvrtá část je rozsahem nejdelší a nese název *Věznění a popravení z Českého Brodu*, jsou v ní zaznamenány podrobnosti k více než pěti desítkám českobrodských obyvatel, kteří byli v průběhu okupace uvězněni a v určitých případech i umučeni či popraveni. Kromě výčtu toho, za co a kde byli jednotliví lidé drženi, jsem se u každé z osob snažil alespoň o nejzákladnější charakteristiku jejich života, a to zejména z období před válkou a během ní, ale v několika případech i po ní, jednalo-li se o zajímavé příběhy. U všech pochopitelně záleželo na rozsahu informačních zdrojů, během bádání jsem totiž narazil i na osoby o nichž se mi doposud nepodařilo najít dostatek informací, a tak jsou jejich jména uvedena na konci této části pouze s nejzákladnějšími údaji, jež byly dostupné. Jejich jména jsou řazena chronologicky, podle data zatčení. Škála zdrojů, z nichž jsem do těchto pasáží čerpal, je skutečně pestrá, jedná se převážně o archivní materiály z mnoha fondů Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS), Národního archivu (dále jen NA) a Státního oblastního archivu v Praze (dále jen SOA Praha), vesměs všechny v německém jazyce, tudíž práce s nimi nejprve vyžadovala jejich překlad. To vše je převážně doplněné i údaji z pamětní knihy města, výjimečně i z místních periodik, literatury či internetu.

Český Brod v roce 1945 je v pořadí pátá část, jež je složena z nejdůležitějších událostí spojených s městem v roce 1945. Značný prostor je tu věnován květnovým revolučním dnům s velkým důrazem na stále probíhající násilné činy ze strany ustupujících Němců. Pro úplnost zde uvádím i základní poznatky o kapitulaci zbytku německých vojsk v našem městě, která se odehrála v budově zdejšího gymnázia a také několik odstavců zaměřených na město Český Bod bezprostředně po konci druhé světové války. S rokem 1945 je spojen i začátek tzv. Mimořádných lidových soudů, jimiž se rovněž zabývám v jedné z kapitol, jelikož i v Českém Brodě bylo vyneseno několik trestů smrti. Nezapomínám ale ani na osudy německých civilistů a válečných zajatců, jelikož tábory v nichž byli tito lidé internováni se na

¹⁶ MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Židé na Českobrodsku v pramenech státního okresního archivu. In: *Archivní prameny Kolínska 1992*. Kolín, 1993. s. 15-21. srov. BOČEK, Karel. Židé v Přistoupimí. In: *Archivní prameny Kolínska 1992*. Kolín, 1993. s. 23. srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019.

¹⁷ STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. srov. SLUNSKÁ, Milada, ed. Jiří Justic. In: *Závodníci o přežití: (Terezín, Osvětim, Buchenwald): sborník vzpomínek třinácti mužů, kteří prožili poslední měsíce války v pracovním táboře Meuselwitz*. Brno: společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009.

Československu nacházely. Informační zdroje k této části práce jsou opět nejrůznějšího původu, ke květnu 1945 a období těsně po osvobození jsou to z velké části již zmiňované práce Rudolfa Petráně a Vladimíra Jakuba Mrvíka, ale také literatura, která se tímto obdobím zabývá z širšího hlediska.¹⁸ K poválečným retribučním to je jednoznačně kniha Jakuba Šloufa a Daniely Němečkové¹⁹ a také několik spisů z fondů Mimořádný lidový soud Praha a Mimořádný lidový soud Kutná Hora uložených v SOA Praha, jejichž materiály využívám i jiných částech práce.

Šestá a poslední část s názvem *Osudy vybraných členů gestapa v Kolíně* přibližuje aktivity tří konkrétních členů kolínského gestapa, o nichž můžeme na základě dochovaných dokumentů s jistotou prohlásit, že se dopouštěli zločinů vůči obyvatelům Českého Brodu. Snažím se tu ale také poukázat na jejich do jisté míry rozdílné poválečné životy. K potřebným údajům jsem se dostal díky řadě archiválií uložených v NA a ABS.

Čelá práce je doplněna i obrazovou přílohou, kterou kromě dobových fotografií z mé vlastní sbírky a regionální literatury dotváří také snímky pořízené přímo v nacistických věznicích, zachycující jednotlivé perzekuované občany Českého Brodu během výkonu trestu. Tyto materiály jsem získal přímo z vězeňských spisů dotýčných, jež jsou uloženy v NA a ABS.

¹⁸ JEŽEK, Vladimír. *Voláme všechny: československý revoluční vysílač na vlně 415.5 metru ve dnech 5.-9. května 1945*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1966. srov. PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha: Academia, 2015.

¹⁹ ŠLOUF, Jakub, NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice*. Praha: Academia, 2020.

2. Stručná historie města

Město Český Brod je položeno východně od Prahy na rozhraní středního Polabí a předních výběžků Středočeské vrchoviny. Založeno bylo ve 12. století pravděpodobně pražským biskupem Janem I. na důležité Trstenické stezce, která spojovala Prahu s jižní a východní Evropou. Název Brod město dostalo podle zdejšího brodu přes potok Šemberu, který osadě zaručoval trvalou obživu a zároveň bezpečí. Roku 1268 byla místní trhová osada povýšena na město pražským biskupem Janem III. z Dražic. V polovině 14. století vybudoval Český Brod za pomoci arcibiskupa Arnošta z Pardubic kamenné hradby, jejichž zbytky jsou dodnes k vidění a došlo též k přestavbě románského kostelíku sv. Gotharda na trojlodní chrám. Během husitských válek se ve městě a okolí odehrála celá řada událostí spojených s tímto konfliktem, roku 1437 byl Český Brod povýšen císařem Zikmundem Lucemburským na královské město a město následně procházelo značným hospodářským rozkvětem, který byl ale přerušeno požárem v roce 1512.²⁰

Důležitým mezníkem byl pro Český Brod rok 1848, kdy došlo k napojení města na železniční trať spojující Prahu a Vídeň a následné industrializaci v podobě stavby cukrovaru a pivovaru. Od roku 1868 měl Český Brod vlastní politický i soudní okres. Tyto okolnosti značně napomohly nárůstu obyvatel, jejichž počet se do roku 1910 zdvojnásobil, tento společenskoekonomický růst byl však narušen první světovou válkou.²¹

Poválečná hospodářská konjunktura přispěla Českému Brodu k dalšímu rozvoji a modernizaci. Již v roce 1919 okresní zastupitelstvo zřídilo městské reálné gymnázium, které roku 1924 dostalo novou moderní budovu. V meziválečném období město vybudovalo ještě řadu dalších významných budov jako Masarykovy jubilejní měšťanské školy a Podlipanské muzeum, které se stalo centrem českobrodského kulturního života. Rozvíjen byl i průmysl, a tak v roce 1926 vznikl průmyslový podnik KARMA, jež vyráběl kvalitní plynové hořáky a funguje zde dodnes.²²

Druhá světová válka ale městu přinesla ještě větší utrpení než válka první. Nacistický teror si vyžádal desítky životů místních obyvatel, další desítky z nich strávili mnoho let v německých koncentračních táborech a věznicích. Po osvobození se město zotavovalo z válečných škod a po následujícím komunistickém převratu se řada obyvatel opět nevyhnula věznění a pracovním táborem. V roce 1960 došlo ke zrušení českobrodského okresu a jeho připojení ke Kolínu.²³ Tento fakt plus značné omezování průmyslu a zdravotnictví

²⁰ DVOŘÁK, Miloš. *Český Brod*. město Český Brod, 1992. s. 3-8.

²¹ Tamtéž. s. 11-13.

²² Tamtéž. s. 13.

²³ Tamtéž. s. 14.

v porevolučních letech přispěly k následnému úpadku důležitosti města pro zdejší region, který pokračuje dodnes.

3. Český Brod v období Protektorátu Čechy a Morava

3.1 Příjezd německých vojsk a počátky okupace

Před tím, než tato práce přejde ke svému hlavnímu tématu, je vhodné uvést to, jak probíhaly první dny okupace a postupné přebírání moci německými okupačními úřady a armádou v Českém Brodě. Českobrodsko mělo pro okupanty význam hned v několika směrech, jednak se zde nacházely důležité silniční komunikace směřující na Prahu, dále železniční trať Praha – Česká Třebová a rovněž radiostanice v Liblicích. Tyto skutečnosti pak samozřejmě hráli roli i pro následný protinacistický odboj.

Den před začátkem německé okupace, tedy 14. března 1939 uspořádala místní osvětová komise symfonický koncert v sokolovně ve prospěch Výboru pro pomoc postiženým uprchlíkům z pohraničí. Na závěr koncertu zahrál orchestr československé státní hymny, nikdo z přítomných v přeplněném sále netušil, že je to na dlouhou dobu naposled, kdy mohly být ještě svobodně zahrány.²⁴

První dva obrněné vozy wehrmachtu se ve městě objevily 15. března 1939 již v 9 hodin ráno ze směru od Kounic a odjely směrem k obcím Přistoupim a Tismice. Po 10. hodině již začal průjezd motorizovaných jednotek, který trval až do pozdních večerních hodin. Odpoledne došlo k převzetí střelných zbraní zdejší četnické stanice.²⁵ Značný počet vojáků zůstal už tuto noc ve městě, pěchotou byly obsazeny sály v sokolovně a místním Lidovém domě, obrněná technika byla zaparkována na dvorech cukrovaru, pily a hospodářského družstva, jednalo se až o několik set vozů a tanků.²⁶ K zatýkání ze strany okupantů došlo na celém okrese pouze na dvou místech, prvním byl Kostelec nad Černými lesy, kde bylo 16. března místními četníky na rozkaz gestapa zatčeno přes 30 místních komunistů, kteří však byli všichni, až na jednoho, druhý den propuštěni. Tím jediným byl tamní komunistický funkcionář Josef Koželuh, jenž byl převezen do Kolína. Druhým místem se stala obec Vyžlovka, kde došlo k zadržení nejmenovaného německého komunisty, který zde tehdy bydlel.²⁷

Počet příslušníků německé armády ve městě stále narůstal, 20. března došlo k obsazení většiny místností zdejších škol a nad každou z těchto budov vlál prapor s hákovým křížem. Na náměstí toho dne došlo k vojenské přehlídce místního armádního uskupení, jehož velikost

²⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 2.

²⁵ Správa českých zemí v rukách Německé říše. *Naše hlasy*. Český Brod, 1939, roč. 59, č. 11. s. 2.

²⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 3-4.

²⁷ JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci I. díl: Kolín a Koliňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1986. s. 123.

kronikář odhadl na přibližně 6000 mužů. S tak velkým nárůstem obyvatel souvisel i nenadálý nedostatek potravin a základních potřeb v obchodech, které němečtí vojáci stejně jako místní hostince a cukrárny hojně navštěvovali.²⁸ Dne 23. března uspořádali Němci ve staré budově pivovaru na náměstí tzv. stravovací akci, při níž se rozdávala obyvatelům města polévka s kouskem chleba. Akce se prý nesetkala s velkým ohlasem a dostavila se pouze hrstka lidí z řad chudých a nemajetných.²⁹

Na přítomnost německé armády ve městě reagoval i místní týdeník *Naše hlasy*, který 1. dubna 1939 napsal: „*Říšskoněmecké vojsko za čtrnáct dnů u nás zdomácnělo. Má již své nákupní prameny, své hostince a v nich své stoly a už není vzácností rozhovor mezi stolem českým a německým. Luští se problémy hospodářského života minulého i budoucího, chlapci od Berlína nebo od Hamburku vyprávějí o svých vzdálených rodinách a cit již není dalek odezvy. Vojsko uprázdnilo prozatím Lidový dům, kdy vyhradilo si dva dny pro zvláštní vojenská představení vlastních filmů za režii, uvolnila se i sokolovna, ale zábor škol pro ubytovací účely dále trvá k malé radosti utýraných maminek. Na obecných školách mají vyučování jen páté třídy, vyučování na měšťanské škole ustalo vůbec a na gymnasiu rozdvajily se dosavadní paralelky na městske a venkovské pro střídavé dopolední a odpolední vyučování. Měšťtší gymnasisté v úterý měli dokonce vyučování za doprovodu vojenské hudby, která odpoledne koncertovala před budovou. V městě je rušno, ale i tento ruch má již své večerní vlny podle výplaty žoldu. Důstojníci a od minulého týdne i poddůstojníci ubytováni jsou v soukromých bytech (toto ubytování honoruje vojenská správa 1 M za den a osobu včetně snídaně) a pokud účastní se jako hosté domácí tabule, chválí si úpravu jídel i jejich vydatnost. V odlehlých ulicích vojsko denně cvičí prostocviky a při cvičebních pochodech jsou mu provizorními cvičišti jeteliště, jejichž kořání i trsy skýtají noze v bezedné oranici přece jen jakousi oporu. V pondělí část posádky přesídlila do Rolnické školy v Liblicích, kterou převzala s internátem i ústavní kuchařkou. Žijeme tedy rušně a zvykáme si na společnost někdejšího souseda.*“³⁰

Větší změna nastala až 2. dubna, kdy přišel rozkaz k odjezdu větší části českobrodské posádky, s níž odjely všechny obrněné vozy a tanky. Vojenská posádka zůstala pouze v budově gymnázia, kde se s přestávkami vyskytovala až do konce války, v určitých

²⁸ Český Brod měl před příchodem okupantů zhruba 7000 obyvatel.

Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 3.

²⁹ Tamtéž. s. 4-6.

³⁰ Říšskoněmecké vojsko. *Naše hlasy*. Český Brod, 1939. roč. 59, č. 13. s. 2.

případech ale musely být nakrátko uvolněny i prostory některých dalších budov, zejména sokolovny a škol.³¹

3.2 Vysílací stanice Liblice

Nejdůležitějším místem v okolí Českého Brodu se pro Němce stal rozhlasový vysílač v sousední obci Liblice, s jehož pomocí mohli například i rušit zahraniční poslech.³² Roku 1942 zde totiž byl instalován dlouhovlnný vysílač Radioslavia RV 20, 20 kW 191 kHz, jenž tuto možnost nacistům plně poskytoval.³³

Dne 15. dubna 1939 jej obsadily příslušníci SS, a v létě téhož roku došlo již k prvním zatýkáním z řad zaměstnanců stanice za šíření ilegálních tiskovin. Zatčení byli konkrétně Josef Procházka z Liblic, Josef Paclt z Chotouně a Benda z Poděbrad. Z toho důvodu byl český personál postupně nahrazován civilním personálem z německých pošt a telegrafních úřadů, do vedení vysílače byl jmenován Němec Wittmann, po krátké době nahrazený dalším německým příslušníkem Otto Böhmem. Ostrahu vysílače v tu dobu zajišťoval již oddíl německé Schutzpolizei, ubytovaný v bytech sousední zemědělské stanice v Liblicích. S přibývajícimi válečnými roky docházelo k postupnému redukování počtu říšských zaměstnanců a opětovnému povolávání českých radiových techniků. Každá pracovní směna pak byla stanovena tak, aby měl službu vždy jeden český a jeden německý zaměstnanec současně. Celkem měl vysílač 16 zaměstnanců.³⁴ V květnu 1943 řídícího Böhma nahradil Ing. Thomas Losmann, Böhm byl sice přesvědčeným nacistou, ale během svého působení v Liblicích se spřátelil s několika českobrodskými občany, z nichž některým pak díky svým konexím pomohl uniknout trestům vězení, či dokonce smrti. Po zjištění některých jeho činů jej nacisté pokládali za milovníka Čechů a německý partajní soud v Klánovicích ho určil pro povolání na frontu.³⁵ Jeho nástupce Losmann byl Němec původem z Vyškova, jehož sem přesunuli z hlavního úřadu Říšské pošty v Praze, ten zde působil až do května 1945.³⁶ Po válce byl

³¹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 7.

³² Jednalo se o dvojici anténních věží o výšce 150 m a jednoho stožáru vysokého 280 m, což z něj činilo tehdy nejvyšší ocelovou konstrukci v ČSR a druhou nejvyšší na celém světě.

BOHATA, Jiří. Vysílací stanice Liblice. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1998. roč. 38, č. 1. s. 9.

³³ Tamtéž.

³⁴ KADLČÁK, Jaroslav. Válečná léta a revoluční dny roku 1945 na liblickém vysílači I. Část. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35. č. 4. s. 12.

³⁵ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 90.

³⁶ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 0531/46, výpověď Thomase Losmanna u okresního soudu v Českém Brodě, 7. 11. 1945.

souzen Mimořádným lidovým soudem v Praze, kde si vyslechl trest v podobě 20 let těžkého žaláře.³⁷

3.3 Nacistická okupační správa českobrodského okresu

Politický okres Český Brod spadal od 22. dubna 1939 do obvodu kolínského oberlandráta, jehož vedoucím byl jmenován JUDr. Herbert Eckholdt.³⁸ Oberlandrát v sobě zahrnoval tato oddělení – všeobecné oddělení pro výživu a zemědělství, oddělení pro živnostenské záležitosti a pracovní nasazení, oddělení pro lesní hospodářství a honitbu, dále oddělení, které se staralo jen o německé příslušníky a po určitou dobu zde existovalo i oddělení veterinární, ale bylo později zrušeno.³⁹

Na základě Heydrichovy reformy z května 1942 však došlo k úpravě obvodů a sídel, a kolínský oberlandrát byl 15. června 1942 zrušen. Protektorát byl rozdělen do sedmi obvodů se sídly v Praze, Hradci Králové, Plzni, Českých Budějovicích, Brně, Moravské Ostravě a Jihlavě. Český Brod od této chvíle spadal pod oberlandrát v Praze, kam byl přiřčen společně s okresy Čáslav, Kutná Hora a Kolín. Poslední změna nastala 1. září 1944, obvod úřadu v Praze byl zrušen a politické okresy Český Brod, Kolín, Kutná Hora a Čáslav se staly součástí oberlandráta v Hradci Králové, kam patřily až do konce okupace.⁴⁰

Po reorganizaci v roce 1942, kdy byl zrušen kolínský oberlandrát, zde došlo k zavedení nové funkce tzv. vedoucích okresních hejtmanů, jejichž sídla byla totožná se sídly oberlandrátů před reformou. Vedoucím okresním hejtmanem v Kolíně se stal Němec JUDr. Vilém Hübner.⁴¹

3.4 Okresní úřad a likvidace městské samosprávy

Přednostou okresního úřadu v Českém Brodě se krátce před okupací stal JUDr. Antonín Strach, dne 30. dubna 1941 byl ale na příkaz kolínského oberlandráta odvolán a na jeho místo nastoupil JUDr. Karel Trinkl, ten byl ale ještě v roce 1941 kvůli své legionářské minulosti

³⁷ Tamtéž. rozsudek nad Thomasem Losmannem u MLS Praha, 15. 02. 1946.

³⁸ Tomuto úřadu podléhaly všechny nižší úřady, služební místa a orgány v jeho obvodu, výjimku mělo pouze soudnictví a branná moc. Celkem se jednalo o 12 oberlandrátů pro Čechy a 8 pro Moravu. Do obvodu kolínského oberlandráta spadaly kromě politických okresů Kolín a Český Brod ještě politické okresy Kutná Hora, Čáslav, Nymburk, Poděbrady a Nový Bydžov, ke kterým 1. září 1940 přibýly okresy Ledec nad Sázavou a Humpolec.

JELÍNEK, Zdeněk. Nacistická okupační správa na Kolínsku v letech 1939-1945 (3. část seriálu „Kolínské gestapo proti partyzánům“). In: *Práce muzea v Kolíně*. Regionální muzeum v Kolíně, 1984. s. 206.

³⁹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 48.

⁴⁰ JELÍNEK, Zdeněk. Nacistická okupační správa na Kolínsku v letech 1939-1945 (3. část seriálu „Kolínské gestapo proti partyzánům“). In: *Práce muzea v Kolíně*. Regionální muzeum v Kolíně, 1984. s. 207-208.

⁴¹ Tamtéž. s. 208.

odvolán a roku 1943 za účast v odboji dokonce zatčen, byl nahrazen postupně JUDr. Krškou a JUDr. Vávřů. Posledním hejtmanem českobrodského okresu za protektorátu byl JUDr. Josef Potůček.⁴² Ten byl dokonce za své působení ve funkci hejtmana souzen u Mimořádného lidového soudu v Praze, ten jej však v roce 1946 osvobodil.⁴³ Jeho působení na českobrodském okresním úřadě je totiž hodnoceno zcela kladně, což potvrzují slova kronikáře v pamětní knize města, kde je takto popisován: „*Je jisté, že to byl uvědomělý český člověk, že nikomu neublížil a pokud mohl, zachraňoval naše lidi. Svědčí o tom i osvědčení z Mnichova Hradiště, kde jeho zásahem zachránil několik partyzánů. Potůček věděl hodně o podzemní odbojové činnosti na okrese a tuto skutečnost okupantům neprozradil.*“⁴⁴ V souvislosti s Heydrichovými reformami v roce 1942 měl mít každý okresní úřad své zvláštní německé oddělení. To ale vlivem značného nedostatku německých úředníků nebylo možné na každém z okresních úřadů aplikovat, tudíž Kolín fungoval v tomto směru i pro Český Brod.⁴⁵

Co se týče městského zastupitelstva, to se sešlo naposledy 25. května 1939, kdy bylo rozpuštěno Zemským úřadem v Praze. Po dobu války spravovala záležitosti města správní komise pod vedením zdejšího gymnaziálního profesora Františka Černického, jmenovaná okresním úřadem 1. června 1939.⁴⁶ Profesor Černický je v městské pamětní knize charakterizován následovně: „*Byl to muž pracovitý, dobrý Čech a pomáhal, kde mohl. Za jeho úřadování nebylo porušeno ani zásobování, pokud to bylo v jeho možnostech ani pořádek v obci.*“⁴⁷

3.5 Německé bezpečnostní a represivní složky operující na Českobrodsku

Jedním z neaktivnějších činitelů nacistické perzekuce byla bezesporu tajná státní policie neboli gestapo. Český Brod nejprve krátce spadal pod kompetenci gestapa v Benešově, konkrétně od března 1939 do 1. května téhož roku, kdy po zrušení benešovské pobočky přešel do obvodu kolínské úřadovny gestapa.⁴⁸ Ta v té době měla označení tzv. Einsatzstelle, ze které byla v červnu 1939 zřízena venkovská služebna gestapa, tzv. Aussendienststelle, která

⁴² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 64.

⁴³ ŠLOUF, Jakub, NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice*. Praha: Academia, 2020. s. 439.

⁴⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 78.

⁴⁵ JELÍNEK, Zdeněk. Nacistická okupační správa na Kolínsku v letech 1939-1945 (3. část seriálu „Kolínské gestapo proti partyzánům“). In: *Práce muzea v Kolíně*. Regionální muzeum v Kolíně, 1984. s. 208.

⁴⁶ Nová městská správa v Č. Brodě. *Naše hlasy*. Český Brod, 1939, roč. 59, č. 23. s. 2.

⁴⁷ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 13.

⁴⁸ SOKA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 471/1939, inv. č. 826, výnos tajné státní policie v Kolíně, 28. 04. 1939.

sídlila ve stejné budově jako tamní oberlandrát, tj. na rohu Reichsplatz a Friedrichstrasse.⁴⁹ Úřadovna zdejšího gestapa pokračovala v činnosti i po zrušení kolínského oberlandrátu. Velitelem kolínské služebny byl nejprve SS-Sturmbannführer Oskar Schäfer, po vytvoření zmiňované venkovské služebny ho vystřídal SS-Untersturmführer Adolf Fuchs (červen 1939–1940), po něm nastoupil SS-Obersturmführer Paul Feustel. Toho ovšem v červnu 1944 pověřili vedením služebny v Benešově, a tak nějaký čas zastával velící funkci dosavadní zástupce velitele SS-Untersturmführer August Däwes. V říjnu 1944 velitelský post zaujal kriminální inspektor Oskar Fleischer, jenž před tím pracoval v pražské vedoucí úřadovně gestapa na oddělení kontrašpionáže, ten v Kolíně působil až do 7. května 1945. Vedle výše jmenovaných prošla budovou této služebny celá řada nacistických úředníků a zaměstnanců, z nichž se někteří neblaze zapsali do života mnoha českobrodských občanů. Mezi nejznámější patřili moravský Němec a kriminální asistent Emil Laufka, jehož konfidentská síť údajně čítala několik set osob, dále Heinrich Meier, Alfred Rziha nebo Josef Horn, vyhlášení svými sadistickými praktikami při provádění výslechů.⁵⁰

Vedle gestapa se v Kolíně nacházela též služebna Sicherheitsdienstu (dále jen SD). Ta prováděla pozorovací, pátrací a zpravodajské aktivity. Jednalo se například o zprávy o náladě v české společnosti, denních událostech nebo rozbory konkrétních odpůrců. Z jejich práce pak značně těžilo právě gestapo, jelikož to mělo na rozdíl od SD zatýkácí pravomoc. Kolínské SD fungovalo již bezprostředně po zahájení okupace, řádná úřadovna ale byla vytvořena až v červenci 1939, prvním velitelem byl SS-Sturmbannführer Ott (březen–červenec 1939), následovali SS-Hauptsturmführer Fritz Erdmann (srpen–podzim 1939) a SS-Obersturmführer Walter Stolz (podzim 1940–1942). Po zrušení kolínského oberlandrátu v červnu 1942, došlo v červenci či srpnu k přeměně tamní služebny na venkovskou služebnu, tzv. Aussenstelle, pod níž spadaly okresy Kolín, Český Brod, Čáslav a Kutná Hora. Velitelem té venkovské se stal SS-Obersturmführer Ernst Krüger, který zůstal ve vedení až do 8. května 1945. SD původně sídlilo ve stejné budově jako oberlandrát, avšak v létě 1942 se přemístilo na adresu Na Petříně 8, kde setrvalo do konce války.⁵¹

Nelze opomenout ani Říšskou ochrannou polici (Schutzpolizei), jež měla i přímo v Českém Brodě svou okresní četnickou stanici. Jednalo se prý asi o 7 mužů, převážně

⁴⁹ Dnešní názvy ulic jsou Pražská třída a Sokolská.

⁵⁰ JELÍNEK, Zdeněk. Nacistická okupační správa na Kolínsku v letech 1939-1945 (3. část seriálu „Kolínské gestapo proti partyzánům“). In: *Práce muzea v Kolíně*. Regionální muzeum v Kolíně, 1984. s. 208-214.

⁵¹ Tamtéž. s. 216-218.

sudetských Němců, vedoucím místní služebny byl Němec Klaus Welsch a okresním velitelem nadporučík Báz, horlivý nacista původem z Pruska.⁵²

⁵² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 64.

4. Úřad práce a nucené pracovní nasazení českobrodských občanů

4.1 Úřad práce Kolín pobočka Český Brod

Pro potřebu okupantů sloužil také úřad práce, německy Arbeitsamt, který se stal hlavním orgánem zajišťujícím pracovní síly pro nacistické válečné hospodářství. Úřady práce převzaly dosavadní úkoly veřejných zprostředkovatelen práce a veškerou řídicí moc a dozor nad nimi mělo Ministerstvo sociální a zdravotní správy. Územní organizace úřadů práce se během existence Protektorátu několikrát měnila. K prvnímu územnímu rozdělení těchto úřadů došlo začátkem září 1939, kdy vzniklo 16 úřadů práce v Čechách a 7 na Moravě.⁵³ Z důvodu, že některá sídla pracovních úřadů byla vzdálená i několik desítek kilometrů od bydlišť obyvatel Protektorátu, což jejich práci ztížilo, byly pro každý jednotlivý úřad práce zřízeny 2 až 6 poboček, které svou činností napomáhaly danému nadřízenému úřadu. Ta v Českém Brodě spadala pod působnost úřadovny Arbeitsamtu v Kolíně, jehož obvod měl v roce 1939 rozlohu 2072 km² s 265 000 obyvateli.⁵⁴ Vedoucím kolínského pracovního úřadu byl Johann Hrubesch.⁵⁵

Dle nájemní smlouvy z 31. května 1940 byl sídlem českobrodské pobočky dům čp. 65 na tehdejší Komenského náměstí,⁵⁶ na jejímž základě Zemědělská nemocenská pojišťovna v Českém Brodě pronajala 2 místnosti v přízemí budovy Ministerstvu sociální a zdravotní správy, roční nájemné za obě místnosti činilo 3000 protektorátních korun (dále jen K).⁵⁷ Pro zvyšující se počet zaměstnanců a narůstající obnos práce došlo 1. dubna 1942 k pronajmutí dalších dvou místností na téže adrese, za něž ministerstvo platilo 2000 K ročně.⁵⁸

Co se týče personálu úřadu práce v Českém Brodě, tak ten ještě v únoru 1940 měl pouze 3 zaměstnance. Vedoucím pobočky byl Jan Šubrt, funkci tzv. smluvních úředníků zde vykonávali Rudolf Petráň (autor pamětní knihy města) a Jaroslav Navrátil, personál byl tedy

⁵³ V Čechách se jednalo o úřady se sídly v Českých Budějovicích, Mladé Boleslavy, Německém Brodě, Kutné Hoře, Hradci Králové, Jičíně, Kladně, Klatovech, Kolíně, Mělníku, Pardubicích, Plzni, Praze, Příbrami, Strakonících a Táboře. Na Moravě to byly Brno, Jihlava, Kroměříž, Moravská Ostrava, Olomouc, Prostějov a Zlín.

TAUCHEN, Jaromír, Organizace a činnost úřadů práce v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2016. s. 92.

⁵⁴ Kromě Českého Brodu tam patřily ještě pobočky v Novém Bydžově, Nymburce a Poděbradech. Změna nastala v roce 1942, kdy vedle českobrodské kanceláře náležely pod kolínský úřad práce pobočky v Čáslavě, Habrech, Kutné Hoře a Uhlířských Janovicích.

Tamtéž. s. 92-95.

⁵⁵ Jednalo se o sudetského Němce, narozeného 10. 10. 1912 v obci Janov nad Nisou (okres Liberec).

JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci 2. díl: Kolín a Kolíňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1987. s. 140

⁵⁶ Dnešní název je Husovo náměstí.

⁵⁷ SOKA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 200, inv. č. 6, nájemní smlouva, 31. 05. 1940.

⁵⁸ Tamtéž, dodatek k nájemní smlouvě, 01. 04. 1942.

prozatím zcela český.⁵⁹ Jedním ze zaměstnanců se měl stát i člen legendární odbojové skupiny „Tři králové“ Václav Morávek, jehož po propuštění z armády v březnu 1939 přidělili jako vrchního aktuárského tajemníka k úřadu práce v Kolíně. Tato práce však vyžadovala značný projev loajality vůči okupačnímu režimu, což bylo pro Morávka po čase neúnosné. Podal proto žádost o přeložení do Českého Brodu, kam ale nikdy nenastoupil.⁶⁰

V roce 1941 byl Jan Šubrt ve vedení vystřídán úředníkem s německým státním občanstvím Otto Krutinou, který vedoucí post zastával do října 1942, kdy musel jít plnit vojenskou službu.⁶¹ Seznam zaměstnanců z března 1942 dokazuje, že bylo složení personálu již značně rozšířeno a vedoucím byl výše zmíněný Otto Krutina, dalšími zaměstnanci byli Jan Šubrt, Stanislav Slavík, Božena Valečková, Václav Kareta, Josef Mikšovský a Augustin Luška.⁶² V průběhu roku 1942 byl na českobrodskou služebnu dosazen další německý úředník v podobě Franze Blaschkeho,⁶³ který se stal vedoucím zdejší pobočky a neblaze se zapsal do paměti obyvatel města, což dokazuje i jeho popis v kronice, kde je popisován takto: „...věčný slídlil, udavač, jenž měl na svědomí zatčení řady lidí mimo ty, co nahnal do otrocké práce.“⁶⁴ Nebo dále: „...tisíce lidí z okresu nahnal na otrocké práce a dlouhá řada je těch, kteří se domů již nevrátili. Lidé se báli jít na ulici, slídlil po koupališti, v hostincích i na hřišti. Stal se tak nejnenáviděnější stvůrou z těch, které sem dosadil vrchnostenský úřad v Kolíně.“⁶⁵ Ten zde funkci vedoucího vykonával do 31. srpna 1944, než byl povolán jako německý státní příslušník do armády, kde působil až do konce války.⁶⁶

⁵⁹Tamtéž, sign. 311, inv. č. 8, rozdělení úřadu a stručné vyznačení agend, 05. 02. 1940.

⁶⁰KOURA, Petr. *Podplukovník Josef Balabán: život a smrt velitele legendární odbojové skupiny "Tři králové"*. Praha: Rybka Publishers, 2003. s. 52-53.

⁶¹SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 1576/46 Ing. Antonín Theilhaber, výslech svědka Jana Šubrtu u Okresního soudu v Českém Brodě dne 16 dubna 1946.

⁶²SOA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 126, inv. č. 5, rozdělení řádné dovolené pro zaměstnance v roce 1942, 30. 03. 1942.

⁶³Franz Blaschke se narodil 15. 05. 1906 v Přeborově (okres Milevsko) do německé rodiny a původním povoláním byl drogist. Toto povolání vykonával nejprve v Litoměřicích a později v Novém Bydžově. Po obsazení ČSR německou armádou si Blaschke 4. 3. 1940 podal žádost o německé státní občanství a dne 17. 5. 1940 mu bylo oberlandrátem v Kolíně přiznáno. Stal se též členem NSDAP a zároveň členem polovojenské formace SA, na základě toho byl v roce 1941 německými úřady zařazen jako úředník k pracovnímu úřadu v Kolíně. V tomto roce se také do Kolína s rodinou přestěhoval, rodina zde bydlela až do konce války na adrese Rubešova 50. V roce 1944 byl povolán na frontu, kde se dožil konce války. Na území ČSR se však již nevrátil, od 19. 06. 1945 bylo proti němu podle retribučního dekretu u vyšetřovací komise při ONV v Českém Brodě vedeno trestní řízení a současně bylo vyhlášeno jeho zatčení. Blaschke nebyl nikdy dopaden a poslední zprávy mluví o tom, že měl pracovat jako „typář“ pro americkou rozvědku v západním Německu. ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (Z), sign. Z-10-244, výpis poznatků k osobě Franz Blaschke, 15. 06. 1960.

⁶⁴Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 47.

⁶⁵Tamtéž. s. 71.

⁶⁶ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (Z), sign. Z-10-244, výpis poznatků k osobě Franz Blaschke, 15. 06. 1960.

4.2 Nucené pracovní nasazení

Jak už bylo řečeno, nucené pracovní nasazení postihlo tisíce lidí z tehdejšího okresu, přesná čísla nejsou známá, nicméně ze samotného Českého Brodu se muselo jednat až o stovky lidí. Již v dubnu 1939 byl v Českém Brodě vyhlášen nábor nezaměstnaného dělnictva na práci do Německa a dobrovolně se tehdy přihlásilo 113 nezaměstnaných z okresu. Odvod se konal 24. dubna 1939 ještě v okresní zprostředkovatelně práce a hned následujícího dne byl s těmito dobrovolníky vypraven vlak z českobrodského nádraží směřující do Hannoveru a Hamburku.⁶⁷ Na přelomu září a října téhož roku přijížděly první várky dělníků domů na dovolenou a všichni vyjadřovali nespokojenost s pracovními podmínkami v Německu, důvodem bylo zejména špatné zacházení a nevyhovující strava.⁶⁸

Dne 15. března 1940, tedy přesně rok po vpádu nacistů do Čech, došlo k dalšímu odvodu 72 osob na práci do německého hospodářství, cílovou stanicí tohoto transportu bylo město Braunschweig. Tentokrát se už ale nejednalo pouze o dobrovolníky, nýbrž o lidi, kteří pobírali podporu v nezaměstnanosti.⁶⁹ Postupem času docházelo k čím dál častějším odvodům, které už se ale týkaly též zaměstnaných osob, a to nejen mužů, ale i žen. Zejména rok 1942 byl v tomto ohledu obzvlášť bohatý, kdy docházelo i k několika odvodům měsíčně. Pro představu zde uvedme pár případů, například 29. července 1942 bylo nuceně nasazeno do továrny Metalwerk Holleischen⁷⁰ 16 žen z Českobrodka, ročníku 1922, nebo kupříkladu 15. prosince 1942 bylo ze zdejšího okresu transportováno 60 mužů ročníků 1918-1920 do německého Erfurtu.⁷¹ S přibližující se frontou docházelo i k odvodům mladých lidí na kopání zákopů, z Českého Brodu se to týkalo 21letých-23letých zemědělských pracovníků v prosinci 1944, odvezených na tuto práci do oblasti Neziderského jezera v Maďarsku.⁷²

Totální nasazení postihlo i značný počet kantorů ze zdejšího reálného gymnázia, týkalo se to profesorů Jaroslava Vařečky, Miloslava Skalského, Josefa Pachlopníka, a Josefa Matěchy. Z profesorek Adolfíny Hauptmannové, Marie Nešporové a Marie Špičkové.⁷³

S přibývajícimi neúspěchy Německa na frontových bojištích přibyla nuceně nasazeným pracovníkům další hrozba v podobě spojeneckých náletů na továrny, v nichž

⁶⁷ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 8.

⁶⁸ Tamtéž. s. 13.

⁶⁹ Tamtéž. s. 24.

⁷⁰ Jednalo se o muniční továrnu ve městě Holýšov u Plzně.

⁷¹ SOKA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 456, inv. č. 37, objednávací list z 29. 07. 1942. srov. Tamtéž, sign. 452, inv. č. 35, cestovní seznam z 15. 12. 1942.

⁷² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 63.

⁷³ Tamtéž. s. 64.

pracovali, a jejichž příčinou také mnoho z nich zahynulo. Takový osud se nevyhnul ani několika mužům z Českého Brodu. Jedním z nich byl Milan Čepek,⁷⁴ který byl 26. října 1942 poslán na práci do továrny Steyr Daimler Puch AG v rakouském Štýrském Hradci, kde zahynul 26. července 1944 při bombardování.⁷⁵ Dalším takovým byl Bohumil Lejnar, zabitý při náletu v Kielu, dále pak mladíci Hloušek a Čáp.⁷⁶

4.3 Případ Josefa Bobka

Z důvodů těchto stále se zhoršujících pracovních podmínek se mnoho Čechů pokoušelo o útěk zpět do Protektorátu, kde pro ně většinou nebyl problém najít uplatnění ve zdejších průmyslových podnicích. Kromě toho se ale vyhnoutí práci často řešilo způsoby jako jsou sňatek, těhotenství či dokonce sebeпоškození.⁷⁷ Existovaly však i jiné způsoby, jak se totálnímu nasazení vyhnout a jeden takový lze ukázat na příkladu právě z Českého Brodu. V říjnu roku 1942, kdy se u českobrodského úřadu práce konaly nucené odvolání ročníků 1921 a 1922, byl povolán i Josef Bobek,⁷⁸ úředník hospodářského družstva v Českém Brodě, který se ale krátce před odjezdem vydal do Prahy na ústředí Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a Moravě, kde se dobrovolně hlásil o místo instruktora. Byl ihned přijat a tím si zajistil vyškrtnutí ze seznamu nuceně nasazených.⁷⁹ Po několika měsících se stal dokonce tzv. okresním pověřencem Kuratoria pro okres Český Brod.⁸⁰ Bobkův čin vyvolal značnou

⁷⁴ Milan Čepek se narodil 20. 01. 1921 v Českém Brodě a byl absolventem zdejšího reálného gymnázia. Žil s rodinou na adrese K Dolánkám 594 a jeho otec Josef Čepek byl ředitelem na jedné z českobrodských základních škol.

SOKA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, bez sign. osobní spisy žadatelů, spis Milana Čepka.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 63.

⁷⁷ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*, Praha: Prostor, 2019. s. 499.

⁷⁸ Josef Bobek se narodil 06. 02. 1921 v Kostelci nad Černými lesy a vystudoval reálné gymnázium v Českém Brodě, kde také s rodinou bydlel na adrese Jungmannova 234. Po maturitě pracoval jako pomocný dělník v českobrodském cukrovaru, u katastrálního úřadu v Praze, v továrně na rádia Mírva v Karlíně a od roku 1941 jako úředník hospodářského družstva. Před válkou byl činný v Sokole i Junáku a po jejich rozpuštění se stal místním náčelníkem Mládeže Národního souručenství. V říjnu 1942, kdy byl povolán na práci ve zbrojním průmyslu, se dobrovolně přihlásil do Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě a vyhnul se tak transportu do Štýrského Hradce. Za krátko byl jmenován okresním pověřencem Kuratoria pro zdejší okres, kde zůstal do 27. 9. 1943, kdy byl přeložen k vykonávání stejné funkce do Kutné Hory. Po válce byl za svou podporu a propagaci nacistického hnutí odsouzen Mimořádným lidovým soudem v Praze k 10 letům vězení. V únoru 1949 utekl z trestaneckého pracovního oddílu v kamenolomech Mořina u Karlštejna, po několika týdnech byl však dopaden. V lednu 1952 byl podmíněčně propuštěn a do Českého Brodu se už nikdy nevrátil. Zemřel v Bruntále 13. 01. 2005.

SOA v Praze, f. MLS Praha, sp. zn. LS 262/46 Josef Bobek. srov. Josef Bobek. [cit. 07.03.2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Josef-Bobek/6000000086604270882> srov. STRÁNSKÝ, Oldřich, MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 36.

⁷⁹ Jednalo se o tentýž odvod, ve kterém byl i výše jmenovaný Milan Čepek.

⁸⁰ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 262/46 Josef Bobek, výpověď obžalovaného Josefa Bobka u okresního soudu v Českém Brodě, 14. 09. 1945.

nelibost u několika jeho vrstevníků, kteří se odvodu nevyhnuli a ti mu během výletu nedaleko Štýrského Hradce, kde pracovali, poslali lístek s pozdravem v následujícím znění: „*Srdečný pozdrav z výletu a zároveň šťastné ukončení tvé kariéry Ti přeji...*“ Tato slova byla zakončena pseudonymy všech odesílatelů, pro něž měl tento čin málem tragické následky. Dopis se totiž dostal do rukou kolínského gestapa, které upozornilo své kolegy ve Štýrském Hradci, kteří následně celý případ řešili. Všichni podepsaní byli postupně předvoláni k výslechu, kde museli podepsat protokol, že jsou si vědomi jejich přestupku a že pouze jejich dosavadní bezúhonnost je zachránila před koncentračním táborem.⁸¹ Jak se povedlo podle pseudonymů určit pravá jména pisatelů a ani kdo je na gestapu udal se po válce zjistit nepodařilo, Josef Bobek tak nemohl být po mimořádným lidovým soudem za tento čin odsouzen, nicméně i jeho angažmá v Kuratoriu bylo pro soud dostatečným důvodem k uvalení mnohaletého trestu.⁸² Paradoxem je, že před okupací se jednalo o velice dobrého přítele zdejšího Žida Oldřicha Stránského, jenž ho dokonce zmiňuje ve své knize. Kromě hezkých vzpomínek na společně prožitá dobrodružství v předválečné době si v ní Stránský také klade otázku, co Josefa Bobka k takovým činům vedlo a dochází k následujícímu: „*Nikdy jsem to nepochopil. Pocházel z chudé rodiny a spolu s otcem, ruským legionářem, patřil k Sokolům. Přesto z něj nacistická ideologie udělala zrádce a činovníka protektorátní mládežnické organizace. Hovořil jsem o tom s jeho sestrou, která nedokázala vysvětlit, proč se to stalo. Snad byla příčinou jeho přemrštěná ctižádnost.*“⁸³

⁸¹ Tamtéž, obvinění Josefa Bobka, vedoucího Kuratoria v Českém Brodě, 18. 06. 1945.

⁸² Tamtéž, rozsudek nad Josefem Bobkem, 23. 11. 1946.

⁸³ STRÁNSKÝ, Oldřich, MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 36.

5. Českobrodští Židé a holokaust

5.1 Židovská komunita v Českém Brodě

Nacistická perzekuce v Českém Brodě se stejně jako i na jiných místech v protektorátu nejvíce dotkla židovského obyvatelstva. To zde žilo před začátkem okupace v celkovém počtu asi 100 lidí, v celém okresu se pak jeho počet pohyboval okolo 300.⁸⁴ Nejbližší židovská náboženská obec byla v sousední obci Přistoupim, kde je židovský hřbitov založený v roce 1785 a také synagoga vystavěná roku 1842 na místě dřívější modlitebny, písemně doložené již v 1. polovině 18. století.⁸⁵ Stoupající počet členů obce dokonce vedl v roce 1896 k myšlenkám postavit synagogu i v Českém Brodě, ty však nebyly realizovány a došlo pouze k přesunutí rabína do Českého Brodu v roce 1910. Přistoupimská židovská obec byla roku 1940 přičleněna k Židovské náboženské obci v Praze a po válce už nebyla obnovena.⁸⁶ Tamní hřbitov byl ještě v roce 1945 využit k pochování 7 mužů a 1 ženy z transportu smrti, projíždějícím po železnici přes Český Brod v lednu téhož roku.⁸⁷

Po zahájení německé okupace zbytku českých zemí se počet českobrodských Židů sice snížil, ovšem ne nijak závažně, neboť ne každý měl tu možnost a štěstí protektorát opustit. Ze seznamů vypracovávaných na popud okresního úřadu místní četnickou stanicí se dozvídáme, že počátkem dubna 1939 byl jejich počet 71.⁸⁸ Jména těchto lidí včetně těch, jejichž bydlištěm byl za okupace alespoň po určitou dobu Český Brod, jsou zanesena v následující tabulce. Pro srovnání ještě uvedme, že v obci Přistoupim to bylo 11 osob a například v Kostelci nad Černými lesy, druhém největším městě okresu, žilo 36 osob židovského vyznání.⁸⁹ V Českém Brodě bylo tedy co se okresu týče židovské zastoupení jednoznačně nejpočetnější.

⁸⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 23.

⁸⁵ Synagoga je postavena v novorománském stylu a po přestavbě se dnes využívá jako obecní úřad a knihovna. Na průčelí budovy se nachází pamětní deska obětem holokaustu.

⁸⁶ MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Židé na Českobrodsku v pramenech státního okresního archivu. In: *Archivní prameny Kolínska 1992*. Kolín, 1993. s. 15-17.

⁸⁷ BOČEK, Karel. Židé v Přistoupimi. In: *Archivní prameny Kolínska 1992*. Kolín, 1993. s. 23.

⁸⁸ SOkA Kolín, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 350/8/1939, inv. č. 752, seznam Židů bydlících v Českém Brodě, 02. 04. 1939.

⁸⁹ Tamtéž, seznam Židů bydlících v Přistoupimi, 02. 04. 1939. srov. Tamtéž, seznam Židů bydlících v Kostelci nad Černými lesy, 02. 04. 1939.

Seznam Židů bydlících v Českém Brodě v období protektorátu⁹⁰

#	Jméno a příjmení	Datum a místo narození	Bydliště
1	Josef Frišman	17. 06. 1877 Praha Čakovice	Český Brod Tuchorazská čp. 500
2	Františka Frišmanová	29. 12. 1879 Chotýš	
3	Vlasta Štanglerová	01. 12. 1897 Rychnov nad Kněžnou	
4	Rudolf Frišman	25. 07. 1885 Chotýš	Český Brod Husovo náměstí ⁹¹ čp. 8
5	Adéla Frišmanová	20. 04. 1887 Libáň	
6	Richard Frišman	24. 02. 1911 Kounice okres Č. Brod	
7	Irena Frišmanová	01. 04. 1924 Český Brod	
8	František Lustig	16. 04. 1901 Nymburk	Český Brod Krále Jiřího ⁹² čp. 95
9	Valerie Lustigová	10. 01. 1912 Rakovník	
10	Pavel Lustig	21. 04. 1937 Český Brod	
11	Josef Stein	12. 11. 1897 Vykáň okres Č. Brod	Český Brod Krále Jiřího čp. 96
12	Jana	31. 08. 1899	

⁹⁰ Tabulka obsahuje jména všech lidí židovského původu, kteří v období okupace byli minimálně po určitou dobu vedeni jako obyvatelé Českého Brodu.

Viz. Tamtéž, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 350/8/1939, inv. č. 752, seznam Židů bydlících v Českém Brodě, 02. 04. 1939.

⁹¹ Dnešní název je náměstí Arnošta z Pardubic.

⁹² Někdy v období protektorátu byl název ulice změněn na Nádražní (Bahnhofstraße).

	Steinová	Praha Smíchov	
13	Helena Steinová	30. 03. 1929 Praha Vinohrady	Český Brod Krále Jiřího čp. 96
14	Dorota Steinová	15. 11. 1930 Český Brod	
	Jana Kaufmanová ⁹³		Český Brod Krále Jiřího čp. 96
15	Josef Justic	07. 04. 1894 Tuchoraz Okres Č. Brod	
16	Anna Justicová	06. 09. 1895 Smetanova Lhota	Český Brod Husovo náměstí čp. 46
17	Jiří Justic	24. 08. 1923 Český Brod	
18	Vilém Orlík	01. 07. 1882 Černíny	
19	Žofie Orlíková	03. 11. 1979 Jestřábí Lhota	Český Brod
20	Otakar Orlík	05. 11. 1909 Český Brod	Komenského náměstí čp. 62
21	Karel Orlík	05. 07. 1912 Český Brod	
22	Arnošt Adler	17. 06. 1888 Ješín	Český Brod Krále Jiřího čp. 214
23	Ludmila Adlerová	11. 02. 1894 Bernartice	
24	Hana Adlerová	27. 09. 1920 Cerhenice	Český Brod
25	Jiří Adler	08. 02. 1922	Krále Jiřího čp. 214

⁹³ Jana Kaufmanová zemřela již 30. 03. 1939, i přes to je její jméno uvedeno v prvotním seznamu Židů vypracovaném četnickou stanicí v Českém Brodě. Datum a místo jejího narození se mi zjistit nepodařilo. Tamtéž.

		Cerhenice	
26	Emilie Adlerová	27. 02. 1864 Ješín	
27	Rudolf Stein	20. 12. 1884 Český Brod	Český Brod
28	Olga Steinová	09. 06. 1888 Český Brod	Krále Jiřího čp. 215
29	Josef Freimuth	03. 04. 1860 Votice	Český Brod Krále Jiřího čp. 215
30	Františka Hellerová	16. 04. 1892 Český Brod	Český Brod Žižkova čp. 150
31	Berta Nováková	15. 04. 1869 Uhlířské Janovice	Český Brod
32	Arnoštka Jelínková	11. 02. 1878 Uhlířské Janovice	Husovo náměstí čp. 47
33	Marie Sladkusová	28. 12. 1913 Český Brod	Český Brod Komenského čp. 225
34	Karolína Picková	31. 03. 1859 Chotýš okres Č. Brod	Český Brod U Musea ⁹⁴ čp. 420
35	Bernhard Weiner	16. 10. 1873 Tábor	Český Brod
36	Julie Weinerová	21. 09. 1912 Dobré Pole okres Č. Brod	Antonína Němce ⁹⁵ čp. 732
37	Olga Steinová	12. 08. 1896 Blatná	
38	Alois	29. 5. 1924	Český Brod

⁹⁴ Dnešní název ulice je 5. května.

⁹⁵ Dnešní název ulice je Ruská.

	Stein	Český Brod	Krále Jiřího čp. 556
39	Rudolf Fantl	07. 04. 1915 Praha	
40	František Stránský	04. 10. 1893 Český Brod	Český Brod Prokopa Velikého čp. 274
41	Helena Stránská	13. 07. 1893 Most	
42	Oldřich Stránský	02. 06. 1921 Most	
43	Jiří Stránský	11. 02. 1922 Most	
44	Karla Stránská	01. 12. 1870 Kostelec nad Černými lesy	
45	Julie Heilbrunnová	20. 08. 1866 Kostelec nad Černými lesy	Český Brod Husovo náměstí čp. 26
46	Pavel Schulhof	27. 12. 1863 Víděň	Český Brod Husova čp. 156
47	Matylda Schulhofová	06. 12. 1875 Víděň	
48	Růžena Feldsteinová	16. 11. 1893 Český Brod	Český Brod Husovo náměstí čp. 43
49	Otakar Fischel	11. 07. 1922 Kadaň	
50	Marie Fischelová	13. 11. 1886 Český Brod	
51	Valerie Fischelová	15. 10. 1887 Český Brod	
52	Karel Fischel	31. 8. 1895 Český Brod	Český Brod
53	Käthe Fischelová	11. 01. 1904	

		Hostomice nad Bílinou	Kramářova ⁹⁶ čp. 359
54	Eva Fischelová	23. 11. 1930 Český Brod	
55	Otto Schick	30. 09. 1904 Nový Bydžov	Český Brod Havlíčkovo předměstí ⁹⁷ čp. 639
56	Jaroslava Schicková	09. 04. 1909 Praha	
57	Richard Schick	16. 08. 1930 Český Brod	
58	Helena Schicková	04. 06. 1934 Praha	
59	Jantel Gadaskin	30. 10. 1893 Resava	Český Brod Havlíčkovo předměstí čp. 713
60	Leo Michelup ⁹⁸	23. 02. 1901 Praha	Český Brod Šafaříkova čp. 808
61	Jana Michelupová	12. 02. 1909 Český Brod	
62	Hanuš Michelup	21. 12. 1932 Praha Vinohrady	
63	Milan Michelup	03. 06. 1936 Český Brod	
64	Rudolf Geiger	13. 01. 1878 Chrást	Český Brod Husova čp. 394
65	Berta Geigerová	03. 01. 1881 Kolín	
66	Ludvík Kovanic	26. 11. 1870 Kolín	

⁹⁶ Dnešní název ulice je Masarykova.

⁹⁷ Dnešní název ulice je Pod Velkým vrchem.

⁹⁸ Leo Michelup ještě v březnu 1939 odjel do Paříže.
Tamtéž.

67	Margareta Náprstková	13. 02. 1913 Trenčín	Český Brod Na Křemínku čp. 247
68	MUDr. Josef Ledeč	06. 02. 1894 Přestavlky	Český Brod Kramářova čp. 397
69	Josefa Zedníčková	21. 05. 1901 Videň	Český Brod čp. 529
70	Zdeňka Bohuslávková	23. 05. 1909 Chotýš	Český Brod Svatopluka Čecha čp. 1004
71	Evžen Metzger ⁹⁹	18. 11. 1918 Český Brod	Český Brod Prokopa Velikého čp. 107
72	Ervín Frišman	10. 09. 1904 Hradešín	Český Brod Prokopa Velikého čp. 32

U některých z výše uvedených jmen je nutné podotknout, že od určité doby byli vedeni jako tzv. bezkonfesní Židé, kteří se své víry vzdali. Konkrétně šlo o lékaře Josefa Ledeče, bez vyznání od 27. prosince 1918, Františka Stránského, bez vyznání od 21. listopadu 1918, Oldřicha Stránského, bez vyznání od 2. července 1921, Jirího Stránského, bez vyznání od 11. září 1922 a Josefu Zedníčkovou, bez vyznání od 2. 10. 1934.¹⁰⁰ A někteří v průběhu života dokonce konvertovali k jiné církvi, jmenovitě Zdeňka Bohuslávková, od 15. června 1937 k Církvi československé a Evžen Metzger od 5. ledna 1926, taktéž k Církvi československé.¹⁰¹

Jak tabulka ukazuje, tak v určitých případech šlo o početné rodiny, z nichž některé žily v Českém Brodě po mnoho generací a provozovali zde svá podnikání, zejména na náměstí a v přilehlých ulicích. Mezi velkoobchodní podniky, tj. s ročním obratem přes 1 milion K se řadily ty rodiny Geigerových a Stránských, oba zaměřené na obchod s obilím a zemskými plodinami.¹⁰² Zbylé židovské podniky jsou zachyceny v následujících tabulkách. Ty znázorňují, že převládajícím druhem jejich podnikání byl prodej textilií, případně jejich řemeslné úpravy.

⁹⁹ Evžen Metzger se v červnu 1939 odstěhoval do Kolína.

Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž, seznam Židů bezkonfesních od roku 1875 bydlících v Českém Brodě, 02. 04. 1939.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž, sign. pres. 650/1939, seznam židovských podniků velkoobchodních v Českém Brodě, 02. 07. 1939.

Seznam židovských podniků v Českém Brodě s obratem pod 1 000 000 K¹⁰³

#	Jméno majitele	Sídlo	Druh podnikání
1	Rudolf Stein	Český Brod Krále Jiřího čp. 215	majitel hostince ¹⁰⁴ a hospodářství
2	Josef Stein	Český Brod Krále Jiřího čp. 96	obchod s uhlím, dřívím a moukou
3	Olga Steinová	Český Brod Krále Jiřího čp. 268	obchod se střížním zbožím a konfekcí
4	Rudolf Frišman	Český Brod Husovo náměstí čp. 8	obchod s konfekcí, látkami a prádlem
5	Karel Fischel	Český Brod Husovo náměstí čp. 43	obchod se střížním zbožím a módní konfekcí
6	Pavel Schulhof	Český Brod Husova čp. 156	prodej hotových a obnošených šatů a obuvi
7	František Lustig	Český Brod Krále Jiřího čp. 95	obchod se smíšeným zbožím, železem, barvami, oleji a benzinem
8	Vilém Orлік	Český Brod Komenského náměstí čp. 62	obchod se smíšeným zbožím
9	Josef Justic	Český Brod Husovo náměstí čp. 46	obchod se střížním zbožím

¹⁰³ Tamtéž, seznam židovských podniků jednotlivců s obratem pod 1 000.000 K, 02. 07. 1939.

¹⁰⁴ Rudolf Stein hostinec pronajímal Miroslavu Bratkovi.

Tamtéž.

Seznam židovských řemeslných podniků¹⁰⁵

#	Jméno majitele	Sídlo	Druh podnikání
1	Adéla Frišmanová	Český Brod Komenského čp. 225	Dámské krejčovství
2	Olga Steinová	Český Brod Krále Jiřího čp. 268	Pletárna

5.2 Perzekuce zdejšího židovského obyvatelstva

S příchodem okupace se situace těchto podniků den ode dne zhoršovala, samozřejmě bylo, že každý z nich musel být jakožto židovský zřetelně označen a některé z obchodů byly židovským majitelům také zkonfiskovány. To byl případ i Josefa Justice, kterému byl obchod v jeho vlastním domě po roce 1939 zabaven a on musel jít pracovat do cihelny v Pečkách.¹⁰⁶ Někteří majitelé byli naopak pod vlivem tíživé finanční situace nuceni své obchody prodat, to se týkalo například Karla Fischela, jež v září 1941 svůj obchod na Husově náměstí v domě čp. 43 prodal i s veškerým zbožím Františku Štěpničkovi¹⁰⁷ z Prahy za 130 000 K. Ten si zároveň koupil i celý dům od majitelek Marie a Valerie Fischelových za 180 000 K a provozoval zde taktéž obchod se střížním zbožím a konfekcí.¹⁰⁸ Paradoxně se jednalo o přesvědčeného antisemitu a činovníka Vlajky, který se později podílel na arizaci zdejšího židovského majetku. Osobně přispíval také do časopisů *Árijský boj* a *Vlajka*, ve kterých jmenovitě napadal židovské obyvatele Českého Brodu a okolí. V prvním lednovém čísle *Árijského boje* z roku 1942 se pod pseudonymem „-tka“ vyjadřoval například takto: „*Židovka Steinová pořádá hebrejské sedánky s nastěhovaným Židem Fischlem a jeho Sárami. Často se u nich sejdou Židé z celého okolí a brebentí, až jsou slyšet i na náměstí. Árijský obchodník Müller, který má v tomtéž domě pronajaté skladiště je vystaven jejich sprostým, posměšným, drze vyzývavým posměškům. Jistě se i tu najde v nejbližší době řešení.*“ Či takto: „*Smíšená*

¹⁰⁵Tamtéž, seznam židovských řemeslných podniků, 02. 07. 1939.

¹⁰⁶ SLUNSKÁ, Milada, ed. Jiří Justice. In: *Závodníci o přežití: (Terezín, Osvětim, Buchenwald): sborník vzpomínek třinácti mužů, kteří prožili poslední měsíce války v pracovním táboře Meuselwitz*. Brno: společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009. s. 28.

¹⁰⁷ František Štěpnička se narodil 1. 1. 1896 v Praze, v roce 1941 se přistěhoval do Českého Brodu, kde následně provozoval obchod se střížním zbožím a konfekcí. Téhož roku se stal místním vedoucím Vlajky a krátce poté okresním vedoucím pro okres Český Brod. Tím byl do poloviny roku 1942, než byl z Vlajky vyloučen. Po válce byl souzen Mimořádným lidovým soudem v Praze a byl odsouzen k 20 letům vězení. Propuštěn byl podmíněčně už v roce 1953.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 313/45 František Štěpnička.

¹⁰⁸ Tamtéž, zpráva místního národního výboru v Českém Brodě, 24. 01. 1946.

židovská manželství, kde poroučí Hebrejka jsou tyto: Bohuslavovo,¹⁰⁹ Brandejsovo, Čechovo a Štanglerovo, o Leděčově ani nemluvě. Proti gustu, žádný dišputát...¹¹⁰ V prosinci 1941 dokonce fyzicky napadl přistoupimského Žida Bohumila Kieslera a způsobil mu těžký otřes mozku. Údajně proto, že Kiesler o něm rozhlašoval, že je „vlajka“, vlastizrádce a aby u něho v obchodě nikdo nenakupoval.¹¹¹

Na toto kruté období později vzpomínal i Oldřich Stránský, jeden z pamětníků, který jej ve své knize popisuje takto: „*Jednoho dne se k nám dostavil německý treuhänder, vnucený správce. Sice jsme mohli dál prodávat, ale nemohli jsme bez jeho souhlasu nakupovat. Už jsme nebyli opravdovými pány obchodu. Oznamil nám, že musíme všechny příjmy a výdaje pečlivě zapisovat do obchodních knih.*“¹¹²

Tíživou situaci zdejších židovských obchodníků dokumentuje také jeden z dochovaných oběžníků, v němž městský úřad Český Brod 15. ledna 1942 vybízí obyvatele města, aby od dané chvíle nakupovali životní potřeby jen u vybraných obchodníků, kteří jsou v něm vyjmenováni, pochopitelně nežidovských, což ale v dokumentu není vysloveně napsáno. Oběžník je zakončen těmito slovy: „*Proto jedině k těmto obchodníkům můžete si přihlásiti objednáací listky. Pokud již objednáací listky pro XXXI. období máte odstřiženy a u obchodníků předloženy, neprodleně si je vyzvedněte a předložte k obchodníkům nahoře vyjmenovaným.*“¹¹³ Pod tímto textem jsou podpisy všech židovských obchodníků z Českého Brodu.

Diskriminace Židů se samozřejmě týkala také jejich vyloučení z veřejného, hospodářského a společenského života, a tudíž nemohli chodit do parků, lázní, divadel, kaváren a restaurací. Taktéž jim byly vyhrazeny určité prostory v tramvajích, nemocnicích, nebo poštovních úřadech a zabaveny rozhlasové přijímače.¹¹⁴ V Českém Brodě tyto restriktce dokazuje vyhláška okresního úřadu z 1. března 1940 obsahující opatření ohledně styku obyvatelstva židovského původu s ostatním obyvatelstvem. V ní se mj. uvádí seznam českobrodských hotelů a restaurací, do nichž měly osoby židovského původu s okamžitou platností vstup zakázán. Vyhláška dále například zakazuje židovským občanům vstup na

¹⁰⁹ Zde měl spíše na mysli manželství Bohuslávko, podle zdejší obyvateľky Zdeňky Bohuslávkové, která byla židovského původu.

¹¹⁰ SOKA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, inv. č. 830, sign. pres. 84/1942, výstřižek z časopisu Árijský boj, č. 1, 03. 01. 1942.

¹¹¹ Tamtéž, výpověď primáře Všeobecné veřejné nemocnice v Českém Brodě MUDr. Antonína Šebka u okresního úřadu v Českém Brodě, 16. 12. 1941.

¹¹² STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 33-34.

¹¹³ SOKA Kolín, f. Městský úřad Český Brod, bez sign., oběžník městského úřadu Český Brod, 15. 01. 1942.

¹¹⁴ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019. s. 561.

všechny veřejné plovárny a koupaliště a nabádá k důslednému označení těchto míst nápisem: „*Juden ist der Eintritt verboten – Židům nepřístupno.*“ Za porušení těchto nařízení hrozil peněžitý trest do 5000 K nebo až čtrnáctidenní vězení.¹¹⁵

Součástí protizidovských opatření bylo i odebrání povolení k vykonávání praxe židovským lékařům.¹¹⁶ V Českém Brodě to postihlo tehdejšího primáře MUDr. Josefa Ledече, jež byl už 4. dubna 1939 ze své práce propuštěn.¹¹⁷ Zákazy měly dopad i na židovské děti, které byly již ve školním roce 1939/40 vyloučeny z německých škol a následující školní rok i z českých.¹¹⁸ Je jisté, že několik takových dětí se mezi českobrodskými Židy nacházelo. Součástí perzekuce bylo také nahrazování lidí židovského původu ve vysokých funkcích, takovým případem zde byl správce zdejšího cukrovaru Arnošt Adler, který byl krátce po zřízení protektorátu nahrazen Antonínem Bečvářem, jenž se po čase přihlásil k německé národnosti a změnil si příjmení na Theilhaber.¹¹⁹

Od dubna 1941 byli také Židé umísťováni pracovními úřady na nucené práce a posíláni byli k pracím v zemědělství, na stavbách, v lesích, cihelnách nebo průmyslu.¹²⁰ Na Českobrodsku jim byla svěřena výstavba betonové silnice spojující Starý Vestec s Lysou nad Labem, na níž museli všichni každý den docházet pěšky. Ta ovšem nebyla dokončena z důvodu deportace všech pracovníků do ghetta Terezín, či rovnou do koncentračních táborů.¹²¹

5.3 Český Brod a židovské ghetto

Ještě před tím, než bylo rozhodnuto o Terezínu, byl Český Brod v roce 1941 jedním z navrhovaných měst pro zřízení židovského ghetta v Čechách a na Moravě. Z jednoho z dochovaných dokumentů vyplývá, že v jedné chvíli se navrhovala čtyři protektorátní města. Kromě Českého Brodu to byly Stará Boleslav, Nový Bydžov a Boskovice. Zmiňuje se v nich

¹¹⁵ SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 1005/1939, inv. č. 752, opatření ohledně styku obyvatelstva židovského původu s obyvatelstvem ostatním, 01. 03. 1940.

¹¹⁶ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019. s. 561.

¹¹⁷ SLÁDEK, Luděk. Josef Ledec. *Dynastie skvělých lékařů*. [cit. 04.11.2021]. Dostupné z: <https://www.kampocesku.cz/clanek/19529/josef-ledec>

¹¹⁸ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019. s. 561.

¹¹⁹ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. 1576/46 Ing. Antonín Theilhaber-Bečvář, výslech obviněného Antonína Theilhabera, 05. 10. 1945.

¹²⁰ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019. s. 564.

¹²¹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 43.

také to, že realizace soustředění Židů, jak ekonomicky, tak technicky je nejjednodušší v bezprostřední blízkosti velkých měst, jako jsou Praha a Brno.¹²²

Tuto podmínku by z jmenovaných měst splňoval Český Brod možná dokonce nejlépe. V dokumentu je charakterizován těmito slovy: „*Více než 6000 obyvatel na ploše 715 hektarů s 866 domy. V obci žije jen několik Němců. Je tam i malý cukrovar, ten by ale mohl zůstat mimo židovské město. Venkovní práce v okolí Prahy, ale i okolí samotného města Český Brod by byly možné.*“¹²³

Jak je známo, volba nakonec padla na pevnostní město Terezín. Český Brod byl pro toto využití nakonec z důvodu blízkosti k Praze a přítomnosti důležité železniční trati zamítnut.¹²⁴

5.4 Deportace českobrodských Židů

Ve dnech 1. a 10. června 1942 došlo k vystěhování všech židovských obyvatel města a jejich následné deportaci na nejbližší shromaždiště.¹²⁵ Tím byla pro všechny Židy z kolínského oberlandrátu budova měšťanské školy v Kolíně.¹²⁶ Ta sídlí na adrese Ovčárecká 374 a od 1. do 13. června jí prošlo 2206 osob, z nichž pouze 135 holokaust přežilo.¹²⁷

Z Českého Brodu bylo v tu chvíli vystěhováno 49 Židů, kteří do té doby ve městě žili, z nichž 47 bylo vystěhováno hned 1. června, pouze Rudolf a Berta Geigerovi opustili město až 10. června. Jmenný seznam všech těchto lidí je uveden v následující tabulce, včetně vyhlazovacích táborů, jimiž prošli a v nichž na ně v drtivé většině čekala smrt. Tím se z města vystěhovali všichni Židé a zůstali zde pouze židovští míšenci, konkrétně se jednalo o Zdeňku Bohuslávkovou, Jaroslava Bohuslávka, Annu Brandejsovou, Kateřinu Čechovou, Josefa Ledeče a Vlastu Štanglerovou.¹²⁸

¹²² Židovské muzeum v Praze. Zpráva o hledání ní místa pro ghetto. [cit. 02.02.2022]. Dostupné z: https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/76306

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ V českobrodské pamětní knize se lze dočíst, že samotný Hans Günther, vedoucí Ústředny pro židovské vystěhovalecvi v Praze, měl údajně zájem právě o Český Brod, který měl být z tohoto důvodu vystěhován, ovšem pravdivost těchto informací se mi nepodařila ověřit

Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 38.

¹²⁵ SOKA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 1005/1939, inv. č. 752, statistika stěhování Židů, 15. 06. 1942.

¹²⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 43.

¹²⁷ PADEVĚT, Jiří. *Za dráty. Tábory v období 1938-1945 na území dnešní České republiky*. Academia, 2018. s. 206.

¹²⁸ SOKA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 1005/1939, inv. č. 752, statistika stěhování Židů, 15. 06. 1942.

Seznam Židů vystěhovaných z Českého Brodu ve dnech 1. a 10. června 1942¹²⁹

#	Jméno a příjmení	Rok narození	Datum a místo transportu	Datum a místo úmrtí
1	Rudolf Fantl	1915	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 29. 09. 1944, Terezín → Osvětim	20. 02. 1945 Dachau
2	Karel Fischel	1895	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 16. 10. 1944, Terezín → Osvětim	1944 Osvětim
3	Kateřina Fischelová	1904	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 16. 10. 1944, Terezín → Osvětim	1944 Osvětim
4	Eva Fischelová	1930	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 16. 10. 1944, Terezín → Osvětim	1944 Osvětim
5	Marie Fischelová	1886	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 16. 10. 1944, Terezín → Osvětim	1944 Osvětim
6	Valerie Fischelová	1887	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 16. 10. 1944, Terezín → Osvětim	1944 Osvětim
7	Ervín Fleischer	1889	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 01. 02. 1943, Terezín → Osvětim	1943 Osvětim
8	Eliška Fleischerová	1897	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 01. 02. 1943, Terezín → Osvětim	neznámé
9	Josef Freimuth	1860	05. 06. 1942, Kolín → Terezín	12. 12. 1942 Terezín
10	Rudolf Frišman	1885	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	1942 Trawniki
11	Adéla Frišmanová	1887	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	1942 Trawniki
12	Irena Frišmanová	1924	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	1942 Trawniki
13	Richard Frišman	1911	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	1942 Trawniki
14	Ervín Frišman	1904	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	30. 08. 1942 Majdanek
15	Josef Frišman	1877	05. 06. 1942, Kolín → Terezín	neznámé

¹²⁹ Tamtéž.

			06. 09. 1943, Terezín → Osvětim	
16	Františka Frišmanová	1879	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 06. 09. 1943, Terezín → Osvětim	Osvětim
17	Arnoštka Jelínková	1877	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 15. 10. 1942, Terezín → Treblinka	Treblinka
18	Josef Justic	1894	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 28. 09. 1944, Terezín → Osvětim	Osvětim
19	Anna Justicová	1893	05. 06. 1942, Kolín → Terezín	přežila
20	Jiří Justic	1923	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 28. 09. 1944, Terezín → Osvětim	přežil
21	Ludvík Kovanic	1870	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 19. 10. 1942, Terezín → Treblinka	1942 Treblinka
22	František Lustig	1901	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 13. 06. 1942, Terezín → neznámé místo	10. 09. 1942 Majdanek
23	Valerie Lustigová	1912	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 13. 06. 1942, Terezín → neznámé místo	neznámé
24	Pavel Lustig	1937	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 13. 06. 1942, Terezín → neznámé místo	neznámé
25	Jana Michelupová	1909	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 15. 12. 1943, Terezín → Osvětim	neznámé
26	Jan Michelup	1932	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 15. 12. 1943, Terezín → Osvětim	neznámé
27	Milan Michelup	1936	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 15. 12. 1943, Terezín → Osvětim	neznámé
28	Berta Nováková	1869	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 15. 10. 1942, Terezín → Treblinka	neznámé
29	Vilém Orlík	1881	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 26. 10. 1942. Terezín → Osvětim	neznámé
30	Žofie Orlíková	1870	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 26. 10. 1942. Terezín → Osvětim	neznámé
31	Otakar Orlík	1909	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	09. 09. 1942 Majdanek
32	Eva Orlíková	1922	05. 06. 1942, Kolín → Terezín	neznámé

			12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	
33	Marie Sladkusová	1913	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	neznámé
34	Olga Steinová	1896	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	neznámé
35	Alois Stein	1924	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	07. 08. 1942 Majdanek
36	Josef Stein	1891	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	neznámé
37	Anna Steinová	1896	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	neznámé
38	Helena Steinová	1929	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	neznámé
39	Dora Steinová	1930	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	neznámé
40	Rudolf Stein	1884	05. 06. 1942, Kolín → Terezín	15. 11. 1942 Terezín
41	Olga Steinová	1888	05. 06. 1942, Kolín → Terezín	27. 03. 1943 Terezín
42	František Stránský	1893	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	08. 08. 1942 Majdanek
43	Helena Stránská	1893	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	1942 Majdanek
44	Jiří Stránský	1922	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	09. 08. 1942 Majdanek
45	Karolina Stránská	1870	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 19. 10. 1942, Terezín → Treblinka	1942 Treblinka
46	Bernhard Weiner	1873	05. 06. 1942, Kolín → Terezín	23. 09. 1942 Terezín
47	Rudolf Weiner	1906	05. 06. 1942, Kolín → Terezín 12. 06. 1942, Terezín → Trawniki	neznámé
48	Rudolf Geiger	1878	13. 06. 1942, Kolín → Terezín	1944

			06. 09. 1943, Terezín → Osvětim	
49	Berta Geigerová	1881	13. 06. 1942, Kolín → Terezín 06. 09. 1943, Terezín → Osvětim	1944 Osvětim

Prvních 47 lidí bylo 5. června 1942 transportováno ze shromáždění v Kolíně do ghetta Terezín, pouze Rudolf a Berta Geigerovi až o 8 dní později, tedy 13. června.¹³⁰ Vzhledem k tehdy probíhajícímu období heydrichiády a stanného práva, byl značný počet těchto českobrodských Židů po několika málo dnech strávených v Terezíně součástí transportů do vyhlazovacích táborů na východě.¹³¹ V jejich případě se jednalo o transporty do vyhlazovacího tábora Trawniki (pobočka vyhlazovacího tábora Majdanek) v Polsku, k nimž došlo 12. června 1942 a kde všechny dříve či později potkal stejný osud v podobě smrti.

Z těchto 49 osob holocaust přežili pouze Anna Justicová a její syn Jiří. Kromě nich se to z českobrodských Židů podařilo ještě Oldřichu Stránskému¹³² a pravděpodobně ještě jedné či dvěma osobám. Identita této osoby či osob se však v jednotlivých pramenech liší. Pamětní kniha uvádí další dva přeživší, a to Olgu a Růženu Steinovi.¹³³ Naopak Vladimír Jakub Mrvík ve své knize uvádí jméno Zdeňka Steinová.¹³⁴ Jak ale vyplývá z rozhovoru s přeživším Jiřím Justicem, jež dal v roce 2013 místnímu zpravodaji, mělo jít o dvojici sester Steinových, které ale v období protektorátu v Českém Brodě nežily.¹³⁵

Občané ze smíšených manželství, jejichž manželským druhem byly osoby židovského vyznání či židovští míšenci, nacisté vystěhovali z Českého Brodu až od jara 1944. Prvními byli Jantel Gadaskin a František Šťastný, v srpnu téhož roku manželé Štanglerovi, Bohuslávskovi, Brandejsovi, Fantovi, Prokopovi a Čechovi. Muži byli deportováni do tábora v Bystřici u Benešova; ten sloužil výhradně pro muže, jednak pro ty, kteří pocházeli ze smíšených manželství a dále pro takové, kteří se odmítli rozvést se svými židovskými

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Dle slov Oldřicha Stránského jeho rodina v Terezíně ani neopustila vagóny vlaku a putovala ihned po několika dnech do koncentračního tábora Trawniki. STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 49.

¹³² Oldřich Stránský nebyl součástí transportů z Kolína v červnu 1942, jelikož již v červnu roku 1941 byl deportován do koncentračního tábora Lípa u Havlíčkova Brodu. Stejně tak Karel Orlík, viz. kapitola *Oldřich Stránský*.

¹³³ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 44.

¹³⁴ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod. 2021. s. 308.

¹³⁵ BOČKOVÁ, Zdenka. Jiří Justic. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 2013. roč. 53, č. 7/8. s. 35.

manželkami, ti zde pracovali na okolních statcích a stavbách.¹³⁶ Někteří z českobrodských mužů dále prošli tábory v Postoloprtech a Svatobořicích. Ženy byly poslány do Terezína, kde pracovaly v zemědělství a zametaly ulice.¹³⁷

5.5 Jiří Justic

Narodil se 24. srpna 1923 v Českém Brodě jako první a jediné dítě manželům Anně a Josefu Justicovým. Jednalo se o židovskou rodinu, která jak sám Jiří uvádí, jen málo praktikovala židovské náboženství. Otec Josef provozoval obchod se střížným zbožím v jejich domě na českobrodském náměstí. Ve třicátých letech rodina Jiřího nabádala, aby odjel se svým strýcem do Ameriky, on se ale rozhodl zůstat s rodinou v Československu, a ještě před okupací se vyučil v Praze automechanikem. S příchodem okupantů však nemohl řemeslo vykonávat, pracoval tedy na statku nedaleko Českého Brodu, kde vydržel až do 5. června 1942, kdy byl s celou svou rodinou transportován nejprve na kolínské židovské shromáždění a následně do Terezína. V Terezíně pracoval v tzv. Reitschule – jízdnárně, v níž opravoval stroje. Mimo práci tu také hrál fotbal, kde se seznámil s Arnoštem Lustigem,¹³⁸ s nímž ho později dělilo nerozlučné přátelství.¹³⁹

Dne 28. září 1944 šel se svým otcem do transportu směřujícího do vyhlazovacího tábora Osvětim, kde na rozdíl od otce Josefa prošel vstupní selekcí a vyhnul se plynové komoře. Ve stejném okamžiku, co Jiří Justic, přijel do Osvětimi i výše jmenovaný Arnošt Lustig, s nímž se po čase dobrovolně přihlásil do transportu směřujícího do Meuselwitzu, který byl pobočným táborem koncentračního tábora Buchenwald, kde oba pracovali v továrně na pancéřové pěsti. Jiří zde mohl jako vyučený automechanik dobře zúročit své znalosti, což oběma v mnoha situacích pomohlo.¹⁴⁰

Kvůli přibližující se frontě byl na jaře 1945 tábor evakuován a vězně pravděpodobně čekal tzv. transport smrti. Když byl jejich vlak napaden hloubkovými letci, rozhodl se Jiří společně s Arnoštem a několika dalšími vězni z vlaku vyskočit a utéct. Nacházeli se v té době už na území Protektorátu, nicméně byli poté ještě dvakrát dopadeni, než se jim podařilo

¹³⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 63. srov. PADEVĚT, Jiří. *Za dráty. Tábory v období 1938-1945 na území dnešní České republiky*. Academia, 2018. s. 188-189.

¹³⁷ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 63.

¹³⁸ Arnošt Lustig (1926-2001) byl celosvětově známý autor a publicista židovského původu. Ve svých dílech se zabýval především tématem holokaustu, v některých je dokonce Jiří Justic zmiňován.

¹³⁹ SLUNSKÁ, Milada, ed. Jiří Justic. In: *Závodníci o přežití: (Terezín, Osvětim, Buchenwald): sborník vzpomínek třinácti mužů, kteří prožili poslední měsíce války v pracovním táboře Meuselwitz*. Brno: společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009. s. 27-28.

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 29-30.

definitivně uprchnout. Podařilo se jim dostat až do Prahy, kde se až do květnové revoluce ukryvali u několika rodinných známých, Jiří v té době vážil pouhých 37 kilogramů a onemocněl žloutenkou. Ihned po skončení války se ještě vydal do Terezína pro svou matku Annu, s níž se vrátil do Českého Brodu (Anna Justicová zemřela roku 1970, ve věku 74 let). Jiří se po návratu více než rok léčil v nemocnici a domácí péči, poté přibližně rok a půl studoval dvouletou strojní průmyslovou školu, než znovu onemocněl. Po nástupu komunismu mu byl zabaven veškerý majetek a směl pracovat pouze v zemědělství.¹⁴¹ Jiří Justic zemřel 1. května 2015 v 91 letech, v roce 2013 mu byl udělen titul Osobnost města Český Brod.

5.6 Oldřich Stránský

Oldřich Stránský se narodil 2. června 1921 v Mostě do židovské rodiny. Matka Helena z Mostu pocházela, otec František byl původem z Českého Brodu. Oldřich byl spolu s o rok mladším bratrem Jiřím vychováván v jazykově smíšeném prostředí, jejich matka totiž na rozdíl od otce hovořila lépe německy než česky, což bylo v pohraničních oblastech, kam město Most spadá, tehdy normální. Malý Oldřich se tedy s výukou češtiny setkal až v první třídě, kdy byl poslán do české základní školy, neboť rodina se považovala za Čechy. V Mostě měla rodina mlýn a pekárnu a ve dvacátých letech si k tomu Oldřichův otec otevřel dílnu na rozhlasové přijímače. Hospodářská krize a vážné onemocnění Josefa Stránského, Oldřichova dědečka, přinutilo rodinu odstěhovat se do Českého Brodu, kde musel František převzít otcovu živnost.¹⁴²

V Českém Brodě se rodina nastěhovala do domu Františkových rodičů, kde zároveň provozovala rodinný obchod s obilím a zemskými plodinami. Tento dům se nachází na dnešním náměstí Arnošta z Pardubic a jedná se o bývalý kostel, což je na něm dodnes patrné.¹⁴³ Oldřichův otec byl jedním z Židů, jež se po první světové válce odklonili od židovské víry a nepřiklonili se k žádné jiné. Proto, když se Oldřich s Jiřím narodili, tak nebyli zapsáni do žádné náboženské komunity, jelikož jejich otec zastával názor, že děti si mají vybrat víru, až v dospělosti, kdy se budou umět samy rozhodnout. Z rodiny tedy zůstala věrná židovské víře pouze matka, hlavní židovské svátky však rodina společně slavila a navštěvovala při nich i synagogu v Přistoupimi.¹⁴⁴

¹⁴¹ Tamtéž. s. 30-32.

¹⁴² STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 17-19.

¹⁴³ Tamtéž. s. 20.

¹⁴⁴ Tamtéž. S. 26.

Po absolvování základní školy nastoupil na českobrodské reálné gymnázium, kde se mu ale příliš nedařilo a kvůli prospěchu byl nucen jej opustit. Přestoupil tedy na Vyšší průmyslovou školu strojnickou na pražském Smíchově, v důsledku okupace a zpřísnujících se protizidovských opatření však musel školy na konci školního roku 1939/1940 zanechat, tehdy mu chyběl jen rok do maturity. Stejně dopadl i jeho bratr Jiří, který se učil elektrikářem.¹⁴⁵ Po nuceném ukončení studia pracoval Oldřich od podzimu 1940 jako dělník na statku pana Černého v nedaleké obci Tismice, od jara 1941 pak pracoval jako pomocný dělník u zahradnické firmy, jež se v Kostelci nad Černými lesy podílela na stavbě nového plicního sanatoria.¹⁴⁶

V květnu 1941 požádal předseda místní židovské náboženské obce Františka Stránského, aby svého staršího syna poslal do přeškolovacího tábora v Lípě¹⁴⁷ u Německého Brodu.¹⁴⁸ Ten s tím souhlasil, a tak Oldřich 22. června 1941 Český Brod opustil. Původně měl v táboře strávit pouze tři měsíce, ty se však protáhly na dva a čtvrt roku a svou rodinu už kvůli tomu nikdy neviděl.¹⁴⁹ Oldřichovy rodiče i bratr totiž byli v červnu 1942 součástí transportu směřujícího rovnou z Terezína do vyhlazovacího tábora Trawniki, kde všichni tři zahynuli.

Pobyt v Lípě byl spojen s tvrdou každodenní prací na polích, ale i přes tento fakt zde prý nebyla nouze o jídlo a pravidelnou hygienu. Sám Stránský ve své knize přiznává, že válku se mu podařilo přežít i díky času strávenému v tamním táboře, který ho prý dobře připravil na to, co jej čekalo zanedlouho poté.¹⁵⁰ Oldřich Stránský patrně nebyl jediným obyvatelem Českého Brodu, který táborem Lípa prošel. Dalším se zřejmě stal českobrodský rodák Karel Orlík, o jehož osobě se Stránský ve své knize překvapivě nezmiňuje, nicméně dle databáze obětí holocaustu právě tento tábor Orlík opustil, když byl součástí transportu ze 14. září 1943. Dále prošel vyhlazovacím táborem Osvětim a koncentračním táborem Dachau, kde zemřel 14. dubna 1945.¹⁵¹ Sám Stránský Lípu opustil spolu s 80 dalšími muži 19. září 1943, kdy byli

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 19.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 37.

¹⁴⁷ Tábor Lípa u Havlíčkova Brodu, nazývaný jako přeškolovací, byl ve skutečnosti táborem internačním a k jeho zřízení došlo v létě roku 1940 Ústřednou pro židovské vystěhovalce. Sloužil výhradně pro židovské muže, jejichž počet se tu vždy pohyboval okolo 300. Kromě Židů z Čech se zde nacházeli také Židé z Německa a Maďarska, kteří tu společně pracovali v zemědělství, na stavbách či v místním lihovaru. V roce 1943 do šlo k převezení všech internovaných do Ghetta Terezín a později táborů na východě. Tábor Lípa následně sloužil jako internační pro osoby ze smíšených manželství. Tábor zanikl až 6. května 1945.

PADEVĚT, Jiří. *Za dráty. Tábory v období 1938-1945 na území dnešní České republiky*. Academia, 2018. s. 318-321.

¹⁴⁸ Dnešní název města je Havlíčkův Brod.

¹⁴⁹ STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 38-39.

¹⁵⁰ Tamtéž s. 39-40.

¹⁵¹ Karel Orlík. Databáze obětí holocaustu. [cit. 15.01.2022]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/112207-karel-orlik/>

vlakem přepraveni směr Terezín. V Terezíně byl zařazen do tzv. komanda Kamýk, jehož úkolem byl každý den desetihodinový úklid povrchu střelnice v Kamýku.¹⁵²

Po čtvrt roce stráveném v Terezíně byl Oldřich Stránský zařazen do transportu s cílem vyhlazovací tábora Osvětim, zde ho umístili do tzv. Familienlageru neboli rodinného tábora.¹⁵³ Tam se mu podařilo přežít i díky obrovské náhodě, kdy v tajné kapsičce vězeňského kabátu, jež mu byl přidělen, našel 120 amerických dolarů. Za ty si potom mohl obstarávat cigarety, které zde sloužily jako univerzální platidlo.¹⁵⁴ I tady ho ale čekala další vyčerpávající práce, nejdříve pracoval na stavbě silnice, při níž onemocněl a několik dnů strávil v těžkých horečkách při nichž už se smířoval se smrtí, ale jako zázrakem se po čase uzdravil. Poté díky známostem své tety, která byla taktéž vězněna v Osvětimi, získal práci u skupiny nosičů mrtvol, jež nebyla tak náročná, a navíc zde za každou odnesenou mrtvolu dostával misku polévky navíc.¹⁵⁵

Koncem června roku 1944 byl Oldřich Stránský při další z mnoha selekcí se štěstím uznán praceschopným a zařazen do transportu, který směřoval na práci do tábora Schwarzheide v Sasku, který spadal pod koncentrační tábor Sachsenhausen. Zde se hned vedle tábora nacházela továrna na výrobu syntetického benzínu z hnědého uhlí z okolních povrchových dolů.¹⁵⁶ Zdejší tábor se během Stránského pobytu stal hned čtyřikrát terčem spojeneckých náletů a po únorových náletech roku 1945 nebylo již možné uvést továrnu opět do provozu.¹⁵⁷ S přibližující se frontou přišel 18. dubna 1945 rozkaz k vyklizení tábora a vězni byli rozděleni do dvou skupin. První, v počtu asi 30 mužů tvořili natolik zesláblí vězni, jež nemělo smysl posílat na pochod, druhou tvořenou zhruba 600 muži nacisté poslali na pochod smrti, jehož cílem měl být Terezín. Stránský se ocitl v té první, která byla naložena do nákladních aut a odvezena do koncentračního tábora Sachsenhausen.¹⁵⁸

V Sachsenhausenu se hned druhý den po příjezdu setkal s Václavem Axamitem, advokátem z Českého Brodu, kterého zde nacisté věznili již od roku 1939. Ten mu při pohledu na jeho děsivý stav daroval krajíc chleba, Stránský k tomuto srdečnému gestu píše ve

¹⁵² STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 46-47.

¹⁵³ Tento tábor měl v rámci tábora v Osvětimi sloužit jednak jako zastírací místo pro ohlášené návštěvy představitelů Mezinárodního červeného kříže a zároveň, aby uklidňoval vězně v terezínském ghettu, jelikož ti se od zdejších vězňů mohli prostřednictvím korespondenčních lístků dozvědět, že uvěznění v Osvětimi neznamená okamžitou smrt.

Tamtéž. s. 57.

¹⁵⁴ Tamtéž. s. 63.

¹⁵⁵ Tamtéž. s. 78-79.

¹⁵⁶ Tamtéž. s. 82.

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 84.

¹⁵⁸ Tamtéž. s. 88-89.

své knize toto: „*Musím mu za to poděkovat, byla to vydatná pomoc zřejmě v nejkritičtějších chvílích mého života.*“¹⁵⁹ Za nedlouho poté byl tábor osvobozen Rudou armádou a Oldřich se mohl po konci druhé světové války vrátit do Československa. Stal se tak jedním z hrstky českobrodských Židů, co útrapy holokaustu přežila.

V roce 1946 složil maturitní zkoušku a poté začal pracovat v karlínském ČKD, odkud v roce 1953 přešel do Vojenského projektového ústavu, kde dalších 21 let zastával pozici projektanta. Po sametové revoluci se angažoval při zajišťování odškodnění pro oběti nacismu a česko-německém smíření, za což obdržel vysoké státní vyznamenání Spolkové republiky Německo. Od roku 1998 byl předsedou Českého svazu bojovníků za svobodu. Oldřich Stránský zemřel 18. července 2014 v Praze, bylo mu 93 let.¹⁶⁰

5.7 MUDr. Josef Ledec

Narodil se v roce 1894 v obci Přestavlky (okres Rychnov nad Kněžnou) po dokončení gymnázia se po vzoru svého bratra zapsal na medicínu, ve druhém semestru však musel narukovat do rakousko-uherské armády a bojovat v probíhající 1. světové válce. Po návratu z války studoval dál a už před absolutoriem v roce 1921 pracoval v českobrodské nemocnici. Ještě před válkou se oženil s Jiřinou, rozenou Nykysovou, se kterou měl syna Jiřího a dceru Evu. Manželka Jiřina ale po 7 letech manželství předčasně zemřela a Josef Ledec se tak oženil podruhé. Tentokrát si vzal Miloslavu Velichovou, se kterou šťastně vychovával své 2 děti až do začátku okupace, neboť již 4. dubna 1939 byl z nemocnice v Českém Brodě propuštěn, v níž v té době už vykonával funkci primáře. Důvodem byl jeho židovský původ, k němuž se sice od 27. prosince 1918 nehlásil, ale ani to nebránilo nacistům v tom jej perzekuovat.¹⁶¹

Stáhl se proto do ústraní, ale jen do doby, než získal povolení pracovat v pražském špitálu, který spadal pod Radu židovských starších při pražské Židovské náboženské obci, ten sídlil v tehdejší Kellyho ulici¹⁶² čp. 1. Ledec trávil všední dny prací ve špitálu, kde i spal a pouze na víkendy se vracel do Českého Brodu. V roce 1944, kdy byly zahájeny deportace židovských partnerů ze smíšených manželství a židovských míšenců do pracovních táborů a do Terezína, hrozilo to i Josefu Ledecovi a jeho dětem. On však svou cestu do Terezína oddaloval služebními povinnostmi ve špitále, zhoršujícím se zdravotním stavem, a nakonec zmizením z Prahy a návratem do Českého Brodu, kde se on i jeho děti s manželkou dočkali

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 90.

¹⁶⁰ Oldřich Stránský. Paměť národa. [cit. 26.11.2021]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/stransky-oldrich-20070101-0>

¹⁶¹ SLÁDEK, Luděk. Josef Ledec. Dynastie skvělých lékařů. [cit. 26.11.2021]. Dostupné z: <https://www.kampocesku.cz/clanek/19529/josef-ledec>

¹⁶² Dnešní název ulice je U Staré školy.

osvobození. Krátce poté se vydal do Terezína pro českobrodské občany nemocné skvrnitým tyfem, z přeživších se mu podařilo dopravit domů např. Ing. Bedřicha Klímu a ředitele školy Josefa Hladkého.¹⁶³ Po válce pracoval Josef Ledec opět v nemocnici v Českém Brodě a v roce 1955 vydal *Kroniku českobrodské nemocnice*.¹⁶⁴ Zemřel v Praze na Bulovce v roce 1974.¹⁶⁵

5.8 Leo Michelup

Leo Michelup se narodil 23. února 1901 v Praze. Jednalo se o židovského obchodníka žijícího v Českém Brodě s manželkou Janou a syny Janem a Milanem. V březnu 1939, pravděpodobně krátce před okupací, odjel do Paříže.¹⁶⁶ V jihofrancouzském městě Agde vstoupil 20. ledna 1940 do Československé exilové armády, v níž jako voják nejprve vykonával funkci skladníka a poté písaře. Francii opustil 23. června 1940 na lodi Northmoor směřující do Anglie, zde byl 26. října téhož roku na letecké základně v Cosfordu přijat k RAF jako písař. Do konce války dosáhl hodnosti četaře, jako člen pozemního personálu letectva ale do bojů nezasáhl.¹⁶⁷

Rodina Leo Michelupa holokaust nepřežila, manželka i oba synové byli v prosinci 1943 transportováni z Terezína do vyhlazovacího tábora Osvětim, kde všichni zahynuli.¹⁶⁸ On sám byl v červnu roku 1946 demobilizován a zůstal ve Velké Británii, zde se stal jedním z vedoucích členů organizace British Legion. V zájmu této organizace před rokem 1948 často navštěvoval Československo a vyjednával různé peněžní záležitosti, které vymáhali jednotliví členové této složky u Ministerstva národní obrany.¹⁶⁹

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ LEDEČ, Josef. *Kronika českobrodské nemocnice 1905-1955*. Český Brod. 1955.

¹⁶⁵ SLÁDEK, Luděk. Josef Ledec. Dynastie skvělých lékařů. [cit. 26.11.2021]. Dostupné z: <https://www.kampocesku.cz/clanek/19529/josef-ledec>

¹⁶⁶ SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. přes. 232/1942, inv. č. 830, seznam Židů z okresu Český Brod, nedatováno.

¹⁶⁷ Leo Michelup. Letecké karty čs. příslušníků RAF. [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: http://www.vuapraha.cz/sites/default/files/Leteck%C3%A9%20karty/M/michelup_leo_23.02.1901.pdf

¹⁶⁸ Viz tabulka *Seznam Židů vystěhovaných z Českého Brodu ve dnech 1. a 10. června 1942*.

¹⁶⁹ ABS, f. Hlavní zpráva Vojenské kontrarozvědky, sign. 302-452-32, Michelup Leo – zpráva, 10. 02. 1948.

6. Věznění a popravení z Českého Brodu

6.1 JUDr. Václav Axamit

Tento českobrodský advokát se narodil 23. dubna 1901, byl členem místního Sokola a aktivně se zapojil do protinacistického odboje.¹⁷⁰ Rovněž byl od 1. června 1939 členem správní komise, jež po rozpuštění městského zastupitelstva řešila záležitosti města. V té měl Axamit na starost právní referát.¹⁷¹ Zatčen byl 1. září 1939 spolu s několika dalšími obyvateli Českého Brodu, jmenovitě Jaroslavem Syřištěm, Karlem Kudrnáčem, Prokopem Lukešem a Josefem Dobiášem, jednalo se o první uvězněné osoby z celého města.¹⁷² Kolínské gestapo je v 8 hodin ráno naložilo do autobusu, v němž ten samý den odváželo zatčené i z okolních měst, konkrétně Kostelce nad Černými lesy a Úval. Převezení byli do Kolína a odtud do Drážďan.¹⁷³ Odbojová činnost těchto mužů není detailněji zmapována, nicméně je jisté, že byli zatčeni v rámci zatýkací akce známé pod názvem Albrecht I. Při této akci šlo okupantům o zastrašení a zmražení případného českého odporu souvisejícího s útokem na Polsko a vypuknutím války. Zatčeno bylo přibližně 2000 lidí, ve velké míře se jednalo o představitele veřejného a kulturního života.¹⁷⁴

Václav Axamit byl vězněn po celou dobu války v koncentračním táboře Sachsenhausen a stal se tak nejdéle vězněným obyvatelem z celého města.¹⁷⁵ V tomto táboře se na sklonku války setkal s dalším českobrodským občanem Oldřichem Stránským, na rozdíl od něj byl ale z tábora evakuován a musel se tak stát jedním z účastníků pochodu smrti.¹⁷⁶ Po osvobození tábora Sověty a konci druhé světové války ho zpět do Českého Brodu dopravil František Procházka,¹⁷⁷ jeden z českobrodských obyvatel, který se svým vozem přidal ke skupině dobrovolníků, jež se vydala do koncentračních táborů v Německu pro české vězně.¹⁷⁸

¹⁷⁰ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

¹⁷¹ Nová městská správa v Č. Brodě. *Naše hlasy*. Český Brod, 1939, roč. 59, č. 23, s. 2.

¹⁷² PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 6.

¹⁷³ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 11.

¹⁷⁴ SLÁDEK, Oldřich. *Zločinná role gestapa*. Naše vojsko, Český svaz protifašistických bojovníků, 1986. s. 89.

¹⁷⁵ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

¹⁷⁶ STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 90.

¹⁷⁷ Tento čin Františka Procházky rovněž zmiňuje ve své knize Oldřich Stránský, Procházka byl totiž před válkou zaměstnaný v obchodě Oldřichova otce Františka. V jeho paměti se však neblaze zapsal, neboť Procházka na jedno z původně slíbených míst v autě směřujícím ze Sachsenhausenu do Československa upřednostnil před Stránským novináře Ivana Herbena. Stránský se tak musel s vypětím všech sil dostat na jeden z nákladních vozů rovněž směřujících do jeho vlasti.

Tamtéž. s. 92.

¹⁷⁸ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 101.

Po návratu se Axamit díky svému právníckému vzdělání stal jedním z členů vyšetřovací komise Okresního národního výboru a zúčastnil se tak probíhajících mimořádných lidových soudů v Českém Brodě, mimo to byl také místním předsedou Svazu osvobozených politických vězňů.¹⁷⁹ V této funkci Axamit setrval do chvíle, kdy se odstěhoval do Liberce a jeho nástupcem byl zvolen Rudolf Říha. Tato organizace se po válce aktivně zúčastnila všech „očistných“ akcí i veřejného života ve městě.¹⁸⁰

6.2 JUDr. Jaroslav Syřiště

Narodil se 1. srpna 1879 v obci Zlonice (okres Kladno) a s manželkou dvěma syny žil na adrese Kramářova 519.¹⁸¹ Před válkou vystudoval vysokou školu a stal se notářským kandidátem. Během první světové války byl zajat a vstoupil do československých legií v Rusku. Demobilizován byl v dubnu 1920 v hodnosti četaře, po válce dosáhl až na hodnost nadporučíka v záloze. Po válce pracoval jako notář v Českém Brodě a v letech 1935-1937 zastával funkci předsedy zdejší Nezávislé jednoty československých legionářů, rovněž byl členem českobrodského Sokola.¹⁸²

Zatčen byl 1. září 1939 a poté vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen.¹⁸³ Jaroslav Syřiště se dočkal propuštění již 5. března 1940, ale domů se vrátil v naprosto zuboženém stavu.¹⁸⁴ Na následky věznění zemřel 20. dubna 1944.¹⁸⁵ Pochován je na hřbitově v Českém Brodě.

6.3 Karel Kudrnáč

Karel Kudrnáč se narodil 26. února 1889 v Českém Brodě. Během první světové války byl zajat a v Itálii se přihlásil do československých legií, demobilizován byl v roce 1919 v hodnosti četaře. Po válce pracoval jako vaříč v pivovaru a byl také funkcionářem českobrodského legionářského spolku, v němž od roku 1939 vykonával funkci předsedy.¹⁸⁶

¹⁷⁹ ABS, f. Odbor politického zpravodajství (2M), sign. 2M:10733, Seznam členů vyšetřovací komise při ONV v Českém Brodě, 18. 10. 1945.

¹⁸⁰ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 123.

¹⁸¹ NA, f. Úřad říšského protektora, sign. 114-262-2/207, seznam justičních zaměstnanců a notářů v obvodu vrchního soudu v Praze, kteří jsou t. č. v zajišťovací vazbě německých úřadů, 02. 12. 1939.

¹⁸² SKÝPALA, Marek. Hrob Jaroslav Syřiště. [cit.28.11.2021]. Dostupné z: <https://www.vets.cz/vpm/26481-hrob-jaroslav-syriste/>; srov. PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 24.

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 62.

¹⁸⁶ SKÝPALA, Marek. Hrob Karel Kudrnáč. [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: <https://www.vets.cz/vpm/26465-hrob-karel-kudrnac/#26465-hrob-karel-kudrnac>

Po svém zatčení 1. září 1939 byl vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen, kde 10. září 1941 zahynul.¹⁸⁷ Kudrnáčův hrob se rovněž nachází na hřbitově v Českém Brodě, jeho jméno je také uvedeno na pamětní desce v místním pivovaru.

6.4 Prokop Lukeš

Narodil se 4. října 1887 v Českém Brodě a žil na adrese Šafaříkova 88. Stejně jako všichni výše jmenovaní muži byl zatčen 1. září 1939 a vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen. Povoláním byl kadeřník, jednalo se také o člena Sokola v Českém Brodě, který se s podlomeným zdravím vrátil z koncentračního tábora domů ještě v průběhu války, konkrétně v dubnu 1941.¹⁸⁸

6.5 Josef Dobiáš

Úředník zdejšího cukrovaru a člen sokolské jednoty v Českém Brodě Josef Dobiáš je posledním z pěti českobrodských zatčených v září 1939. Stejně jako Prokop Lukeš, i on prošel koncentračním táborem Sachsenhausen a byl propuštěn ještě v období okupace. Domů se ale podobně jako ostatní vrátil ve velmi špatném zdravotním stavu.¹⁸⁹ Bydlel na adrese Želivského 447.¹⁹⁰

6.6 Vratislav Stach

Vratislav Stach se narodil 3. listopadu 1919 v Českém Brodě jako prvorozené dítě JUDr. Františku Stachovi a jeho ženě Marii, rozené Trinksové. Otec František pocházel ze západočeských Přeštic a v době Vratislavova narození byl okresním soudcem v Českém Brodě. Matka Marie byla českobrodskou rodačkou, kde také tou dobou společně s manželem a novorozeným synem žila na adrese Husovo náměstí 25.¹⁹¹ Od roku 1922 žila rodina v Praze, mimo Vratislava měli Stachovi ještě dvě mladší děti, dceru Ludmilu (*1921) a syna Václava (*1925).¹⁹² I přes tento fakt musel Vratislav trávit určitý čas i v Českém Brodě, což dokazuje jednak to, že jeho zatčení z listopadu 1939 je zmíněno v pamětní knize města, ale připomíná

¹⁸⁷ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 11.

¹⁸⁸ SOA Praha, f. MLS Praha, sign. LS 617/45 Karel Sommer, výpověď Prokopa Lukeše u MLS v Praze, 30. 4. 1946. srov. Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 11. srov. PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 476.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 360/4/1939, inv. č. 826, seznam držitelů střelných zbraní ve zdejší obvodě, 31. 03. 1939.

¹⁹¹ Městský úřad Český Brod – matrika a evidence obyvatel. Kniha narozených.

¹⁹² NA, f. Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, Vratislav Stach *1919.

jej i zmínka o pracovní výpomoci studentů při žních v létě roku 1939 na statku v obci Lstiboř, která se nachází jen několik kilometrů od města.¹⁹³

V roce 1938 začal Vratislav studovat strojní inženýrství na vysoké škole v Brně, kde v té době jeho otec vykonával funkci rady Nejvyššího soudu, od října 1939 už ale studoval ten samý obor na technice v Praze. Zde bydlel v bytě rodičů na pražských Vinohradech, kam si pro něj 17. listopadu 1939 před 6. hodinou ranní přišlo gestapo a společně s dalšími studenty zatčenými téhož dne, byl převezen do koncentračního tábora Sachsenhausen. Dle pozdější výpovědi rodičů nebyl nikdy politicky ani spolkově činný a žádné z protiněmeckých demonstrací se nezúčastnil.¹⁹⁴

V Sachsenhausenu doplatil na své chatrné zdraví, v mládí totiž prodělal těžký zápal plic, jež se podepsal na špatném stavu nejen jeho dýchacího ústrojí, ale i srdce. Bez pravidelné lékařské péče tak u něj hrozilo onemocnění tuberkulózou. V koncentračním táboře se tedy jeho zdravotní stav rapidně zhoršoval, ale i přesto byl jedním z posledních studentů, zatčených 17. listopadu 1939, kteří byli propuštěni na svobodu. Za jeho propuštění se mj. přimlouval i český vyslanec v Berlíně František Chvalkovský. Vratislav Stach byl nakonec propuštěn 29. dubna 1942.¹⁹⁵

Z koncentračního tábora se vrátil v otřesném zdravotním stavu, měl hnisavý zánět pohrudnice a byl upoután na lůžko.¹⁹⁶ Zemřel 10. května 1944 v bytě svých rodičů v Praze, v městské knize zemřelých je jako příčina jeho úmrtí uvedena srdeční zástava, pochován je na hřbitově v Českém Brodě.¹⁹⁷ Stal se tak jedním z devíti československých vysokoškolských studentů, kteří zemřeli na následky pobytu v koncentračních táborech a vězeních.¹⁹⁸

6.7 Rudolf Lehovec

Narodil se 17. září 1893 v Otčích (okres Říčany) a v Českém Brodě žil v domě čp. 715.

V květnu roku 1916 vstoupil v Rusku do československých legií a demobilizován byl v roce 1921 v hodnosti nadporučíka.¹⁹⁹ Po válce se stal bankovním úředníkem a rovněž byl členem

¹⁹³ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 14. srov. Kronika obce Lstiboř. Oficiální stránky obce Klučov. [cit.05.12.2021]. Dostupné z:

<https://www.klučov.cz/data/kroniky/lstibor/str074.htm>

¹⁹⁴ NA, f. Policejní ředitelství Praha II – prezidium – 1941-1950, sign. 42/St-2/3, potvrzení o politické spolehlivosti Vratislava Stacha, 03. 05. 1941.

¹⁹⁵ Tamtéž, f. Předsednictvo ministerské rady, Praha, sign. P1672C, složka Vratislava Stacha.

¹⁹⁶ Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941-1950, sign. S5096/10 Stach, lékařské osvědčení, 21. 05. 1942.

¹⁹⁷ Městský úřad Český Brod – matrika a evidence obyvatel. Kniha zemřelých.

¹⁹⁸ KROPÁČ, František. LOUDA, Vlastimil. *Persekuce českého studentstva za okupace: 28. říjen 1939: německý útok na české vysokoškoláky: uzavření českých vysokých škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo vnitra, 1945. s. 143.

¹⁹⁹ Rudolf Lehovec. Legie 100. [cit. 01.12.2021]. Dostupné z: <http://legie100.com/krev-legionare/63692/>

českobrodské sokolské jednoty.²⁰⁰ Zatčen byl gestapem 7. ledna 1940 v souvislosti s nespécifikovanou manipulací se židovským majetkem a patrně i za finanční podporování perzekuovaných rodin. Tou dobou pracoval ve funkci náměstka ředitele Legiobanky v Praze a propuštěn byl ještě v průběhu války.²⁰¹ Během revolučních dnů v květnu 1945 vedl legionáře, kteří se zapojili do aktivit revolučního národního výboru v Českém Brodě.²⁰²

6.8 František Smrčka

Narodil se 20. listopadu 1903 ve vesnici Stajka (okres Jindřichův Hradec), pracoval jako řidič u spotřebního družstva Včela v pražských Vysočanech a v Českém Brodě bydlel společně s manželkou a jedním dítětem na adrese Slovenská 680. Od roku 1935 byl členem KSČ a při komunálních volbách roce 1938, než byla činnost komunistické strany zakázána, získal jeden z mandátů v obecním zastupitelstvu města Český Brod.²⁰³

KSČ měla před válkou v Českém Brodě 16 registrovaných členů a hned několik z nich bylo zapojeno do protinacistického odboje nejen v českobrodském okrese, ale i v Praze, v tomto případě šlo právě o Františka Smrčku. Proti komunistické buňce odboje na Českobrodsku proběhla 10. února 1940 ze strany gestapa velká zatýkácí akce.²⁰⁴ Na celém okrese bylo zatčeno 74 členů KSČ, kteří pak byli drženi ve věznici u okresního soudu a ve Švehlově domě u nádraží v Českém Brodě. Díky JUDr. Zdeňku Felixovi, jednomu ze soudců okresního soudu, měli zatčení možnost se mezi sebou domluvit, co řeknou při výslechu gestapu. Po takřka bezvýsledných domovních prohlídkách byli někteří z nich propuštěni. Téměř polovina zatčených však prošla Terezínem, byla souzena v Drážďanech a následně si vyslechla dlouholeté tresty v německých věznicích, kde někteří i zahynuli.²⁰⁵

Smrčka byl zapojen do skupiny, která v období okupace distribuovala ilegální výtisky Rudého práva a dalších komunistických tiskovin, on sám v ní pracoval jako tzv. materiálový kurýr, díky čemuž byl v úzkém spojení s papírnictvím Stanislava Mlejníka v Petřské ulici na Praze 1, odkud byl dodáván papír a barvy pro tisk časopisů komunistické rezistence.²⁰⁶ Ve

²⁰⁰ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

²⁰¹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 19.

²⁰² Tamtéž. s. 82.

²⁰³ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-643-2/234, trestní řízení u soudu v Drážďanech proti Františku Smrčkovi, Jaroslavu Boháčkovi a dalším, 26. 03. 1941.

²⁰⁴ František Smrčka byl zatčen už o 2 dny dříve.

²⁰⁵ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 21-22.

²⁰⁶ JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci I. díl: Kolín a Koliňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1986. s. 123.

skupině, v níž působil, figurovali mj. i jeho matka Marie a bratr Josef. František Smrčka také dovážel některá vydání ilegálních tiskovin vlakem do Českého Brodu, vždy v počtu zhruba 20 kusů, z nichž přibližně třetinu nechával ležet ve vlaku. Zbytek předával v Českém Brodě Jaroslavu Boháčkovi, někdy i jeho bratru Karlovi, 2 až 3 výtisky také Josefu Plachému, jenž byl dalším místním komunistou.²⁰⁷ František Smrčka byl 8. února 1940 za svou odbojovou činnost zatčen gestapem. U soudu v Drážďanech, jež proběhl 26. března 1941, byl odsouzen ke 3 rokům a 3 měsícům vězení.²⁰⁸ Trest strávil ve věznici Waldheim v Německu, propuštěn byl 26. května 1943.²⁰⁹

Po návratu domů byl nasazen na nucenou práci v Německu, zde onemocněl a mohl se vrátit zpět do Českého Brodu, kde se čtvrt roku zotavoval. Od této chvíle měl lékařské potvrzení, že je schopen pouze lehčích prací, a tak v červenci 1944 nastoupil jako zřízenec do českobrodské nemocnice.²¹⁰ Pozvolna se opět zapojil do odboje a v květnu 1945 byl členem revolučního národního výboru v Českém Brodě²¹¹ a po válce také Okresního národního výboru.²¹² Na konci 40. a začátkem 50. let vystřídal také posty 1. místopředsedy a předsedy Místního národního výboru ve zdejší městi.²¹³

6.9 Jaroslav Boháček

Jaroslav Boháček se narodil 23. května 1904 v Chotýšci (tehdy okres Český Brod, dnes okres Kolín), v mládí se vyučil zámečnickem, ale za okupace pracoval jako bagrmistr na stavbě dálnice. Společně s manželkou bydlel v Českém Brodě na adrese Krále Jiřího 91. V roce 1937 vstoupil do KSČ a po komunálních volbách v roce 1938 získal jeden ze dvou mandátů, jež komunistická strana v českobrodském obecním zastupitelstvu měla.²¹⁴ Ve druhé polovině 30. let byl také organizátorem náboru dobrovolníků do Španělska, kde probíhala občanská válka.²¹⁵

²⁰⁷ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-643-2/234, trestní řízení u soudu v Drážďanech proti Františku Smrčkovi, Jaroslavu Boháčkovi a dalším, 26. 03. 1941.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-516/8, vězeňský spis Františka Smrčky.

²¹⁰ SOA Praha, f. MLS Praha, sign. LS 617/45 Karel Sommer, výslech svědka Františka Smrčky, 24. 08. 1945.

²¹¹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 80.

²¹² PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 31.

²¹³ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Český Brod, 2021. s. 391.

²¹⁴ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-643-2/234, trestní řízení u soudu v Drážďanech proti Františku Smrčkovi, Jaroslavu Boháčkovi a dalším, 26. 03. 1941.

²¹⁵ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 21.

Boháček od roku 1939 pravidelně přebíral na nádraží v Českém Brodě od Františka Smrčky ilegální komunistické tiskoviny, které po přečtení odevzdával svému bratru Karlovi, který je ihned po přečtení šířil dál. Za tuto aktivitu v odboji se stal Jaroslav Boháček, stejně jako jeho bratr Karel, jedním ze zatčených, při zmiňované velké zatýkací akci 10. února 1940. Německý soud v Drážďanech mu za jeho účast v odboji udělil 26. března 1941 trest 2 let a 10 měsíců za mřížemi.²¹⁶

Vězněn byl stejně jako Smrčka ve věznici Waldheim, odkud byl propuštěn 26. prosince 1942.²¹⁷ I přes to, že byl po návratu sledován gestapem, zapojil se znovu do odboje a v květnových dnech roku 1945 byl členem revolučního národního výboru,²¹⁸ od 20. května 1945 pak Okresního národního výboru.²¹⁹ V letech 1957-64 vykonával funkci předsedy Místního národního výboru v Českém Brodě.²²⁰

6.10 Karel Boháček

Karel Boháček se narodil 30. března 1898 v Chotýši a byl starším bratrem výše jmenovaného Jaroslava Boháčka. V roce 1916 vstoupil do československých legií ve Francii, ze kterých byl demobilizován v prosinci 1919.²²¹ Žil společně s manželkou a dcerou v Českém Brodě na adrese Podskalí 300. Po válce pracoval jako tesařský dělník a od roku 1939 se podílel na rozšiřování protiněmeckých letáků a komunistických tiskovin, za což byl 10. února 1940 zatčen gestapem. Mimo to u něj doma gestapo našlo dekret o přiznání hodnosti četaře, kterou nabyl za jeho činnost ve francouzské legii a dekret, jež jej opravňoval k nošení vysokého francouzského vyznamenání, které mu bylo v roce 1918 propůjčeno francouzskou vládou za účast v první světové válce.²²² V prosinci 1944 byl v jedné z nacistických věznic ubit k smrti.²²³

²¹⁶ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-643-2/234, trestní řízení u soudu v Drážďanech proti Františku Smrčkovi, Jaroslavu Boháčkovi a dalším, 26. 03. 1941.

²¹⁷ Tamtéž, sign. 101-482/11, vězeňský spis Jaroslava Boháčka.

²¹⁸ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 80.

²¹⁹ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 35.

²²⁰ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Český Brod, 2021. s. 391.

²²¹ Kartotéka francouzských legionářů. Digitální knihovna Kramerius. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:31df2a4a-0a8b-11e8-ba89-0ed5f89f718b?page=uuid:79b2569c-0a8d-11e8-ba89-0ed5f89f718b>

²²² SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 1002/1941, inv. č. 828, žádost o podporu Růženy Boháčkové, 20. 03. 1940.

²²³ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 65.

6.11 Rudolf Petráň

Narodil se 30. března 1902 v Kněževsi (okres Praha-západ), po absolvování základní vojenské služby pracoval jako úředník ve státní sféře. Od roku 1934 byl tři roky nezaměstnaný, až v roce 1937 získal místo úředníka na úřadu práce v Českém Brodě, současně s tím zde začal vykonávat funkci městského kronikáře a knihovníka. Byl svobodný a bezdětný, žil zde společně se svou matkou Marií na adrese Prokopa Velikého 31.²²⁴

S příchodem okupace se Petráň zapojil do kolínské odbojové skupiny spadající pod protinacistickou vojenskou organizaci Obrana národa, v té mu byla svěřena funkce organizačního vedoucího a byl patrně jedním z mála obyvatel města, jež tou dobou do činností této skupiny výrazněji zasahoval. Odboj spatřoval důležitost Českobrodsko zejména v možnosti vést odtud zpravodajskou činnost, a to z důvodu blízkosti liblického vysílače, železniční trati, ale také několika velkých silničních uzlů. Velitelem kolínské divize, jež nesla krycí název Pribina, byl plukovník Josef Buršík, ta byla nejdříve podřízena divizi v Mladé Boleslavi, ale od července 1939 se stala útvarem samostatným a byla přímo podřízena pražskému ústředí. Odbojovou aktivitu tato skupina vykazovala při pomáhání vojákům a významným politickým osobám při přechodu hranic, hlášení o pobytu nacistických jednotek, obstarávání zbraní a rozšiřování ilegálního tiskového materiálu, zejména časopisu *V boj*.²²⁵ Po určitou dobu měla k dispozici i svou vlastní vysílací stanici, která vysílala z tramské chaty v obci Kozojedy.²²⁶ Krycím heslem této odbojové skupiny bylo zvolání: „Jan Pobera“, odpověď „z Lomu.“ K ochraně vysílačky bylo do Českého Brodu dokonce dodáno několik kulometů ze strakonické zbrojovky. Došlo k tomu na přání podplukovníka Josefa Mašina, který město v doprovodu štábního kapitána Václava Morávka čas od času navštěvoval.²²⁷ V regionální literatuře je tato skupina nazývána jako první sled Obrany národa na Kolínsku.²²⁸

Petráň byl v kontaktu se spojovacím důstojníkem kolínské organizace, jímž byl kolínský rodák, poručík Karel Končel. Tomu ve svém bytě podával hlášení o početním stavu

²²⁴ ABS, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 141-208-10, obžaloba trestního senátu u krajského soudu v Litoměřicích proti Rudolfu Petráňovi a dalším, 26. 09. 1942.

²²⁵ Časopis se do Českého Brodu dostával po trase Říčany-Kostelec nad Černými lesy-Český Brod, týdně sem bylo dováženo 40-50 výtisků, které byli dále rozmnožovány v městské knihovně.

Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 27.

²²⁶ Koncem roku 1939 byla nacisty zjištěna existence této vysílačky, a dokonce málem vypátrána její poloha, za pomoci dvou pancéřových vozů s goniometrickým zařízením. Ty byly na Českobrodsko vyslány za účelem jejího nalezení, vysílačku se ale podařilo včas přemístit a byla převezena údajně na Sázavu.

Tamtéž.

²²⁷ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 27-28.

²²⁸ JELÍNEK, Zdeněk, HELFERT, Zdeněk. Kolínsko. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. s. 245.

a pohybu německých armádních jednotek v Českém Brodě, kromě toho mu také sděloval informace týkající se liblického vysílače a jeho posádky.²²⁹ Dle vzpomínek Oldřicha Stránského také distribuoval mezi českobrodské občany ilegální časopis *V boj*, ten k tomu dodává následující: „*Po válce se rozšiřováním podobných tiskovin někteří lidé rádi chlubili a usilovali o to, stát se uznávanými členy odboje. Musím ovšem podotknout, že Petrůň – válku přežil a do města se vrátil – k těmto vychloubačům nepatřil.*“²³⁰

Existence kolínské odbojové organizace byla prozrazena v únoru 1940 a členové prvního sledu Obrany národa na Kolínsku byli hned vzápětí zatýkáni, pro Rudolfa Petrůně si gestapo přišlo 5. dubna 1940, ten měl následujícího dne, jakožto hlavní organizátor, zahajovat výstavu místního akademického malíře Otakara Moravce, toho už se však nedočkal.²³¹ Ještě před svým zatčením ale stihl předat vedení odboje v českobrodském okrese Františku Šimáčkovi z Kostelce nad Černými lesy.²³²

Krajský soud v Litoměřicích ho až 16. února 1943 odsoudil ke 2 rokům a 6 měsícům vězení.²³³ Z Petrůňovi odbojářské ekipy byl ale jeho trest jednoznačně nejnižší, velitel skupiny Buršík i spojovací důstojník Končel byli odsouzeni k trestu smrti a další si u soudů vyslechli mnohaleté tresty v německých věznicích nebo byli bez soudů uvězněni v koncentračních táborech.²³⁴

Rudolf Petrůň byl na základě rozhodnutí krajského soudu v Litoměřicích propuštěn 15. dubna 1943, během této doby prošel vyšetřovacími vazbami 13 německých kriminálů. Do 24 hodin se musel hlásit na gestapu v Kolíně, kde mu bylo zaměstnancem tamní služebny Josefem Hornem řečeno, že s propuštěním nemůže počítat. Argumentoval tím, že v Petrůňových osobních spisech, které měl před sebou, se již nachází příkaz nadřízených orgánů, že má být převezzen do koncentračního tábora Osvětim, jako všichni ostatní z předmětné skupiny, kteří zůstali naživu a měli být eventuelně propuštěni. Petrůň danou situaci popsal jako svědek u Mimořádného lidového soudu v Kutné Hoře, který se zabýval případem Josefa Horna, těmito slovy: „*Vysvětlil jsem mu, že koncentrační tábor v Osvětimi znamenal by pro mě z 99 % smrt, což by mělo také za následek smrt mojí staříčké matky.*“

²²⁹ ABS, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 141-208-10, obžaloba trestního senátu u krajského soudu v Litoměřicích proti Rudolfu Petrůňovi a dalším, 26. 09. 1942.

²³⁰ STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 32.

²³¹ Tamtéž, s. 26.

²³² PETRŮŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 7.

²³³ ABS, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 141-208-10, trestní řízení u krajského soudu v Litoměřicích proti Rudolfu Petrůňovi a dalším, 16. 02. 1942.

²³⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 29.

Horn změkl a akt na základě kterého jsem měl být poslán do Osvětimi tzv. memorandum přede mnou zničil.“²³⁵ V tomto případě šlo o výjimečnou záležitost ze strany tohoto zaměstnance gestapa, neboť ten byl po válce Mimořádným lidovým soudem v Kutné Hoře za své surové jednání a zavinění smrti několika odbojářů, odsouzen k trestu smrti.²³⁶

O jak velké se jednalo štěstí, dokazuje i fakt, že Petráň krátce po návratu domů onemocněl zánětem pobřišnice, z kterého se poté dlouhou dobu léčil v domácí péči. Během té doby ho dokonce gestapák Horn, při jedné ze svých služebních cest do Českého Brodu, navštívil a zajímal se o jeho zdravotní stav, od Rudolfovy matky Marie Petráňové si zároveň vyslechl poděkování za záchranu jejího syna.²³⁷

I po letech strávených v nacistických vězeních se Petráň opět zapojil do odbojového hnutí, ovšem v době jeho návratu domů bylo již zdejší hnutí odporu několikrát vyraženo a mnoho obyvatel města už za svou protioкупаční aktivitu zaplatilo životem, či bylo drženo za ostatními dráty nacistických věznic a koncentračních táborů. To vedlo nejen k nižšímu počtu zainteresovaných lidí, ale i k opatrnějšímu výkonu ilegálních aktivit, sám Rudolf Petráň tuto situaci popisuje takto: „*Jednu zkušenost jsme však získali za těch několik let podzemní činnosti a sice tu, že je nutno omezit počet spolupracovníků na minimum, aby v případě vyražení bylo obětí co možná nejméně. Ústřední výbor v Praze pověřil funkcí vedoucího pro okres Josefa Kováře, který znovu vybudoval organizační síť a jmenoval své pověřence. Po zkušenostech, které se mnohdy tak těžce platily, nekonaly se ani schůze. Možno říci, že zdrženlivý postup vedení odboje zachránil desítky lidí od zatčení, neboť gestapo bdělo a sledovalo každý krok osob podezřelých do poslední chvíle své moci.*“²³⁸

V květnu 1945 byl jedním z členů revolučního národního výboru, jehož aktivitu ještě téhož roku popsal ve své knize *Podlipanský odboj 1939-1945*.²³⁹ Stejnému tématu, ale v obsáhlejší podobě, se věnoval i ve své další práci napsané až s odstupem let, již byla *Pamětní kniha města Českého Brodu z let 1939-1948*.²⁴⁰ Při jednom z mimořádných lidových soudů konaných v Českém Brodě Petráň vykonával funkci tzv. soudce z lidu a podílel se tak na souzení zdejších kolaborantů.²⁴¹ Po válce vstoupil do KSČ a v 50. letech byl kulturním

²³⁵ SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, výslech svědka Rudolfa Petráně, 17. 03. 1947.

²³⁶ Tamtéž, rozsudek MLS Kutná Hora v případě Josefa Horna, 21. 03. 1947.

²³⁷ Tamtéž, výslech svědka Rudolfa Petráně, 17. 03. 1947.

²³⁸ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 10.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903.

²⁴¹ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. 0396/45 Monika Benešová, poradní protokol u mimořádného lidového soud v Praze, 05. 12. 1945.

referentem na českobrodském Okresním národním výboru.²⁴² Zemřel v roce 1973 ve věku 71 let.²⁴³

6.12 Jan Charvát

Narodil se 3. května 1897 v Ratiboři (okres Jindřichův Hradec), vystudoval obchodní akademii a následně pracoval jako praktikant v jindřichohradecké Občanské záložně. V roce 1915 byl povolán do rakousko-uherské armády a umístěn na srbskou frontu, kde však záhy onemocněl a zbytek války strávil v nemocnici. Po svatbě s Blankou, rozenou Petříčkovou roku 1923, získal místo pokladního v Občanské záložně v Českém Brodě, kde také vstoupil do zdejší sokolské jednoty. S manželkou a dvěma dětmi zde žil na adrese Bedřicha Smetany 981.²⁴⁴

Během okupace nosil do práce ilegální časopis *V boj*, který dostával od září 1939 do dubna 1940 z rukou jednoho ze zaměstnanců pracovního úřadu²⁴⁵ v Českém Brodě a dále pak od Josefa Třešňáka, jenž ho sem dovážel z Prahy a byl jedním z jeho vydavatelů. Charvát jej následně rozšiřoval mezi ostatní zaměstnance a zároveň v práci netajil své protiněmecké smýšlení a to, že poslouchal zahraniční rozhlas. Jaroslav Šíma, jeden ze zaměstnanců záložny, však Charváta udal na gestapu, které 6. července 1940 zatkl nejen jeho, ale i jeho manželku Blanku Charvátovou, Josefa Třešňáka a ředitele záložny Františka Hudce.²⁴⁶

Charvát byl 12. prosince 1941 v Drážďanech odsouzen ke 4 letům vězení.²⁴⁷ K soudu proti němu přijeli svědčit konfident Šíma a z donucení i další dva zaměstnanci záložny, Šmejkal s Veselým.²⁴⁸ Následně byl převezen do věznice Waldheim, odkud byl 12. prosince 1944 na příkaz kolínského gestapa přemístěn do Malé pevnosti Terezín.²⁴⁹ Zde 9. května 1945 zemřel na tyfus, právě v den, kdy byly z Českého Brodu do Terezína vypravena 3 auta se zdravotnickým materiálem.²⁵⁰

²⁴² STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. s. 139.

²⁴³ Rudolf Petrán. Lidé, osobnosti a události Českobrodsko. [cit. 14.12.2021]. Dostupné z: <https://cesbrod.estranky.cz/clanky/regionaliste/petran-rudolf.html>

²⁴⁴ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-480/12, spis Jana Charváta.

²⁴⁵ S velkou pravděpodobností by se mohlo jednat o Rudolfa Petráně.

²⁴⁶ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-480/12, spis Jana Charváta.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45, výslech svědka Bedřicha Vostruhy, 28. 05. 1945.

²⁴⁹ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-480/12, spis Jana Charváta.

²⁵⁰ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 97.

6.13 Blanka Charvátová

Blanka Charvátová (rozená Petříčková) se narodila 12. září 1901. Byla členkou Sokola v Českém Brodě a stejně jako její manžel Jan Charvát byla zatčena 6. července 1940 pro manipulaci s časopisem V boj. Po nespécifikovanou dobu byla vězněna v německých kriminálech a válku přežila.²⁵¹

6.14 Josef Třešňák

Narodil se 9. října 1903 v obci Syneč (tehdy okres Český Brod), bydlel v Českém Brodě na adrese Havlíčkova 752 a povoláním byl automechanik.²⁵² Z Prahy do města dovážel časopis V boj, za jehož distribuování Janu Charvátovi byl taktéž 6. července 1940 zatčen a po určitou dobu vězněn.²⁵³

6.15 František Hudec

František Hudec se narodil 20. srpna 1887 ve Slaném, v Českém Brodě bydlel na adrese Bedřicha Smetany 550 a s manželkou měl dceru a syna. V mládí vystudoval obchodní akademii a od roku 1905 pracoval jako úředník v různých bankovních institucích. V roce 1920 nastoupil na úřednický post u českobrodské Občanské záložny, kde se ve 30. letech stal ředitelem.²⁵⁴

Byl udán zřízencem záložny Jaroslavem Šimou za to, že nezakročil proti Charvátovu šíření časopisu V boj, ač o něm věděl a sám měl jedno z čísel na svém stole, za což byl jako ostatní 6. července 1940 zatčen gestapem a Zemský soud v Praze ho 17. června 1941 odsoudil k 6 měsícům vězení.²⁵⁵ Po propuštění žil nadále v Českém Brodě, což dokazuje jeho kandidatura při volbách do Okresního národního výboru v září 1945.²⁵⁶

6.16 Bedřich Khol

Narodil se 24. března 1891 v obci Přišimasy (tehdy okres Český Brod), s manželkou Růženou měl 1 dítě a v Českém Brodě žili na adrese Kounická 749. Během první světové války bojoval v řadách rakousko-uherské armády na ruské a italské frontě, kde získal i různá vyznamenání,

²⁵¹ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 476.

²⁵² NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-480/12, spis Jana Charváta

²⁵³ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 30.

²⁵⁴ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-640-2/207, trestní řízení proti Františku Hudcovi, 17. 06. 1941.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 33.

konkrétně Karlův vojenský kříž, Záslužný kříž a medaili Za statečnost. Po válce pracoval jako mechanik v karlínských Křižíkových závodech a před okupací byl 10 let členem České strany národně sociální, pod jejíž vlivem se angažoval i v komunální politice, zároveň byl také členem zdejšího Sokola.²⁵⁷ Dne 1. června 1939 se také stal jedním z členů městské správní komise, vedené Františkem Černickým, v níž měl na starost elektrárenský a plynárenský referát.²⁵⁸

Bedřich Khol byl 27. července 1940 v Praze zatčen gestapem, důvodem byla jeho účast na rozšiřování časopisu *V boj* v Křižíkově továrně.²⁵⁹ Vězněn byl nejprve na Pankráci, avšak po soudu v Drážďanech, který ho 12. ledna 1942 odsoudil ke 2 letům a 3 měsícům vězení, strávil zbytek trestu ve vězení Waldheim, odkud byl 12. listopadu 1942 propuštěn.²⁶⁰

6.17 Karel Dlabač

Karel Dlabač se narodil 26. října 1893 v Krásném Březně (okres Ústí nad Labem), s manželkou Marií a 2 dětmi bydlel v Českém Brodě na adrese Pod Malým vrchem 903. Během 1. světové války byl nasazen na ruské frontě a v roce 1916 byl zajat, v zajetí zůstal až do konce války. Po návratu domů pracoval jako posunovač na železnici.²⁶¹

Gestapo ho 13. srpna 1940 zatklo za to, že předčítal časopis *V boj* ostatním železničním zaměstnancům na libeňském nádraží a dále rozšiřoval tuto ilegální tiskovinu.²⁶² U soudu v Drážďanech, konaného 8. května 1941, byl za tyto činy odsouzen ke 2 rokům vězení a byl poslán do věznice Waldheim. Odtud byl propuštěn na svobodu 17. srpna 1942.²⁶³

6.18 Josef Franěk

Narodil se 28. listopadu 1914 v Českém Brodě a s manželkou Jarmilou bydlel na adrese Chorvatská 668.²⁶⁴ Před a během okupace pracoval jako účetní u Českého školního spolku, v letech 1932-1934 byl členem sociálně demokratické strany a také Národní gardy až do jejího zrušení po zřízení protektorátu, od roku 1933 byl příslušníkem zdejšího Sokola.²⁶⁵

²⁵⁷ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-430-1, trestní řízení proti Bedřichu Kholovi a dalším, 08. 09. 1941.

²⁵⁸ Nová městská správa v Č. Brodě. *Naše hlasy*. Český Brod, 1939, roč. 59, č. 23. s. 2.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, Sign. 101-483/7, spis Bedřicha Khola.

²⁶¹ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-153-40, trestní řízení proti Karlu Dlabačovi a dalším, 17. 12. 1940.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-484/2, spis Karla Dlabače.

²⁶⁴ Dnešní název ulice je Jugoslávská.

²⁶⁵ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, obžaloba proti Josefu Fraňkovi a dalším, 18. 06. 1942.

Josef Franěk byl společně s dalšími dvěma českobrodskými občany Aloisem Hokrem a Jaroslavem Řezáčem zapojen do odbojové buňky vzniklé v roce 1940, spadající pod ilegální vojenskou organizaci Obrana národa, volně navazující na její kolínskou část vedenou plukovníkem Buršíkem, která byla nacisty odhalena již počátkem roku 1940. Její vedení bylo Rudolfem Petráněm svěřeno odbornému učiteli Františku Šimáčkovi z Kostelce nad Černými lesy, jemuž s vedením pomáhal další kostelecký učitel Josef Procházka. Z iniciativy Ladislava Sládečka z Olešky se činnost Obrany národa rozšířila i do širšího okolí, tedy zejména do zmiňované obce Oleška a města Kouřim, členové této sítě byli kromě výše jmenované trojice z Českého Brodu lidé převážně z Černokostelecka a Kouřimska.²⁶⁶ Ti byli rozděleni do na sebe nezávislých oddílů, například ten kostelecký se dělil na 4 roty ustanovené Josefem Procházkou, z nichž každá měla mít v případě vypuknutí revoluce svůj specifický úkol. Například 1. rota byla určena k hájení města, 2. k hájení Prahy, 3. k možnému hájení v pohraničí, 4. k ochraně vysílačky v Liblicích a ústavu pro výzkum sér v Bohumili. Jednotlivé oddíly o sobě z bezpečnostních důvodů prakticky nevěděly, k jediné schůzce představitelů jednotlivých skupin došlo v bytě kniháře Bedřicha Hůly v Kostelci na sklonku léta nebo začátkem podzimu roku 1940.²⁶⁷

V rámci skupiny byl Franěk od listopadu 1940 velitelem pro Český Brod a jeho úkolem bylo nejen shromažďování bývalých příslušníků Národní gardy, ale také zbraní a dalšího vojenského materiálu. Úkolem českobrodských odbojářů bylo rovněž monitorování železniční tratě a silnic.²⁶⁸ Takto vše fungovalo až do ledna 1941, kdy byla celá odbojová síť vyražena agentem gestapa, vystupujícím pod krycím jménem major Vondráček, vydávajícím se za bývalého člena hradní stráže. Ve skutečnosti se ale jednalo o konfidenta pražského

²⁶⁶ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s.7-8.

²⁶⁷ JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci I. díl: Kolín a Koliňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1986. s. 196.

²⁶⁸ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, žaloba proti Josefu Fraňkovi a dalším, 18. 06. 1942.

gestapa Františka Kratochvíla²⁶⁹ z pražských Dejvic.²⁷⁰ Tento gestapácký agent byl ve spojení především s hlavními veliteli odbojové organizace v Kostelci a Olešce, nicméně několikrát navštívil také restauraci U Hroznů²⁷¹ v Českém Brodě, kde se sešel s Josefem Fraňkem a Aloisem Hokrem.²⁷²

Josefa Fraňka gestapo zatklo 29. ledna 1941, následovaly vysilující výslechy v Petschkově paláci a věznění v Praze na Pankráci. Poté byla skupina odbojářů z Československa transportována přes věznici v Hofu, káznici v Bayreuthu a Turnhalle v Norimberku do mnichovského Stadelheimu. V září roku 1942 byli tito muži převezeni do drážďanské věznice Matylda, kde čekali na soudní proces.²⁷³ Soud v Drážďanech pak 6. října 1942 Fraňka odsoudil k 8 letům vězení, kromě něj a Hokra s Řezáčem se tento den soud zabýval ještě případy Josefa Sýkory z Olešky a Františka Hůly z Kostelce nad Černými lesy.²⁷⁴ Na tamní věznici a tehdejší pocity vzpomínal Josef Fraňek s odstupem více jak 30 let takto: „*Strava, kterou jsme až dosud v různých kriminálech dostávali, zde byla nejhorší. Byl hlad, veliký hlad a lidé byli spíše podobni vychrtlým stínům. Po několika týdnech jsme obdrželi obžalovací spis, ve kterém bylo uvedeno, že jsme obviněni ze zemězrady a velezrady tím, že jsme chtěli násilím odtrhnout země Protektorátu Čechy a Morava od Říše. S napětím jsme proto vyslechli řeč státního návladního a potom vynesení rozsudku, který sice zněl na vysoké tresty na svobodě, ale žádný ortel smrti. Všichni jsme věřili, že sebe vyšší tresty jsou*

²⁶⁹ František Kratochvíl se narodil 09. 11. 1906 v Českých Budějovicích, v období 1. republiky konal prezenční službu jako poddůstojník u ženistů v Terezíně. Za 2. světové války žil v Praze a už v roce 1939 se stal konfidentem gestapa. Jako agent se infiltroval do několika odbojových organizací, kde se vydával za zástupce ilegální organizace Legie Vlasti, jejímž údajným velitelem měl být generál Klecanda. Jako zplnomocněncem toho generála kontaktoval jednotlivé skupiny odboje, promlouval do jejich organizace a po určitém čase jejich příslušníky vyzradil gestapu. K získání důvěry používal československé vojenské zpravodajské legitimace. Jeho přičiněním bylo zatčeno přes 2000 lidí. Jednalo se o člověka hrubé, bezcharakterní a surové povahy, který týral svoji manželku, za což byl později zatčen protektorátní policií a odsouzen ke 4 rokům vězení. Z něj se mu sice podařilo uprchnout, ale 06. 12. 1943 byl nalezen mrtev ve svém hotelovém pokoji v Plzni. Příčinou jeho smrti měla být tuberkulóza, již měl mít v pokročilém stádiu. ABS, f. Hlavní zpráva vojenské kontrarozvědky (302), sign. 302-242-4, zpráva o výsledku šetření v záležitosti domnělého majora Vondráčka, 27. 11. 1946.

²⁷⁰ JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci I. díl: Kolín a Koliňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1986. s. 204-205. srov. PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 8.

²⁷¹ Dnešní název restaurace je U Hrabětů.

²⁷² ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, obžaloba proti Josefu Fraňkovi a dalším, 18. 06. 1942.

²⁷³ Tamtéž. srov. FRANĚK, Josef. Trojí vzpomínka. *Československý zpravodaj*. Český Brod, 1975, roč. 15, č. 5. s. 14-15.

²⁷⁴ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, trestní řízení proti Josefu Fraňkovi a dalším, 06. 10. 1942.

jen do konce války. Tu chvíli, přes pouta, křik dozorců a stísněnost vězení nám bylo do zpěvu a Matylida se nám nezdála tak zlá.“²⁷⁵

V listopadu 1942 byl společně s ostatními transportován do vězení ve Straubingu, kam dorazili vyhladovělí po několikadenní cestě bez přidělu potravin. Krátce po příjezdu byl zařazen na práci v pletárně, kde na ručních pletacích strojích pletl punčochy, rukavice a svetry pro německou armádu. V prosinci 1944 zde také prožil spojenecké nálety, kdy několik pum dopadlo i přímo na věznici. S přibližující se spojeneckou armádou musel být kriminál ve Straubingu v dubnu 1945 evakuován, na tuto situaci a následný pochod smrti vzpomínal Josef Franěk následovně: „*Jednoho dubnového dne ve tři hodiny ráno dozorci otevírali všechny cely, dostali jsme rozkaz vzít s sebou pokrývku, jídelní misku a svoje osobní věci. Byli jsme vyhnáni na vězeňský dvůr, seřazeni do šestistupů, několikrát spočítáni a kolem osmé hodiny jsme po několika letech opustili zdi káznice, neznámo kam. V té době bylo ve Straubingu 6500 vězňů různých národností – téměř z celé Evropy. Na pochod se nás vydalo 6000 a ve věznici zůstalo 500 lidí nemocných, starých, neschopných transportu. O ty jsme měli největší strach, aby nebyli zlikvidováni, o čemž jsme již slyšeli, že se tak při evakuaci věznice nebo koncentračního tábora děje. Počasí bylo velmi špatné. Pršelo se sněhem, za chvíli jsme byli promočeni a třásli jsme se zimou, kterou zvyšoval hlad. Lidé padali vysílením, hladem, zimou a zastřelením. Celý transport doprovázelo 165 dozorců, kteří nás měli dovésti na nové místo – ale kam. Tento mnohadenní pochod smrti trval do 30. dubna 1945. Toho dne – v odpoledních hodinách jsme zůstali v evakuované vesnici Unterheldenberg. Pozorovali jsme, že dozorci se ztrácejí, utíkají. Z celého transportu nás zůstalo na živu asi 1000. Přišlo ráno, 1. květen 1945. Vzpomínali jsme na první máje doma – Svátek práce. Den byl nádherný. Téměř přes noc se obloha vyjasnila. Prolézali jsme opuštěná stavení, zda bychom našli něco k jídlu, ale až na pár řep a brambor nenašli jsme nic. Kolik dnů před tím jsme již nedostali ani to nejmenší, trhali jsme sotva vyrážející trávu, vyhrabávali žížaly a lámali mladší výhonky křoví, jedli, abychom alespoň něčím zahnali hrozný hlad. Zbývající dozorci postávali ve skupinkách a nevšimli si nás. Bylo kolem deváté hodiny, když jsme slyšeli hluk motorů z dálky a již do vesnice vjížděly první tanky. V prvé chvíli jsme se lekli, že to jsou SS, ale leknutí bylo vzápětí vystřídáno radostným překvapením. Byly to tanky a vojáci americké armády. V tu chvíli jsme počali znovu žít, byli jsme svobodní.*“²⁷⁶

Josef Franěk se tedy dočkal osvobození 1. května 1945, ihned poté došlo k odzbrojování zbylých dozorců, mezi nimiž se nacházel i nechvalně proslulý policejní

²⁷⁵ FRANĚK, Josef. Trojí vzpomínka. *Českokobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1975, roč. 15, č. 5. s. 15-16.

²⁷⁶ Tamtéž. s. 16-18.

inspektor jménem Todt, který měl ve Straubingu i během pochodu smrti na svědomí životy mnoha lidí. U něj byl nalezen Himmlerův telegram, podle něhož měli být všichni zbývající vězni dopraveni do koncentračního tábora Dachau a tam urychleně zlikvidováni. Krátce po konci války, kdy se ukázalo, že žádní z přeživších pochodu smrti nemají nakažlivé choroby, dostala česká skupina vězňů, v počtu asi 300 lidí, povolení k návratu do vlasti. Už 17. května 1945 stanul Josef Franěk na půdě svého rodného města – Českého Brodu.²⁷⁷

6.19 Alois Hokr

Alois Hokr se narodil 21. března 1923 v Nových Dvorech (okres Kutná Hora), byl svobodný a bydlel na adrese Komenského náměstí 77. Po absolvování povinné školní docházky se vyučil malířskému řemeslu, následně však pracoval jako učeň u truhláře Eisnera v Českém Brodě, kde působil až do svého zatčení. Půl roku před německou okupací vstoupil do Národní gardy, tedy krátce před jejím zrušením.²⁷⁸

Od podzimu roku 1940 byl společně s Josefem Fraňkem a Jaroslavem Řezáčem členem českobrodské ilegální skupiny patřící k organizaci Obrana národa. Hokr se ke skupině dostal skrze Josefa Sýkoru z Olešky a byl jím pověřen, aby se v Českém Brodě a okolí porozhlédl po spolehlivých a schopných lidech. Při následném náboru lidí do odboje se obracel pouze na lidi, o kterých věděl, že dříve patřili k Národní gardě, jako on sám. Nejprve oslovil gymnaziálního studenta Bakuleho a bankovního úředníka Aloise Vávru, oba ale odmítli. Hned na to se však Hokrovi podařilo začlenit Fraňka s Řezáčem, z nichž Franěk od listopadu 1940 celou českobrodskou síť vedl.²⁷⁹

Za svou činnost v odboji byl 30. ledna 1941 zatčen gestapem a 6. října 1942 si za ní u soudu v Drážďanech vyslechl trest vězení o délce 6 let.²⁸⁰ Vězněn byl s největší pravděpodobností na stejných místech jako Josef Franěk.

6.20 Jaroslav Řezáč

Narodil se 25. července 1921 v Českém Brodě a bydlel na adrese Prokopa Velikého 540. Po absolvování obecné školy se vyučil soustružníkem a od roku 1939 navštěvoval průmyslovou školu v Praze. Počátkem roku 1938 vstoupil do Národní gardy, jejímž členem byl až do jejího rozpuštění.²⁸¹

²⁷⁷ Tamtéž. s. 18-19.

²⁷⁸ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, obžaloba proti Aloisi Hokrovi a dalším, 18. 06. 1942.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Tamtéž, trestní řízení proti Aloisi Hokrovi a dalším, 06. 10. 1942.

²⁸¹ Tamtéž, obžaloba proti Jaroslavu Řezáčovi a dalším, 18. 06. 1942.

V listopadu 1940 dostal od Aloise Hokra nabídku ke vstupu do českobrodské odbojové buňky, kterou ihned přijal. Jeho hlavním úkolem pak bylo shánění dalších pracovníků pro místní odboj. Po prozrazení odbojářské sítě v celém okrese, byl i on 30. ledna 1941 zatčen gestapem.²⁸² Soud v Drážďanech konaný 6. října 1942 jej odsoudil ke dvěma letům vězení.²⁸³ Ty strávil s největší pravděpodobností stejně jako Franěk s Hokrem ve věznici Straubing, avšak domů se na rozdíl od nich vzhledem k délce svého trestu mohl vrátit ještě před koncem války.

6.21 Josef Plachý

Josef Plachý se narodil 6. června 1897 v Šestajovicích (tehdy okres Brandýs n. L., dnes okres Praha-východ), s manželkou neměli žádné děti a bydleli na adrese Chorvatská 667. Plachý byl vyučen zedníkem, ale v roce 1915 musel narukovat do armády a bojovat na italské frontě, kde se bez zranění dožil konce války, za což si vysloužil několik válečných medailí. Po válce byl několik let nezaměstnaný, než v roce 1922 získal místo topiče u firmy Macháček v Českém Brodě, zabývající se výrobou plynových kamen, zde pracoval až do svého zatčení. V roce 1934 vstoupil do KSČ, kde nevykonával žádnou funkci a po 6 měsících z ní vystoupil.²⁸⁴

Během okupace byl zatčen celkem dvakrát, poprvé k tomu došlo 10. února 1940, kdy nacisté v rámci velké razie pozatýkali 74 členů KSČ z celého okresu. Plachý byl tehdy zapojen do odbojové skupiny okolo bratrů Boháčků a Františka Smrčky, pro nedostatek důkazů ho však gestapo muselo po krátkém čase propustit.²⁸⁵ Druhé zatčení se odehrálo 12. srpna 1941, kdy jej gestapo zadrželo za poslech a rozšiřování zpráv zahraničního rozhlasu, k němuž k sobě domů pravidelně zval i Josefa Procházku, který bydlel nedaleko a byl zatčen ve stejný den. Josef Plachý si za tuto ilegální činnost vyslechl u soudu v Praze, konaném 12. prosince 1941, trest vězení o délce 2 let.²⁸⁶

6.22 Josef Procházka

Narodil se 27. ledna 1896 v Českém Brodě a s manželkou a dvěma dětmi bydlel na adrese Slezská 657. Po absolvování základní školy se vyučil pekařem a v roce 1915 byl povolán do rakousko-uherské armády, v jejíž uniformě se zúčastnil bojů na srbské a ruské frontě. Byl

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Tamtéž, trestní řízení proti Jaroslavu Řezáčovi a dalším, 06. 10. 1942.

²⁸⁴ Tamtéž, sign. 141-145-10, trestní řízení proti Josefu Procházkoví a Josefu Plachému, 12. 12. 1941.

²⁸⁵ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 56.

²⁸⁶ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-145-10, trestní řízení proti Josefu Procházkoví a Josefu Plachému, 12. 12. 1941

celkem třikrát zraněn a obdržel řadu medailí a vyznamenání. Po válce se stal topičem Macháčkovy firmy v Českém Brodě, kde pracoval až do svého zatčení. Od roku 1930 až do období protektorátu byl členem sociálně demokratické strany.²⁸⁷

Byl stejně jako Plachý zatčen 12. srpna 1941 za poslech zahraničního vysílání a následně 12. prosince 1941 odsouzen soudem v Praze k 1 roku a 2 měsícům vězení.²⁸⁸ Dle poválečných zjištění musel mít zatčení Plachého s Procházkou na svědomí některý z českobrodských konfidentů.²⁸⁹

6.23 Karel Kundrum

Karel Kundrum se narodil 20. října 1914 v Moravských Budějovicích (okres Třebíč) a pracoval jako technik ve stejné firmě jako Plachý s Procházkou, tedy u Karla Macháčka v Českém Brodě. Podobně jako oni, i on byl v létě 1941 zatčen gestapem za poslech ilegálních zahraničních stanic a 12. prosince 1941 soudem v Praze poslán na 2 roky do vězení²⁹⁰

6.24 František Potocký

Narodil se 22. června 1901 v rakouském hlavním městě Vídni a v Českém Brodě bydlel na adrese Pod Hájem 941, byl svobodný a bezdětný.²⁹¹ Jednalo se o komunistu, původním povoláním švece, který během okupace pracoval v továrně Tip-Top v Praze, kde se zapojil do ilegální činnosti.²⁹² Za tu byl 4. listopadu 1941 zatčen a 7. října 1942 odsouzen soudem v Drážďanech ke čtyřem rokům vězení, ty pak trávil ve věznici v německém Straubingu.²⁹³ S velkou pravděpodobností se pak musel stejně jako Josef Franěk zúčastnit pochodu smrti směřujícího do koncentračního tábora Dachau.

6.25 JUDr. Emil Říha

Advokát Emil Říha se narodil 9. října 1895 ve Vodňanech (okres Písek), byl svobodný a bezdětný, v Českém Brodě žil na adrese Krále Jiřího 97, kde také už před 1. světovou válkou

²⁸⁷ Tamtéž.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 55.

²⁹⁰ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-124-2, trestní řízení proti Karlu Kundrumovi, 12. 12. 1941.

²⁹¹ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-433/2, spis Františka Potockého.

²⁹² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 57.

²⁹³ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-433/2, spis Františka Potockého.

provozoval svou advokátní kancelář.²⁹⁴ Za 1. světové války bojoval na ruské frontě a v červenci 1916 byl zajat, v září 1918 vstoupil do československých legií. Demobilizace se dočkal 2. srpna 1920 v hodnosti svobodníka, po válce pokračoval v profesi advokáta.²⁹⁵ Jednalo se o člověka, jež štědře přispíval na veřejný i kulturní život ve městě. Během okupace se stal místním vedoucím Národního souručenství a finančně podporoval odboj i rodiny perzekuovaných.²⁹⁶ Před válkou byl také členem českobrodského Sokola.²⁹⁷

Emila Říhu zadrželo 29. června 1942 kolínské gestapo, ve stejný den byl zatčen také českobrodský drogist Bedřich Vostruha. Důvod zadržení není minimálně u prvního z nich zcela jasný, nicméně u obou bylo jako důvod uváděno schvalování atentátu. U Říhy dále to, že okupantům mohlo jít o jeho značný majetek, který po něm zabavili.²⁹⁸ Kvůli tehdy probíhajícímu stannému právu po atentátu na Heydricha se Emil Říha stal jednou z obětí četných exekucí českých vlastenců. Byl popraven 3. července 1942 v 19 hodin, tedy poslední den 2. stanného práva v Protektorátu Čechy a Morava. Poprava se konala na pardubickém Zámečku,²⁹⁹ v tento den zde nacisté popravili celkem 10 lidí, mj. i Josefa Bláhu, ředitele pivovaru v Českém Brodě.³⁰⁰ Hrob Emila Říhy se nachází na českobrodském hřbitově, jeho jméno je též uvedeno na pamětní desce umístěné v areálu zdejšího pivovaru.

²⁹⁴ NA, f. Policejní ředitelství Praha II. – prezidium – 1931-1940, sign. 42/R-18/77 Říha. JUDr. Emil Říha z Českého Brodu šetření, 06. 11. 1938.

²⁹⁵ SKÝPALA, Marek. Hrob Emil Říha. [cit. 27.12.2021]. Dostupné z: <https://www.vets.cz/vpm/26788-hrob-emil-riha/>

²⁹⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 44.

²⁹⁷ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

²⁹⁸ Tamtéž s. 44.

²⁹⁹ Pardubický Zámeček neboli Larischova vila se v období heydrichiády stala místem poprav, při nichž bylo zabito celkem 194 lidí. Popravy vykonával záložní prapor německého policejního pluku Böhmen z Kolína, který tu byl dislokován. Popravování zde byli převážně odbojáři z Pardubicka a obyvatelé obce Ležáky, ovšem v určitých případech se jednalo také o osoby ze sousedních obvodů gestapa, např. Kolína či Hradce Králové. K poslední popravě zde došlo až 9. července 1942, tedy po odvolání stanného práva. Toho dne se jednalo o spolupracovníky výsadku SILVER A.

KOTYK, Jiří, *Pardubický zámeček a jeho osudy (k 70. výročí vítězství nad německým nacismem)*. Klub přátel Pardubicka, 2015. s. 49.

³⁰⁰ NA, f. Úřad říšského protektora, sign. 114-10-1/8. seznam popravených, 03. 07. 1942.

6.26 Bedřich Vostruha

Narodil se 10. července 1890 v Brandýse nad Labem, v Českém Brodě bydlel společně s manželkou Růženu a synem Jiřím na adrese Husovo náměstí 15, kde rovněž provozoval drogerii.³⁰¹ Jednalo se také o velmi činného příslušníka českobrodského Sokola.³⁰²

Během okupace byl hned dvakrát zatčen gestapem, poprvé k tomu došlo 29. června 1942 během právě probíhající heydrichiády, tedy ve stejný den, co u advokáta Říhy. Okolnosti prvního zatčení jsou dodnes ne zcela jasné, jak již bylo řečeno výše, oficiálním důvodem bylo schvalování atentátu.³⁰³ Sám Bedřich Vostruha ale viděl příčinu svého zadržení jinak a nedlouho po válce o něm u soudu v Českém Brodě vypovídal následující: „*Krátce před svým prvním zatčením, ke kterému došlo brzy po zastřelení Heydricha byl jsem důvěrně upozorněn panem Novákem, montérem z radiostanice, že Monika Benešová³⁰⁴ mne sleduje. Žádala ho prý totiž, aby jí řekl, kdo ke mně chodí a s kým se stýkám, ježto prý mne musí znát od čerpací stanice. Skutečně byl jsem pak za krátkou dobu na to zatčen. Současně se mnou byl zatčen také JUDr. Říha a druhý den správce pivovaru Bláha.*“³⁰⁵ Syn Jiří byl ihned poté žádat o přímluvu vedoucího vysílače v Liblicích Böhma, s nímž se Bedřich Vostruha znal z honů. Ten se zřejmě díky svým vazbám na kolínské gestapo zasloužil o to, že Vostruha byl po dvou měsících propuštěn.³⁰⁶ Stejně jako u Rudolfa Petráně se o jeho přežití zasloužil nejspíše zaměstnanec gestapa Josef Horn. Ten se měl po rozhovoru s Böhmem za Vostruhu přimluvit u velitele kolínského gestapa Feustla, který jeho jméno následně vyškrtl ze seznamu lidí odsouzených k trestu smrti, na němž mj. figurovali také výše zmínění Emil Říha s Josefem Bláhou. Horn pak musel ještě Vostruhu vystrčit z řady osob určených k popravě a zařadit ho do jiného transportu. Tuto událost po válce potvrdil i sám Vostruha.³⁰⁷

K druhému zatčení došlo 30. prosince 1943 a téměř jistě s ním byla opět spojena místní konfidentka Benešová. Před tou Vostruhu v témže roce při jednom z honů varoval i Otto Böhm, který s ní po určitou dobu vedl intimní vztah a pro tuto práci ji na kolínském

³⁰¹ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. 0396/45 Monika Benešová, výslech svědka Bedřicha Vostruhy, 28. 05. 1945.

³⁰² PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod. 2020. s. 476.

³⁰³ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 44-45.

³⁰⁴ Monika Benešová byla agentkou kolínského SD a gestapa, viz. kapitola *Vyrovnání s místními kolaboranty a mimořádné lidové soudy v Českém Brodě*.

³⁰⁵ Jiné prameny uvádějí, že Josef Bláha byl zatčen až 2. července 1942.

Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 44.

³⁰⁶ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Bedřicha Vostruhy, 28. 05. 1945.

³⁰⁷ SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, hlášení velitele SNB v Českém Brodě vyšetřující komisi ONV v Kolíně, 09. 10. 1946.

gestapu dokonce sám doporučil. Po druhém zadržení mu byl v Petschkově paláci v Praze čten protokol ohledně udání na něj učiněných a vyšetřující zaměstnanec gestapa prý dále pronesl i tato slova: „*Já se divím, co ta ženská proti tomu kriplovi stále má.*“ Nikoho konkrétního nejmenoval, Vostruhův dojem však byl, že má na mysli Moniku Benešovou. Zatčení prováděli kolínští gestapáci Laufka s Meierem přímo ve Vostruhově obchodě. Tito dva muži značně přispěli k tomu, v jak žalostném zdravotním stavu se Vostruha po propuštění vrátil domů. Gestapák Heinrich Meier mu například lámal prsty pomocí tužky, kterou mu propletl mezi prsty a následně do ní uhodil.³⁰⁸

Při obou zatčeních byl Bedřich Vostruha nelidským způsobem týrán, během každého výslechu byl fackován, častokrát tlučen železnými pruty do chodidel a do týlu nebo rákoskou a pendrekem po celém nahém těle. Dále mu byli vráženy špendlíky hluboko pod nehty a neustálým šlapáním na nohy mu byla zlomena noha v kotníku. Další brutální praktiky aplikované Němci na svou osobu popisoval takto: „*V Kolíně byl jsem železnými pouty upevněnými na zápěstí vytažen do výše, abych se nemohl dotýkati nohama podlahy, a tak jsem byl ponechán celých 24 hodin. Na Pankráci byl jsem ponechán 24 hodin úplně nahý v zimě v cele s cementovou podlahou, a kromě toho tamtéž po dobu celých 2 měsíců nedostal jsem vůbec pitnou vodu a byl jsem nucen pít pouze vodu z klosetu. Nehledě k tomu byli jsme často mučeni hladem a zejména tehdy, když měli Němci nějaký vojenský neúspěch, anebo při leteckých poplaších v Praze, nedostali jsme chleba.*“³⁰⁹

Druhé věznění pro Bedřicha Vostruhu skončilo 23. února 1944, kdy byl ve zcela zuboženém stavu propuštěn na svobodu.³¹⁰ Na následky věznění zemřel 20. února 1947, jeho úmrtní oznámení začíná těmito slovy: „*Vytrpěl nevýslovná muka v žalářích okupantů, vrátil se s podlomeným zdravím, tělesně a duševně vyčerpán.*“ Pochován je na hřbitově v Českém Brodě.³¹¹

6.27 Josef Bláha

Josef Bláha se narodil 5. ledna 1892 v Kozovazech (tehdy okres Český Brod, dnes okres Kolín), byl ředitelem českobrodského pivovaru a členem kozovazské sokolské jednoty, bydlel

³⁰⁸ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Bedřicha Vostruhy, 28. 05. 1945.

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 476.

³¹¹ SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 179/48 Emil Laufka, úmrtní oznámení Bedřicha Vostruhy, 21. 02. 1947.

na adrese Žitomířská 617.³¹² Bláhovo zatčení měla opět na svědomí Monika Benešová, ta jej udala za nevyvěšení praporu s hákovým křížem na budově pivovaru ve dnech výročí zřízení protektorátu a Hitlerových narozenin.³¹³ Tato udání se pak kolínskému gestapu hodila při hledání obětí během heydrichiády a probíhajícího stanného práva. Gestapo ho tedy na základě těchto udání zadrželo 2. července 1942 a odvezlo do Kolína a následně do Pardubic.³¹⁴ Zde byl 3. července 1942 společně s Emilem Říhou a dalšími osmi vlastenci popraven na střelnici u tamního zámečku.³¹⁵ Jméno Josefa Bláhy je uvedeno na pamětní desce jedné z budov pivovaru v Českém Brodě.

6.28 Karel Žák

Narodil se 24. listopadu 1909 v Českém Brodě, bydlel na adrese Krále Jiřího 213 společně s rodiči a manželkou Boženou, která v době jeho zatčení čekala prvního potomka. Žák byl vyučeným číšníkem a tomuto povolání se věnoval v rodinném hotelu U Krále Jiřího, sídlícího na téže adrese, kde bydlel se svou rodinou. V roce 1942 si Karel Žák od svého otce pronajal celý tento hotel do osobního vlastnictví.³¹⁶

Za ilegální obchodování s přidělovými lístky na maso byl společně s českobrodským řezníkem Karlem Grohem 24. září 1942 zatčen. Žák začal počátkem dubna 1942 nakupovat od blíže nespecifikované ženy v Praze padělané přidělové lístky na maso o celkové hmotnosti 630 kg. Následně část z nich přeprodával Karlu Grohovi, který je jakožto řezník využil pro svou živnost. Soud v Praze konaný 10. prosince 1942 vyhodnotil jednání obou mužů jako působení škody válečnému hospodářství a odsoudil Karla Žáka ke 3 letům vězení. Trest strávil ve věznici Straubing, kde byl s velkou pravděpodobností vězněn až do evakuace věznic v dubnu 1945 a následného pochodu smrti.³¹⁷

6.29 Karel Groh

Karel Groh se narodil 15. května 1917 ve Vrátkově (tehdy okres Český Brod, dnes okres Kolín) a v Českém Brodě bydlel na adrese Husovo náměstí 48. Byl vyučeným řezníkem a od roku 1939 v tomto odvětví podnikal, v době svého zatčení byl svobodný a jeho sestra Božena

³¹² PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

³¹³ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, rozsudek Mimořádného lidového soudu v Praze v případě Moniky Benešové, 05. 12. 1945.

³¹⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 44-45.

³¹⁵ NA, f. Úřad říšského protektora, sign. 114-10-1/8. seznam popravených, 03. 07. 1942.

³¹⁶ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-521/9, spis Karla Žáka.

³¹⁷ Tamtéž.

byla manželkou Karla Žáka. Za to, že nakupoval a poté využíval padělané přidělové lístky na maso k prodeji i vlastní obživě, byl ve stejný den jako Žák odsouzen soudem v Praze ke 2 letům vězení.³¹⁸

Domů se vrátil ještě v průběhu války a stihl se zúčastnit revolučních dnů v květnu 1945 v Českém Brodě. Dne 8. května 1945 byl Karel Groh jedním z 18 lidí, které postříleli ustupující německé jednotky v lokalitě liblických vysílaček na státní silnici mezi Kolínem a Prahou.³¹⁹

6.30 Josef Štěrba

Dělník českobrodského cukrovaru Josef Štěrba se narodil 2. října 1900 na pražském Žižkově a s manželkou Jiřinou a třemi dětmi bydlel na adrese Kollárova 551. V říjnu roku 1942 došlo v cukrovaru během Štěrbovi směny k náhlému poškození rezačky řepy a škodě v hodnotě 20 000 K, tu způsobila dlažební kostka, jež do rezačky neočekávaně spadla. Přítomný Štěrba byl však od této chvíle podezřelý ze sabotáže a udán pravděpodobně ředitelem cukrovaru Theilhaberem na četnické stanici v Českém Brodě. Ta celou událost předala kolínskému gestapu, které pak celý případ vyšetřovalo.³²⁰

Príslušníci gestapa pak za pomoci násilí nutili Josefa Štěrbu, aby se přiznal k sabotáži, jinak ho prý umlátí k smrti.³²¹ Poté byl převezen do Kolína a následně 1 a půl roku vězněn v koncentračním táboře, z něhož se vrátil domů duševně nemocný a byl hospitalizován v ústavu pro choromyslné v pražských Bohnicích.³²²

6.31 František Záruba

Narodil se 10. srpna 1895 v Přehvozdí (tehdy okres Český Brod, dnes okres Kolín) a v Českém Brodě žil společně s manželkou Julií a 2 dětmi v domě na adrese k Prachárně³²³ 1081, jenž Záruba dostavěl v roce 1941. Po dokončení střední školy Záruba krátce studoval obor aktuárská matematika na technické univerzitě v Praze, v roce 1915 ale vstoupil do rakousko-uherské armády a zúčastnil se bojů 1. světové války. Byl nasazen na ruskou frontu,

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Této události se podrobněji věnuje kapitola *Odzbrojování ustupujících Němců a krvavá dohra s nečekaným koncem*.

ABS. f. 2M 13467, sign. 1-139 I. díl, zpráva ONV v Českém Brodě o ukrutnostech páchaných Němci, 27. 08. 1945.

³²⁰ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 1576/46 Ing. Antonín Theilhaber-Bečvář, hlášení četnické stanice v Českém Brodě kolínskému gestapu, 28. 10. 1942.

³²¹ Tamtéž. výslech svědka Rudolfa Brixiho-Kaisera, 04. 04. 1946.

³²² Tamtéž. výslech svědkyně Jiřiny Štěrbové, 04. 04. 1946.

³²³ Dnešní název ulice je Zárubova.

kde roku 1917 padl do zajetí a přihlásil se do československých legií. Zde dosáhl hodnosti kapitána a získal několik vyznamenání. Po skončení války a návratu do Československa vstoupil do československé armády, kde byl následně povýšen na štábního kapitána. V této hodnosti působil v armádě až do jejího rozpuštění v roce 1939, kdy byl nucen ji stejně jako tisíce dalších opustit. Téhož roku proto zaujal post tajemníka ředitele na českobrodském gymnáziu, odkud však byl roku 1941 pro svou legionářskou minulost propuštěn. Od tohoto okamžiku byl trvale nezaměstnán a pouze příležitostně vykonával zemědělské práce u svých příbuzných. Již od mládí byl Záruba také členem Sokola a politicky se nijak neangažoval.³²⁴

Někdy v průběhu roku 1941 se František Záruba na přání tismického učitele a spisovatele Bedřicha Krákory³²⁵ připojil k odbojové skupině původně patřící k organizaci Obrana národa, která už ale tehdy spadala pod zastřešující orgán, jímž bylo Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD). Tato skupina, vzniklá někdy v polovině roku 1939 nezávisle na Buršíkově oddílu Obrany národa z let 1939-1940, se na Českobrodsko dostala pravděpodobně během roku 1941 právě skrze Bedřicha Krákora a navazovala na činnost zmiňovaného plukovníka Buršíka a dalších.³²⁶ V literatuře je tato skupina označována jako 2. sled Obrany národa na Kolínsku, jejímž velitelem byl generál Antonín Pavlík z Kolína.³²⁷ Krákora se do odboje zapojil díky lékaři a amatérskému archeologovi Františku Dvořákovi, zakladateli kolínského prehistorického muzea. Ten se s Krákorou znal z doby 1. republiky, kdy mu byl odborným poradcem při sepisování historického románu *Na bylanském hradišti*. Dvořák totiž kdysi prováděl archeologický průzkum této oblasti a byl pro tuto roli nejpovolanejší osobou. Tohoto přátelství Dvořák využil při hledání spolehlivé osoby, jež by se stala organizačním vedoucím odbojové sítě na Českobrodsku.³²⁸ František Dvořák patřil k organizaci Všeobecné domácí hnutí, známější pod názvem „prstýnkáři“, která měla k vojenské Obraně národa v Kolíně velmi blízko a členové obou skupin se pravidelně scházeli v kolínském

³²⁴ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-12, výslech obviněného Františka Záruby, 04. 03. 1943.

³²⁵ Bedřich Krákora se narodil 12. 05. 1892 v obci Štíhlíce (tehdy okres Český Brod, dnes okres Praha-východ), pracoval jako učitel v několika vesnických školách na Českobrodsku, naposledy v obci Tismice. Jednalo se o tvůrce kulturního a veřejného života v tehdejší okrese a také autora několika románů, zejména s historickou tematikou. Byl též tvůrcem několika pedagogických učebnic a didaktických pomůcek pro děti. Během okupace se aktivně zapojil do protinacistického odboje. Zemřel 14. 01. 1943 v českobrodské nemocnici.

Bedřich Krákora. Středočeská vědecká knihovna v Kladně. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: https://svk7.svkkl.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0201499-Krakora-Bedrich-18921943/

³²⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 53.

³²⁷ JELÍNEK, Zdeněk, HELFERT, Zdeněk. Kolínsko. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. s. 245.

³²⁸ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 54.

prehistorickém muzeu. Z českobrodských příslušníků sem dojížděl vždy jeden z dvojice Krákora/Záruba.³²⁹

Od chvíle, kdy se Záruba do odboje zapojil, byl jakožto bývalý důstojník československé armády pověřen, aby odboj na Českobrodsku organizoval z vojenského hlediska. Dále měl za úkol navázat spojení s odbojem v Praze, což se mu v září roku 1942 podařilo a od dané chvíle byl také odtud instruován.³³⁰ Českobrodští odbojáři se pravidelně v podvečery scházeli v Krákorově domě v Tismicích, jednotlivci docházeli do vsi podél potoka Bušince, aby jejich četné cesty po silnici nebyly nápadné.³³¹ Krákora zde od nich vybíral peněžní příspěvky a mj. tu také tajně poslouchali zahraniční rozhlas.³³²

V prosinci 1942 Krákora náhle onemocněl a byl hospitalizován v českobrodské nemocnici, kde v polovině ledna 1943 umírá. Ještě téhož měsíce také proběhla schůzka všech zdejších členů odboje v Zárubově domě v Českém Brodě, na níž byl František Záruba postaven do čela protinacistické rezistence na Českobrodsku.³³³ Mezi tím ale došlo k vyzrazení pražského a později i kolínského ústředí, do nichž byl nasazen konfident pražského gestapa Antonín Nerad, jenž se seznámil s Otakarem Moravcem z Kolína a rovněž dojížděl na schůzky odbojářů do kolínského muzea. Od přelomu léta a podzimu 1942 již gestapo začalo se zatýkáním některých kolínských členů.³³⁴ Generál Pavlík byl příslušníky gestapa dokonce zastřelen.³³⁵

Tvrdí a nelítostné výslechy zatčených měly za následek, že se gestapu podařilo najít cestu i do Tismic, kam si počátkem února přijelo pro Bedřicha Krákora, o němž nevědělo, že byl již tou dobou mrtvý. Zřejmě Krákorovy minimální zkušenosti s konspirační činností měly za následek, že si vypracoval seznam se jmény jednotlivých spolupracovníků z podzemního hnutí, který pak gestapo u něj doma našlo. S pomocí tohoto seznamu pak vypátralo jednotlivé členy nejen z Českého Brodu a začalo s rozsáhlým zatýkáním místních lidí.³³⁶

³²⁹ JELÍNEK, Zdeněk, HELFERT, Zdeněk. Kolínsko. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. s. 245.

³³⁰ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-12, výslech obviněného Františka Záruby, 04. 03. 1943.

³³¹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 54.

³³² ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-12, výslech obviněného Františka Záruby, 04. 03. 1943.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ JELÍNEK, Zdeněk, HELFERT, Zdeněk. Kolínsko. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. s. 245.

³³⁵ JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci I. díl: Kolín a Kolíňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1986. s. 165-166.

³³⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 55-56.

Jako první byl zatčen právě František Záruba, konkrétně 5. února 1943. Ihned byl převezen do pankrácké věznice, kde se od března stejně jako řada jeho českobrodských spolupracovníků podrobil řadě výslechů a vězněn byl poté v Budyšíně a Vratislavi.³³⁷ Tam také došlo k jeho popravě, potom co byl dne 30. září 1943 odsouzen berlínským soudem k trestu smrti.³³⁸ Dochoval se i dopis z 6. října 1943, v němž Záruba prosí lidový soud v Berlíně o milost, ten už však na rozhodnutí soudu nic nezměnil.³³⁹ Rozsudek byl vykonán 29. října 1943 ve vratislavské věznici.³⁴⁰ Na Zárubově domu v Českém Brodě se dnes nachází pamětní deska připomínající jeho osobu. Zárubovo jméno je rovněž uvedeno na pamětní desce v budově českobrodského gymnázia.

6.32 Josef Brzek

Josef Brzek se narodil 12. září 1890 v Kuklenách (okres Hradec Králové), s manželkou Pavlou a 3 dětmi žili na adrese Žitomířská 758. Vystudoval učitelský ústav v Hradci Králové a od roku 1912 začal učit na obecné škole v Rostoklatech nedaleko Českého Brodu. Během 1. světové války byl povolán do armády a v letech 1915-1918 bojoval na ruské frontě. Po návratu domů pokračoval v učitelské profesi, mimo to se také stal pomocným úředníkem v českobrodském okresním školním výboru a byl také členem zdejší sokolské jednoty.³⁴¹

Na podzim roku 1941 oznámil Josefu Brzkovi tismický učitel Krákora, že je pověřen formováním odbojového hnutí na Českobrodsku a požádal jej o spolupráci. Brzek jeho žádosti vyhověl a byl nejspíš prvním obyvatelem Českého Brodu, který se do této organizace zapojil. Kromě aktivit, jež vyvíjela celá českobrodská skupina, bylo jeho úkolem do odboje zapojit i učitele z širšího okolí, například učitele Trnku z Úval, jehož Brzek kontaktoval a následně se s ním i sešel u sebe doma, Trnka však Brzkovi oznámil, že sám už je delší dobu v jiné odbojové organizaci.³⁴²

Josefa Brzka zatklo gestapo 8. března 1943, vězněn byl nejprve na Pankráci, než ho soud v Drážďanech konaný 10. prosince 1943 odsoudil k 5 letům vězení.³⁴³ Trest trávil ve vězení v Ebrachu, kde se dočkal osvobození a 22. května 1945 se vrátil domů.³⁴⁴

³³⁷ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-15, trestní řízení proti Františku Zárubovi, 30. 09. 1943.

³³⁸ Tamtéž, rozsudek smrti nad Františkem Zárubou, 30. 09. 1943.

³³⁹ Tamtéž, dopis Františka Záruby lidovému soudu v Berlíně, 06. 10. 1943.

³⁴⁰ Tamtéž, hlášení o provedení rozsudku, 29. 10. 1943.

³⁴¹ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-386/7, spis Josefa Brzka.

³⁴² ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Josefu Brzkovi a dalším, 10. 12. 1943.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

6.33 Josef Strasser

Narodil se 30. června 1905 v Lubech u Klatov (okres Klatovy), s manželkou Františkou měl 2 děti a společně žili na adrese Antonína Němce 1062. V mládí se učil cukrářem, ale po náhlé smrti otce byl nucen studia zanechat a vydělávat si na živobytí příležitostnými pracemi. Od roku 1926 začal pracovat v továrně Tebas v pražských Vysočanech, kde se postupem let dostal až na pozici mistra a tuto práci vykonával až do svého zatčení v roce 1943. V období 1. republiky byl Strasser členem sociálně demokratické strany.³⁴⁵

Členem výše zmiňované skupiny odbojářů se Strasser stal v lednu 1942 po schůzce s Bedřichem Krákorou. Zatčen byl 8. března 1943 a po věznění na Pankráci, si 10. prosince 1943 vyslechl u drážďanského soudu trest vězení v podobě 3 let a 6 měsíců. Ten následně trávil ve věznici Ebrach, kde s největší pravděpodobností byl až do května 1945.³⁴⁶ Po válce byl členem Místního národního výboru v Českém Brodě.³⁴⁷

6.34 František Šustr

František Šustr se narodil 13. srpna 1901 v obci Zaječice (okres Chrudim), po maturitě na obchodní akademii získal zaměstnání v českobrodské Okresní záložně hospodářské, kde pracoval jako pokladní. V letech 1923-25 vykonával základní vojenskou službu a před rozpuštěním československé armády byl nadporučíkem v záloze, rovněž byl členem českobrodské sokolské jednoty. S manželkou a 1 dítětem žil v Českém Brodě v domě čp. 812.³⁴⁸

Do odboje se Šustr zapojil skrze Františka Zárubu počátkem roku 1942 a od té doby se pravidelně účastnil schůzek v Krákorově domě v Tismicích. Tam byl také pověřen nábořem dalších členů pro jejich odbojovou skupinu, obrátil se tedy na své kolegy z hospodářské záložny Horynu a Moravce, kteří se vstupem do odbojářské organizace souhlasili. Za tuto ilegální aktivitu byl 8. března 1943 zatčen gestapem a u soud v Drážďanech ho 10. prosince 1943 odsoudil k 5 letům vězení.³⁴⁹ Ty trávil stejně jako jeho spoluobžalovaní v bavorském Ebrachu, kde se dožil konce války a 8. června 1945 se vrátil do Českého Brodu.³⁵⁰

³⁴⁵ ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Josefu Strasserovi a dalším, 10. 12. 1943.

³⁴⁶ Tamtéž, spis Josefa Strassera.

³⁴⁷ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 16.

³⁴⁸ ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Františku Šustrovi a dalším, 10. 12. 1943.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 476.

6.35 JUDr. Karel Trinkl

Narodil se 9. července 1893 v Uhlířských Janovicích (okres Kutná Hora) a s manželkou a jedním dítětem bydlel na adrese Kollárova 830. Po maturitě na reálném gymnáziu v Kolíně v roce 1912 začal studovat právnickou fakultu Univerzity Karlovy, avšak roku 1915 byl povolán do armády a poslán na italskou frontu, kde byl po dvou letech zajat a vstoupil do československých legií. Po návratu domů dokončil studium vysoké školy a od roku 1921 začal pracovat na okresním úřadě v Kolíně. Během existence Československa se nijak politicky neangažoval a pracoval na různých okresních úřadech ve středních Čechách, naposledy však na okresním úřadě v Českém Brodě, kde nejprve zastával funkci vrchního komisaře politické správy a v roce 1941 byl jmenován okresním hejtmanem. Ještě téhož roku byl ale této funkce zbaven, a to údajně kvůli působení v československých legiích během první světové války.³⁵¹

K odboji se stejně jako mnozí další přidal díky Bedřichu Krákorovi, který jej na podzim 1941 pozval k sobě domů do Tismic, kde mu sdělil cíle organizace. S těmi se Trinkl ztotožňoval a od té doby docházel na pravidelné schůzky skupiny do Tismic. Gestapo ho zatkl ve stejný den jako trojici výše jmenovaných (Brzek, Strasser, Šustr), tedy 8. března 1943. Drážďanský soud jej odsoudil ke 3 letům a 6 měsícům vězení.³⁵² Ty strávil pravděpodobně také ve věznici v Ebrachu.

6.36 Karel Znamenáček

Karel Znamenáček se narodil 4. listopadu 1878, byl lakýrníkem a členem Sokola v Českém Brodě. Již od roku 1941 se angažoval v odbojovém oddílu kolem Bedřicha Krákoru, za což byl taktéž 8. března 1943 zatčen gestapem a vězněn až do konce války v nacistických lágrech, domů do Českého Brodu se Znamenáček vrátil 16. května 1945.³⁵³

6.37 JUDr. Zdeněk Felix

Dalším z perzekuovaných československých advokátů byl Zdeněk Felix, který se narodil 20. května 1909 v Úpici (okres Trutnov). V Českém Brodě žil s manželkou a dvěma syny³⁵⁴ od

³⁵¹ ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Karlu Trinklovi a dalším, 10. 12. 1943.

³⁵² Tamtéž.

³⁵³ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 476.

³⁵⁴ Felixův syn PhDr. Zdeněk Felix (*1938) je známý teoretik umění, výtvarný kritik a kurátor, žijící a pracující v Německu.

Zdeněk Felix. Wikipedie. [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdenek_Felix

roku 1937 let a pracoval zde jako okresní soudce.³⁵⁵ V únoru roku 1940, kdy na Českobrodsku došlo k velkému zatýkání komunistů, dal Zdeněk Felix osobám vězněným v budově okresního soudu v Českém Brodě možnost se navzájem dohodnout, co budou při výslechu gestapem říkat. Tento čin pak mnohé z těchto lidí zachránil před nacistickými lágry.³⁵⁶

Později se sám zapojil do protinacistické rezistence, konkrétně k té vedené Bedřichem Krákorou a Františkem Zárubou. Za to byl 8. března 1945 zatčen a posléze vězněn na Pankráci, v Drážd'anech a Ebrachu, kde následkem nemoci a vyčerpání 1. března 1945 zemřel.³⁵⁷ Zdeňka Felixe připomíná pamětní deska³⁵⁸ umístěná na chodbě budovy tehdejšího okresního soudu, jež sídlí na adrese náměstí Arnošta z Pardubic.³⁵⁹

6.38 František Horyna

František Horyna se narodil 10. prosince 1910 v Pardubicích, ihned po maturitě na obchodní akademii získal místo v Okresní záložně hospodářské v Českém Brodě, kde pracoval jako bankovní úředník až do svého zatčení. V letech 1932-34 vykonával prezenční službu v československé armádě a po jejím dokončení byl poručíkem v záloze. Byl členem agrární strany a od roku 1937 také příslušníkem českobrodského Sokola. S manželkou a 1 dítětem žili na adrese Na Vyhlídce 1060.³⁶⁰

Během roku 1942 se skrze svého kolegu ze zaměstnání Františka Šustra připojil ke zdejší odbojové buňce, za což byl ale 15. března 1943 zadržen gestapem a následně byl 10. prosince 1943 v Drážd'anech odsouzen k 2 letům a 6 měsícům vězení.³⁶¹ Tento čas prožil stejně jako jeho kolegové v Ebrachu, odkud se vrátil domů 29. dubna 1945, tedy ještě v před koncem 2. světové války.³⁶²

³⁵⁵ NA, f. Policejní ředitelství Praha II – prezidium – 1931-1940, sign. 42/F-11/25 Felix, protokoly týkající se osoby Zdeňka Felixe.

³⁵⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 22.

³⁵⁷ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020, s. 475.

³⁵⁸ Na desce je chybně uvedeno, že zemřel v koncentračním táboře v Ebrachu. Ve městě Ebrach se ale nacházela pouze věznice, nikoliv koncentrační tábor.

³⁵⁹ Jedná se o budovu čp. 1 a dnes v ní sídlí informační centrum a knihovna.

³⁶⁰ ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Františku Horynovi a dalším, 10. 12. 1943.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020, s. 475.

6.39 František Moravec

Narodil se 30. září 1912 ve Vrátkově (tehdy okres Český Brod, dnes okres Kolín), během okupace žil v domě čp. 73, byl svobodný a bezdětný. Po absolvování obchodní akademie v Karlíně, kde maturoval v roce 1932, nastoupil na vojenskou akademii v Hranicích. Po dokončení akademie sloužil v československé armádě, až do jejího rozpuštění v roce 1939 a dosáhl zde hodnosti poručíka. Od té doby pracoval jako bankovní úředník v českobrodské Okresní záložně hospodářské.³⁶³

V roce 1942 jej stejně jako Horynu přizval František Šustr do odboje, od té doby se Moravec zúčastňoval schůzek českobrodských odbojářů. Zatčen byl 15. března 1943, drážďanský soud pak 10. prosince 1943 Moravce odsoudil k trestu vězení o délce 2 let a 6 měsíců. Strávil ho taktéž věznici Ebrach, odkud se vrátil až po konci války.³⁶⁴

6.40 Miroslav Darbusch

Miroslav Darbusch se narodil 4. listopadu 1913 v Kolíně, po absolvování střední školy nastoupil na vojenskou akademii a posléze sloužil v československé armádě, kde dosáhl hodnosti poručíka.³⁶⁵ V roce 1939, kdy byl nucen opustit armádu, se už zapojil do protinacistického odboje, konkrétně do prvního sledu Obrany národa pod vedením plukovníka Buršíka a byl přidělen na práci do městské knihovny v Českém Brodě, jeho činnost však nebyla nacisty odhalena.³⁶⁶ S manželkou Boženou měli v té době 1 dítě a bydleli v nedalekém městě Pečky (tehdy okres Poděbrady, dnes okres Kolín) v domě čp. 95.³⁶⁷ I přes to, že nežil v Českém Brodě, tak byl s tímto městem značně spjatý a byl mj. také absolventem zdejšího gymnázia, kde v roce 1934 úspěšně odmaturoval.³⁶⁸

Do druhého sledu Obrany národa se zapojil díky Františku Zárubovi, jenž ho kontaktoval na podzim roku 1941, sdělil mu podrobnosti o jejich odbojové síti a požádal ho o shánění dalších lidí pro odboj. Po této schůzce se Darbuschovi povedlo kontaktovat údajně 4 další vhodné adepty pro zdejší odbojovou síť. Za své činy v protinacistickém odboji byl Miroslav Darbusch 15. března 1943 zatčen gestapem a 10. prosince téhož roku odsouzen

³⁶³ ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-709-8, trestní řízení proti Františku Moravcovi, 12. 12. 1943.

³⁶⁴ Tamtéž, spis Františka Moravce.

³⁶⁵ Tamtéž, sign. 134-715-5, trestní řízení proti Miroslavu Darbuschovi a dalším, 10. 12. 1943.

³⁶⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 27.

³⁶⁷ ABS, f. Veřejná osvětová služba, sign. 44-162-8, osobní služební výkaz Miroslava Darbusche.

³⁶⁸ Almanach: 100 let Gymnázia Český Brod (1919-2019). Gymnázium Český Brod, 2019. s. 84.

drážďanským soudem ke 4 letům vězení.³⁶⁹ Svůj trest prožíval pravděpodobně ve stejné věznici, co jeho kolegové z odboje, tedy bavorském Ebrachu.

6.41 Jan Vávra

Narodil se 28. dubna 1909, byl úředníkem okresního úřadu v Českém Brodě a členem zdejšího Sokola.³⁷⁰ Od roku 1942, kdy k tomu byl vyzván Františkem Zárubou, byl jedním z členů místního odboje.³⁷¹ Za to byl stejně jako mnoho jeho spolupracovníků 15. března 1943 uvězněn gestapem a odsouzen k několikaletému trestu v německém kriminálu, konkrétně Ebrachu. Odtud se vrátil domů až 28. května 1945, tedy necelé 3 týdny po konci 2. světové války.³⁷²

6.42 Rudolf Říha

Rudolf Říha se narodil 11. března 1893, povoláním byl úředník a je posledním ze zatčených dne 15. března 1943. Vězněn byl do 16. července 1944, kdy byl propuštěn a vrátil se do Českého Brodu.³⁷³ Před válkou i po válce byl náčelníkem českobrodského Sokola.³⁷⁴ Od května 1945, bezprostředně po konci války, se Říha stal hospodářským referentem města.³⁷⁵ V září téhož roku byl zvolen do Okresního národního výboru.³⁷⁶ Po odstěhování JUDr. Václava Axamita do Liberce, se stal také předsedou Svazu osvobozených politických vězňů v Českém Brodě.³⁷⁷

6.43 Josef Hladký

Narodil se 9. prosince 1886 a byl ředitelem měšťanské školy v Českém Brodě. Pro podezření z účasti v odboji, jej gestapo 29. března 1943 zatkl a až do konce války drželo v Malé

³⁶⁹ ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava, sign. 134-715-5, trestní řízení proti Miroslavu Darbuschovi a dalším, 10. 12. 1943.

³⁷⁰ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 476.

³⁷¹ ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-12, výslech obviněného Františka Záruby, 04. 03. 1943.

³⁷² PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 476.

³⁷³ Tamtéž. s. 475.

³⁷⁴ Tamtéž. s. 483.

³⁷⁵ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 15.

³⁷⁶ Tamtéž. s. 32.

³⁷⁷ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 123.

pevnosti Terezín. Zde se koncem války nakazil tyfem a 10. května 1945 byl českobrodským lékařem Josefem Ledečem dopraven domů do Českého Brodu.³⁷⁸

6.44 Ing. Jindřich Prokš

Narodil se v roce 1895 v Praze, v letech 1935-43 byl profesorem na hospodářské škole v Liblicích a s manželkou Jarmilou a dětmi žil tou dobou v Českém Brodě. Zde byl příslušníkem Sokola a plnil v něm funkci vzdělavatele. Dne 29. března roku 1943, tedy v období velkého zatýkání na Českobrodsku, zadrželo Jindřicha Prokše gestapo. Nebyl souzen, avšak pro podezření z účasti v odboji jej nacisté věznili v Malé pevnosti Terezín. V Terezíně byl vězněn až do konce války a na jejím sklonku tu onemocněl skvrnitým tyfem, z něhož se pak léčil v českobrodské nemocnici.³⁷⁹

Po válce žil v Praze a společně s manželkou se po dlouhá léta angažoval v sokolském hnutí. To dokládá i fakt, že ještě v roce 1991, ve věku 96 let, přispíval jakožto člen Sokola Pražského do časopisu *Československý Sokol v zahraničí* a ve svém článku „*Mé sokolské vzpomínky*“ vzpomínal na svou činnost v Sokole za uplynulých 80 let, tedy od roku 1911, kdy do Sokola jako šestnáctiletý vstoupil.³⁸⁰

6.45 Josef Kovář

Narodil se 15. října 1901 v obci Svinky (okres Tábor) a povoláním byl učitel. Učil na mnoha místech v Čechách, než v roce 1938 přišel do Českého Brodu. Mimo učitelskou profesi se Kovář věnoval také psaní knih pro mládež a mnohé z nich vycházely právě v období protektorátu.³⁸¹

V březnu roku 1943 byl mezi zatčenými osobami z Českobrodsko, avšak už v roce 1944 musel být zpátky v Českém Brodě. Neboť byl téhož roku jmenován vedoucím odboje pro zdejší okres a pověřen vybudováním nové odbojové sítě.³⁸² V květnu 1945 byl čelním organizátorem revoluce ve zdejším městě a stal se také prvním poválečným předsedou Okresního národního výboru.³⁸³ V této funkci figuroval do roku 1949, poté v letech 1953-

³⁷⁸ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

³⁷⁹ SOA Praha, f. MLS Praha, sign. LS 359/45 Jaroslav Kaše, výslech svědka Jindřicha Prokše, 27. 08. 1945.

³⁸⁰ WALDAUF, Jan. *Sokol: malé dějiny velké myšlenky. 3. díl Československé sokolstvo v zahraničí 1976-1995*. Luhačovice: Atelier IM, 2010. s. 552

³⁸¹ Josef Kovář. Wikipedie. [cit. 01.01.2022]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Kov%C3%A1r

³⁸² PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě. 1945. s. 10.

³⁸³ Tamtéž. s. 14.

1955 vystudoval Vysokou školu pedagogickou. Zemřel 29. ledna 1966 v Praze ve věku 64 let.³⁸⁴

6.46 František Charouzek

František Charouzek se narodil 14. dubna 1911 v Plaňanech (okres Kolín), pracoval jako úředník pojišťovny a v Českém Brodě bydlel společně s manželkou a jedním dítětem na adrese Jungmannova 124. V období 1. republiky byl členem Agrární strany.³⁸⁵

Dne 9. září 1943 se Charouzek spolu s Josefem Pichlerem a Ferdinandem Hruškou během sezení v kadeřnictví u Karla Fadrhony posměšně vyjadřovali na adresu nacistického Německa. Jejich diskuse byla rovněž směřována k vylovení Spojenců v Itálii a italské armádě. Charouzek měl také prohlásit, že do Vánoc bude konec války. Debatu těchto mužů však slyšel přítomný vedoucí českobrodské pobočky úřadu práce Blaschke, a ten celou věc obratem ohlásil na gestapu. Trojice mužů byla za tyto výroky ještě téhož dne zatčena a uvězněna na Pankráci. Soud v Praze, konaný 22. ledna 1944, poslal Františka Charouzka za tento čin na 1 rok do vězení.³⁸⁶

6.47 Josef Pichler

Narodil se 19. prosince 1885 v Kamenici (okres Praha-východ), v období protektorátu byl již v invalidním důchodu, neboť si během vykonávání kovářského povolání natřikrát zlomil ruku. Během 1. světové války bojoval na ruské a italské frontě a před okupací se nijak politicky neangažoval. V Českém Brodě žil na adrese Husovo náměstí 48.³⁸⁷

Pichler podobně jako Charouzek během návštěvy kadeřnictví humorně komentoval počínání Německa a Itálie na válečných frontách. Po zatčení gestapem a věznění na Pankráci byl 22. ledna 1944 německým soudem v Praze odsouzen k 8 měsícům vězení. Polehčující okolností se dle rozhodnutí soudu stal jeho status invalidního důchodce, což vysvětluje nižší délku trestu v porovnání s Františkem Charouzkem.³⁸⁸ Vězněn byl v německém městě Bamberg.³⁸⁹

³⁸⁴ Josef Kovář – Wikipedie. [cit. 01.01.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Kov%C3%A1r%C5%99

³⁸⁵ ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava, sign. 134-453-5, trestní řízení proti F. Charouzkovi, J. Pichlerovi a F. Hruškoví, 22. 01. 1944.

³⁸⁶ Tamtéž.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 71.

6.48 Ferdinand Hruška

Ferdinand Hruška se narodil 26. dubna 1910 v Kolíně a podobně jako František Charouzek byl pojišťovacím úředníkem v Českém Brodě. S manželkou a dítětem žili na adrese Želivského 447. Stejně jako dvojice Charouzek, Pichler byl Hruška přítomen diskusi ve Fadrhonsově holičství. Po Blaschkeho udání jej gestapo rovněž ten samý den zatklo a byl uvězněn na Pankráci. Pražský soud ho však pro nedostatek pádných důkazů osvobodil a Hruška byl 22. ledna 1944 propuštěn na svobodu.³⁹⁰

6.49 Antonín Tůma

Narodil se 7. září 1914 ve Svítkově (okres Pardubice) a s manželkou bydlel v Českém Brodě na adrese U Musea 412. Povoláním byl družstevní sekretář, zároveň se jednalo o velice nadaného amatérského radiomechanika. Toto nadání zužitkoval v roce 1943, kdy se přidal do pražské odbojové skupiny zvané Slovanský svaz. V témže roce totiž bylo nařízeno odstranění krátkovlnných součástí rozhlasových přijímačů, aby se zamezilo poslouchání zahraničního rozhlasu. Tůma proto sestavil návod na zhotovení pomocného zařízení, jež příjem krátkovlnného vysílání umožňovalo a vydal ho prostřednictvím ilegálního časopisu, který tato odbojářská organizace produkovala a šířila.³⁹¹

Tůma byl stejně jako další členové Slovanského svazu zatčen 5. listopadu 1943 a 5. ledna 1945 společně se svými 4 spolupracovníky odsouzen berlínským soudem k trestu smrti.³⁹² Ten byl v jeho případě vykonán ve věznici v Brandenburgu u Berlína dne 20. dubna 1945, tedy necelé 3 týdny před koncem války.³⁹³ Jméno Antonína Tůmy je uvedeno na pamětní desce věnované obětem okupace, jež je umístěna v budově českobrodského gymnázia, kde Tůma roku 1936 odmaturoval.³⁹⁴

6.50 Jiří Vostruha

Jiří Vostruha se narodil 8. listopadu 1920 a v Českém Brodě žil stejně jako jeho rodiče na adrese Husovo náměstí 15.³⁹⁵ Z blíže nespecifikovaných důvodů byl na přelomu let 1943/1944 zatčen gestapem a po určitý čas vězněn. Při věznění v Kolíně se dokonce setkal se

³⁹⁰ Tamtéž.

³⁹¹ ABS, f. Německé soudy v říši, sign. 141-372-9, žaloba proti Antonínu Tůmovi a dalším, 09. 08. 1944.

³⁹² Tamtéž, trestní řízení proti Antonínu Tůmovi a dalším, 05. 01. 1945.

³⁹³ ABS, f. Sbírka různých písemností, sign. S-500-5, seznam popravených českých občanů, s. 26.

³⁹⁴ Almanach: 100 let Gymnázia Český Brod (1919-2019). Gymnázium Český Brod, 2019, s. 85.

³⁹⁵ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020, s. 476.

svým otcem Bedřichem Vostruhou, jež byl tou dobou vězněn již podruhé.³⁹⁶ Během výslechů rovněž zažil brutální praktiky gestapáků Laufky a Meiera, byl propuštěn ještě v průběhu války a na rozdíl od otce se vrátil domů bez trvalých následků.³⁹⁷ Po válce a smrti svého otce převzal rodinný podnik a dál provozoval drogerii na českobrodském náměstí.

6.51 JUDr. Bedřich Mikl

Narodil se 3. března 1910 v Kostelní Radouni (okres Jindřichův Hradec), vystudoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde v roce 1935 získal doktorát a následně nastoupil k práci na Zemském úřadu v Praze. Od roku 1940 pracoval jako koncipista politické správy na okresním úřadu v Českém Brodě, zde byl někdy v průběhu roku 1944 zatčen gestapem pro nespecifikovanou činnost v odboji a vězněn byl až do konce války v terezínské Malé pevnosti.³⁹⁸

Po osvobození se vrátil do Českého Brodu, ale krátce nato byl jmenován soudcem v Pardubicích. V létě 1949 měl být zatčen za svou protikomunistickou aktivitu, avšak zatčení unikl a uprchl do exilu. Žil nejprve v západním Německu, zanedlouho však emigroval do Austrálie, kde se usadil ve městě Sydney a obnovil zde činnost sokolské jednoty, jež se stala nejpočetnější jednotou Ústředí Československého Sokolstva v zahraničí. V té pak Bedřich Mikl po řadu let zastával funkci náčelníka a později vzdělavatele jednoty. Zemřel 29. května 1969 v Sydney.³⁹⁹

6.52 František Šíma

František Šíma se narodil roku 1925 v Praze. Byl vyučeným krejčím a v Českém Brodě žil v domě čp. 142. V roce 1943 vstoupil na přání odbojáře Slavomila Votavy z Klánovic do organizace Technische Nothilfe, v níž ní měl provádět špionážní činnost a současně obstarávat spojkou mezi Prahou a Brnem. V rámci činnosti v Otavově odbojové skupině tedy často převážel z Prahy do Brna různé kufry a vzkazy.⁴⁰⁰

Za svou aktivitu v protinacistické rezistenci byl Šíma 9. června 1944 zatčen protektorátním četnictvem v Českém Brodě, které tak učinilo na příkaz kolínského gestapa. Nejprve byl vyslýchán v Petschkově paláci a 15. prosince 1944 odsouzen u soudu

³⁹⁶ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Bedřicha Vostruhy, 28. 05. 1945.

³⁹⁷ SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 179/48 Emil Laufka, oznámení Jiřího Vostruhy vyšetřující komisi při ONV v Kolíně, 25. 02. 1947.

³⁹⁸ PEJSKAR, Jožka, MATĚJOVSKÝ, Karel R. a MAMATEY, Victor S. *Poslední pocta, Svazek 2: Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948-1984*. Curych]: Konfrontace, 1985. s. 265.

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Františka Šímy, 30. 05. 1945.

v Norimberku k trestu smrti. Po žádosti o milost mu však byl jeho trest změněn na 7 let vězení a byl odeslán do koncentračního tábora Buchenwald. V něm se v květnu 1945 dočkal osvobození a téhož měsíce se vrátil do Českého Brodu.⁴⁰¹

6.53 JUDr. Ing. Alois Tyl

Narodil se 22. března 1904 v Praze, vystudoval nejprve Vysokou školu obchodní a hned nato práva na Univerzitě Karlově. Poté pracoval jako právní koncipient u několika pražských advokátů. V roce 1937 nastoupil k práci na Ústředním svazu obchodu, nejdříve jako tajemník, později jako generální tajemník. Zároveň s tím provozoval advokátní kancelář, kterou vedl až do svého zatčení gestapem. S manželkou Annou a dětmi žil v sousední obci Tismice v domě čp. 16, avšak Tylův otec měl v Českém Brodě živnost na výkroj kůží.⁴⁰²

Dle slov syna Miroslava⁴⁰³ byl Alois Tyl během okupace členem odbojové skupiny Alberta Pražáka a pomáhal upravovat finanční toky tak, aby přišla podpora exilové vládě Edvarda Beneše. Za to byl v roce 1944 zatčen gestapem, vyslýchán v Petschkově paláci a vězněn na Pankráci a v terezínské Malé pevnosti. Tu prý opustil 6. května 1945, avšak po návratu domů se u něj prokázalo onemocnění tyfem, z něhož se musel posléze léčit.⁴⁰⁴ Po válce pokračoval ve funkci generálního tajemníka Ústředního svazu obchodu, té byl však koncem roku 1948 zbaven, a ještě téhož roku nastoupil k práci na Státním úřadu plánovacím.⁴⁰⁵

6.54 Ing. Bedřich Klíma

Bedřich Klíma se narodil 12. prosince 1903 v Českém Brodě a s manželkou a dětmi bydleli na adrese Krále Jiřího 223. Byl majitelem dřevařského závodu, jež se nacházel v přilehlých budovách Klímova bydliště, před válkou byl také starostou českobrodského Sokola.⁴⁰⁶ Od června 1939 byl členem městské správní komise, kde měl na starost finanční referát.⁴⁰⁷ Během okupace štědře podporoval rodiny zatčených a byl také zapojen do odbojové skupiny divadelního režiséra Jaroslava Kvapila. Za tyto ilegální aktivity byl Klíma 7. ledna 1945

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV, sign. Z-10-237, údaje k osobě Aloise Tyla.

⁴⁰³ Ing. Miroslav Tyl (*1943) byl jedním ze signatářů Charty 77 a po sametové revoluci poslancem za ODS. Miroslav Tyl. Wikipedie. [cit. 28.02.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Tyl

⁴⁰⁴ Miroslav Tyl. Paměť národa. [cit. 28.02.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/tyl-miroslav-20181220-0>

⁴⁰⁵ ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV, sign. Z-10-237, údaje k osobě Aloise Tyla.

⁴⁰⁶ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

⁴⁰⁷ Nová městská správa v Č. Brodě. *Naše hlasy*. 1939, roč. 59, č. 23. s. 2.

zatčen gestapem a uvězněn v terezínské Malé pevnosti.⁴⁰⁸ Zde se nakazil skvrnitým tyfem, ale zásluhou zdejšího židovského lékaře Josefa Ledeče byl zachráněn a 10. května 1945 dopraven zpět do Českého Brodu.⁴⁰⁹

6.55 Josef Kmoch

Jedním z posledních zatčených obyvatel Českého Brodu byl invalidní důchodce Josef Kmoch, který se narodil v roce 1885. Bydlel jako nájemce v domě místního kolaboranta Františka Štěpničky na Husově náměstí. Dne 3. května 1945, kdy ve městě již docházelo ke strhávání německých nápisů, chodil po městě a nabádal živnostníky k jejich odstraňování. Při tom byl ale viděn německým četníkem a neznámou německou ženou, která šla tuto událost nahlásit do kanceláře Technische Nothilfe, odkud bylo telefonicky upozorněno kolínské gestapo. Ještě téhož dne byl Josef Kmoch zatčen a odveden do pobočky Technische Nothilfe, jejímž vedoucím byl Emil Beneš, manžel zdejší konfidentky Moniky Benešové. Oba manželé byli v tu chvíli v kanceláři přítomni, kromě nich se tam nacházeli ještě 4 němečtí četníci a 4 členové gestapa, jež Kmochovo zatčení prováděli.⁴¹⁰

Ke svému zadržení se Kmoch vyjadřoval u poválečného soudu s Monikou a Emilem Benešovými, kde figuroval jako jeden z mnoha svědků. Tam na okamžiky svého věznění vzpomínal takto: „*Když mě tloukli četníci, říkali oba Benešovi, aby mi jen četníci dali, že jsem český pes a podrážím německé vedení, že je třeba 50 % nás českých psů vybít. Oba se tomu smáli, když jsem byl bit. Byl jsem tlučen pěstmi do hlavy a po ráně plochou browningu jsem omdlel.*“ Posléze byl převezen do Kolína, kde byl vězněn a dále vyslýchán, při výslechu trvajícím 3 hodiny byl gestapáky mlácen po těle mokrým hadrem. Ti se od něho snažili dostat informace o tom, kdo v Českém Brodě začal se snímáním německy psaných nápisů.⁴¹¹ Mimo Josefa Kmocha byli 3. května zatčeni ještě občané Hympl, Slavík, Golombiovki a velitel četnické stanice Volák.⁴¹²

⁴⁰⁸ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 67.

⁴⁰⁹ Tamtéž. s. 97.

⁴¹⁰ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Josefa Kmocha, 18. 05. 1945.

⁴¹¹ Tamtéž.

⁴¹² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 77.

6.56 Další vězněné osoby

Pro úplnost je vhodné uvést i jména těch, u nichž je jejich perzekuování nacisty z různých zdrojů potvrzeno, ale ovšem bez detailnějších informací, díky nimž by se dala příčina nebo místo jejich věznění přesněji charakterizovat. Jedná se o následující osoby: Josef Klučina (narozen 4. února 1921, člen Sokola),⁴¹³ Václav Klučina (narozen 13. srpna 1922, člen Sokola),⁴¹⁴ Miluše Černá (narozena 16. března 1922, členka Sokola, vězněna v kárném táboře v Plzni),⁴¹⁵ Antonín Golombiovski (narozen 24. srpna 1882, hodinář, člen Sokola, vězněn od 3. do 6. května 1945 v Praze),⁴¹⁶ Václav Strnad (strojvedoucí, vězněn v Dachau),⁴¹⁷ Antonín Kudrna (vězněn v Ambergu za poslech zahraničního rozhlasu),⁴¹⁸ Jaromír Klenka (profesor na gymnáziu, 2. sled Obrany národa),⁴¹⁹ Josef Hauser (dělník cukrovaru, 2. sled Obrany národa),⁴²⁰ Vojtěch Brych (narozen 21. dubna 1910, zaměstnanec okresního úřadu v Českém Brodě),⁴²¹ major Jan Smisitel (2. sled Obrany národa),⁴²² štábní kapitán Mokřý (2. sled Obrany národa),⁴²³ Slavík (zatčen 3. května 1945),⁴²⁴ Hympl (zatčen 3. května 1945),⁴²⁵ nadporučík František Volák (velitel četnické stanice v Českém Brodě, zatčen 3. května 1945, vězněn na Pankráci)⁴²⁶

⁴¹³ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 475.

⁴¹⁴ Tamtéž.

⁴¹⁵ Tamtéž. s. 476.

⁴¹⁶ Tamtéž.

⁴¹⁷ Almanach Dachau: kytice událostí a vzpomínek. Praha: SOPVP, 1946. s. 31.

⁴¹⁸ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová.

⁴¹⁹ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 8.

⁴²⁰ Tamtéž.

⁴²¹ Tamtéž. s. 9.

⁴²² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 55.

⁴²³ Tamtéž.

⁴²⁴ Tamtéž. s. 77.

⁴²⁵ Tamtéž.

⁴²⁶ Tamtéž.

7. Český Brod a rok 1945

7.1 Závěrečné měsíce okupace

Od ledna roku 1945 byl Český Brod svědkem železničních transportů smrti z koncentračních táborů na východě. Po jednom z nich, projíždějícím v noci 24. ledna, byla trať z Kolína až do Běchovic poseta těly mrtvých vězňů, kteří se pokusili o útěk a byli strážemi vlaku zastřeleni. Při zastavení na českobrodském nádraží byla z vlaku vyložena 3 mrtvá těla a dalších 5 jich bylo nalezeno pochůzkáři podél trati.⁴²⁷ Zdejší zdravotnický rada MUDr. Karel Mikolášek si opsal jejich vězeňská čísla vytetovaná na rukou, neboť jiných dokladů k identifikaci nebylo. Jak již bylo řečeno, jejich těla byla uložena do hromadného hrobu na přístoupimském židovském hřbitově. Ve chvíli, kdy vlak s transportem stál na zdejším nádraží se našli i stateční jedinci z řad zaměstnanců dráhy, kteří házeli vězňům do otevřených vagonů kousky chleba, a to i za cenu toho, že mohli být sami zastřeleni.⁴²⁸

Při odjezdu transportu z Českého Brodu se podařilo jedné polské dívce z vlaku vyskočit za jízdy. Ta se následně i přes svůj špatný zdravotní stav dokázala dostat do vedlejší obce Štolmíř, kde ji objevil tamní statkář Václav Miškovský, který ji až do konce války ukryval u sebe doma. Jednalo se o 19letou Felicii Vojnarskou.⁴²⁹ Do Štolmíře ji chodil tajně ošetřovat českobrodský lékař Karel Ropek.⁴³⁰

S přibližující se válečnou frontou docházelo ve městě stále častěji k ohlašování leteckého poplachu, avšak Českému Brodu se na rozdíl od Kolína či Prahy všechna spojenecká bombardování vyhnula. K nejbližšímu vzdušnému útoku došlo pravděpodobně u sousední obce Klučov, kde hloubkový letci zasáhli část železnice a nedalekého hřbitova. V chaosu, jež s sebou konec války přinášel se přes město také valily kolony německých uprchlíků, z nichž někteří zde našli dočasné útočiště.⁴³¹

Město opět po čase dostalo svoji vojenskou posádku a zdržovaly se zde různé jednotky ustupující německé armády. Rudolf Petrůň tyto okamžiky komentuje v kronice následovně: „*Ted' již také v okolních obcích bylo plno vojska. Říkalo se, že Český Brod má být opevněným předpolím Prahy a Praha má být pevností.*“ To mělo za následek, že v březnu okupační

⁴²⁷ MALÁ, Irena a Ludmila KUBÁTOVÁ. *Pochody smrti*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1965. s. 139.

⁴²⁸ Dle slov kronikáře se nejspíše jednalo o Židy původem z Nizozemska.

Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 67

⁴²⁹ Tamtéž.

⁴³⁰ MUDr. Karel Ropek byl bratrem mého dědečka Františka Ropka. Za tuto informaci děkuji svému prastrýci Marinovi Knoblochovi.

⁴³¹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 73.

jednotky opět obsadily jednotlivé školní budovy a taktéž začaly s přípravou na případnou obranu města. Na přístupových cestách do města byly postaveny dřevěné palisády jako tankové zábrany, u měšťanské školy na Vanderkách se začaly kopat zákopy a okolní park byl zaminován. Na terase hospodyňské školy, před gymnáziem a u liblického vysílače byla rozmístěna protiletadlová děla a v liblické hospodářské škole se usadil štáb jedné z německých divizí, jemuž velel plukovník von Reissig.⁴³² S přibývajícím počtem vojáků docházelo i k záboru hotelů a částí větších rodinných domů.⁴³³ V budově gymnázia se v závěrečných dnech okupace dokonce nacházelo velitelství předsunuté části Schörnerovy skupiny armáda Střed (zvané též Mitte), té velel generál Richard Reimann, který disponoval silou asi 50 000 mužů a dislokováno zde bylo i zhruba 3000 mladých rekrutů z Hitlerjugend. Dnem i nocí proudily po zdejších komunikacích další vojenské útvary, které směřovaly na západ do amerického zajetí.⁴³⁴

Od března se také začali pravidelněji scházet zbylí členové místního protinacistického odboje a promýšleli společný postup. Odboj již nebyl roztříštěn na jednotlivé skupiny, ale přeživší odbojáři spolupracovali bez ohledu na svou politickou orientaci. Hlavními organizátory tak byli František Smrčka a Jaroslav Boháček (za komunistický odboj), dále Rudolf Petráň (člen Obrany národa), gymnaziální profesor Jaromír Klenka, který zastupoval místní intelektuální vrstvy a také učitel a spisovatel Josef Kovář, jenž se netajil tím, že je ve spojení s Českou národní radou (dále jen ČNR) a je pověřen vedením místní rezistence. S výše jmenovanými byl v kontaktu i okresní hejtman Potůček, k prvnímu setkání došlo mezi ním a Boháčkem v budově českobrodské spořitelny, kde byly dohodnuty podrobnosti o předání města do rukou odboje v případě revoluce.⁴³⁵

7.2 Květnová revoluce v Českém Brodě

Od 2. května se ve městě již začínají objevovat československé prapory, obchodníci odmítají přijímat německé peníze a dochází také k prvnímu strhávání německých nápisů. Následující den už revoluční nálada sílí, městem se totiž šířily zprávy o povstáních v Přerově a Nymburce, na hrozící nepokoje ale ihned zareagovalo kolínské gestapo a ještě 3. května dochází v Českém Brodě k zatýkání a zatčení jsou občané Kmoch, Hympl, Slavík, Golombiovski a velitel českobrodského četnictva nadporučík František Volák. Ten byl

⁴³² Tamtéž. s. 68-69.

⁴³³ SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 191/1945, inv. č. 833. přidělování pokojů wehrmachtu, 25. 04. 1945.

⁴³⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 76.

⁴³⁵ Tamtéž. s. 79.

převezen na Pankrác jako poslední vězeň tohoto vězení a dle dochované přijímací knihy měl být bez soudu popraven, k popravě však nestihlo dojít a Volák byl osvobozen v revolučních dnech.⁴³⁶

Odpoledne 4. května přišel velitel německého četnictva Báz do kanceláře hejtmána Potůčka a pohrozil mu vojenským zásahem, pokud nebude učiněn konec protiněmecké náladě v okrese, zároveň jej upozornil na to, že ví, že se stýká s lidmi z místního odbojového hnutí.⁴³⁷ Ještě téhož dne tedy vydal okresní úřad všem obcím oběžník s výzvou ke klidu.⁴³⁸ Tím však Potůčkovo jednání nekončilo a usoudil, že je nevyšší čas k předání města představitelům odboje, svolal proto večerní schůzku na kterou pozval jak armádní velitele z řad okupantů, tak i vedení odbojového hnutí. Z řad Němců byli pozvaní velitel českobrodské vojenské posádky kapitán Mantel a velitel policie nadporučík Báz, za odbojáře to byli Josef Kovář, Jaromír Klenka, Jaroslav Boháček, František Smrčka a Rudolf Petráň. Mezi pozvanými byl také velitel četnické pátrací stanice v Kutné Hoře major Martilík. Jednání začalo po 22. hodině v kanceláři hejtmána a trvalo až do půlnoci. Hrozilo, že všichni ilegální pracovníci budou na schůzce zatčeni, neboť celé přízemí okresního úřadu bylo obsazeno německými vojáky a Báz požadoval zatčení čelních osobností odboje. Byla proto ještě před začátkem jednání upozorněna určitá část obyvatelstva, že dojde k vyjednávání s německou stranou. Tito lidé, kterých mělo být až několik set, se v noci i přes nepřízeň počasí shromáždili před budovou úřadu a svou přítomností případným represím ze strany okupantů tak zabránili.⁴³⁹

Obsahem jednání, které řídil Potůček, bylo jednak umožnit německému vojsku operujícímu na okrese nerušený odchod a dále také požadavek o stažení německých patrol z ulic města a jejich nahrazení pořádkovým sborem ze zvláště vybraných lidí z řad obyvatelstva. Posledním z požadavků byl, aby byly dány do zajišťovací vazby některé osoby české i německé národnosti, což se týkalo především místních kolaborantů. S podmínkami nakonec oba Němci souhlasili a 5. května v 6 hodin ráno nastoupil do ulic pořádkový sbor o síle 60 mužů svolaný hasičskou pohotovostí.⁴⁴⁰

V dopoledních hodinách dne 5. května se Josef Kovář legitimoval hejtmánu Potůčkovi jako zplnomocněnec ČNR a ten mu předal klíče od úředního trezoru. Kovář hned nato Potůčka požádal o setrvání ve funkci hejtmána. V ten okamžik se Kovář stal předsedou

⁴³⁶ Tamtéž. s. 77.

⁴³⁷ Tamtéž. s. 79.

⁴³⁸ SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 207/1945, inv. č. 833. oběžník okresního úřadu v Českém Brodě, 04. 05. 1945.

⁴³⁹ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě, 1945. s. 10-11.

⁴⁴⁰ Tamtéž. s. 11.

revolučního národního výboru, čemuž byla všemi projevována důvěra již na předchozím nočním jednání. Ten samý den také Kovář pověřil předsedu městské správní komise Černického, aby se s okamžitou platností stal předsedou Místního národního výboru.⁴⁴¹

Situaci změnilo Pražské povstání, které znemožňovalo Němcům hladký ústup do amerického zajetí. Proto už v poledne prohlásil plukovník von Reissig z Liblic dohodu z předchozí noci za neplatnou a nařídil ihned obnovit dvojjazyčné nápisy a návrat německých hlídek do ulic města, které měly k dispozici i pancéřový vůz s dělem. Český pořádkový sbor byl tedy z ulic odvolán, ale i přesto zde ze strany obyvatel docházelo k odvážným činům a například bylo zabaveno 20 vagónů potravin, stojících na nádraží a jejich stráže odzbrojeny. Zbraně pak místní legionáři soustředili v prostorách cukrovaru. Vzhledem k velikosti německé posádky ale nedocházelo v Českém Brodě k sabotážím takového rázu jako na jiných místech okresu. Například v Úvalech stavěli povstalci barikády na přístupových silnicích a železnice byla znepřístupněna převrácenými vagóny na kolejích. To od 6. května znemožňovalo postup jedné z částí Kampfgruppe Milowitz, která postupovala z vojenského cvičiště v Milovicích na Prahu právě skrze Český Brod a Úvaly. Tato odvaha úvalských obyvatel poté dospěla k otevřenému střetu s německou pěchotou i tanky.⁴⁴²

Svou důležitost měl i nadále vysílač v Liblicích, z něhož důstojníci německé zpravodajské služby od odpoledních hodin 5. května vysílali klamné zprávy namířené proti povstání v Praze. Ti v této činnosti vydrželi do noci ze 7. na 8. května, kdy vysílač opustili. V 8.15 hodin dne 8. května se díky českým zaměstnancům liblický vysílač připojil k revolučnímu programu a přenášel vysílání z pražského Husova sboru.⁴⁴³ Říšskoněmecký strážní oddíl byl odzbrojen a budova vysílače byla obsazena českým četnictvem z Českého Brodu pod vedením vrchního strážmistra Antonína Šmída. Na pomoc dorazil i českobrodský oddíl dobrovolné gardy, obrana vysílače před případným střetem tedy byla zajištěna. Dopoledne téhož dne se také podařilo deputaci Okresního národního výboru přemluvit velitele českobrodské posádky kapitána Mantela, aby nebylo vyhozeno do vzduchu 18 vagónů s municí, jež byly uskladněny v cihelně Ivana Klímy.⁴⁴⁴

Ještě 8. května došlo ve městě k dalšímu zatčení, jež měla na svědomí Monika Benešová. Ta udala úředníka zemědělské pojišťovny Svatopluka Sochora za údajné hanlivé

⁴⁴¹ Tamtéž.

⁴⁴² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 83-84.

⁴⁴³ JEŽEK, Vladimír. *Voláme všechny: československý revoluční vysílač na vlně 415.5 metru ve dnech 5.-9. května 1945*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1966, s. 256.

⁴⁴⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 89-91.

výroky na její osobu. Po udání přišla během dopoledne se dvěma německými vojáky k němu do kanceláře a ti jej odvedli. U poválečného soudu popisoval Sochor své zatčení takto: „*Na to jsem byl odveden do budovy gymnázia, nějakou chvíli jsem byl na strážnici, pak jsem byl odveden do sklepa, zavřen v jedné místnosti a před okno sklípka byla postavena stráž. Teprve večer v 17.30 hodin mi bylo toto vězení otevřeno lidmi z Českého Brodu. Vyslýchán jsem nebyl, ale když mě vojáci vedli do sklepa, říkali, že mi ještě ukáží, co dovedou němečtí vojáci za to, když nadávám německým ženám. Pak si ještě strážní mezi sebou povídali, že jsem český fanatik a že budu odpoledne zastřelen.*“⁴⁴⁵

7.3 Odzbrojování ustupujících Němců a krvavá dohra s nečekaným koncem

V odpoledních hodinách 8. května došlo u státní silnice Praha-Kolín, nedaleko liblického vysílače a obce Přistoupim (oblast zvaná Klečky) k incidentu, který stál život téměř dvě desítky lidí z Českého Brodu a okolních vesnic, řada dalších byla německou střelbou zraněna.

Kronika obce Bylany obsahuje vyprávění Františka Šimáněho, jednoho z účastníků incidentu, tak jak ji popisoval den poté. Ten se kolem 2. hodiny odpoledne společně se třemi kamarády vydal na státní silnici odzbrojovat ustupující německou armádu. Tam již byl praporčík Pekárek a další lidé z okolí, kteří čekali na totéž. Po delším čekání jelo 6 aut německé branné moci směrem od Kolína, ty Pekárek zastavil se slovy: „*Německá armáda kapitulovala, odevzdejte nám zbraně.*“ Němci uposlechli, zbraně skutečně odevzdali a pokračovali dále do Českého Brodu. Netrvalo dlouho a přijelo dalších 8 aut a odzbrojování pokračovalo. Ve chvíli, kdy zbývala poslední 2 auta, tak ti samý vojáci, které před časem odzbrojili a pustili dál, začali do přítomných Čechů střílet z kulometů. Samotný střet popisuje Šimáně následovně: „*My jsme ihned odpověděli palbou z pušek, ale chyba byla ta, že jsme neměli žádnou hlídku, což se nám stalo osudným, neboť od Českého Brodu, a to docela v hotové práci rojnice blížili se Němci s dvěma kulometry a začali do nás střílet též. Vrchol všeho pak byl, že i Němci, kteří zůstali neodzbrojení na silnici u aut, stříleli též do nás.*“ Vladimíru Mrvíkovi se při shromažďování informací k této události podařilo zjistit, že už samotný průběh odzbrojování pravděpodobně nebyl tak hladký a dle vzpomínek paní Dagmar Mrvíkové z Přistoupimi, tehdy třináctileté, místní občané v euforii z konce války německé vojáky fyzicky napadali. Podle pozdějších zjištění zde většina těchto lidí rozkrádala zbraně zabavené Němcům, doslova se prý přebírali hromadami vojenského vybavení bez jakékoliv

⁴⁴⁵ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Svatopluka Sochora, 24. 08. 1945.

opatrnosti a krytí, před případným útokem, který následně přišel a celkem si vyžádal 18 životů zdejších obyvatel.⁴⁴⁶

Při samotném masakru zahynulo celkem 13 lidí, z Českého Brodu to byl 1 muž. Konkrétně řezník Karel Groh (28 let), který byl těžce raněn a přesto, že ještě dlouho do noci volal o pomoc, tak k němu nikdo nesměl a byl ponechán na místě bez ošetření. Němci prostor střežili až do rána 9. května, kdy se vydali na ústup. Groh byl ráno nalezen mrtev, ještě ne zcela vychladlý.⁴⁴⁷

Z obce Přistoupim se jednalo o 7 osob, jmenovitě dělníka Karla Jana (36 let), jenž byl střelbou zraněn a následně ubit pažbou, neozbrojeného Petra Miku (44 let) zastřeleného při hledání syna, dále studenta Josefa Beka (22 let), zedníka Václava Uldricha (53 let), dělníka Josefa Sýkoru (56 let), Josefa Procházku (25 let), železničního zřízence Antonína Ptáčka (42 let) a Františka Soukenku (33 let).⁴⁴⁸

Dále 2 muži z obce Bylany, z nichž první zahynul Ondřej Paták (51 let), jehož jako rukojmího postavili k příkopu a zezadu zastřelili. Druhým se stal Václav Jeřábek (42), jenž byl postřelen a příchozí sanitní hlídka jej chtěla odnést do nemocnice, Němci však po samaritánech nejprve střelili, poté je zajali a následně jim roztrhali prapor označený červeným křížem. Jeřábek se pak i přesto dostal do českobrodské nemocnice, kde ale kvůli těžkému průstřelu břicha a pozdnímu ošetření svému zranění podlehl.⁴⁴⁹ Dále byli v Klečkách zastřeleni či ubiti Jiří Šedina (25 let) z Liblic a Jiří Hošek (31 let) z Pardubic, který zemřel až po převozu do nemocnice.⁴⁵⁰ Těla všech padlých byla převezena do českobrodské márnice ještě 8. května, pouze Karel Groh a František Soukenka byli nalezeni až 9. května.⁴⁵¹

Tím však celá událost neskončila, Němci v nastalém zmatku pochytili desítky přítomných lidí a jako rukojmí je vedli do Českého Brodu. Řada osob byla po předcházející německé střelbě také poraněna, patřila mezi ně například těžce zraněná samaritánka Růžena Skalická nebo 12letý Václav Vejvoda, kterému německá kulka poranila ruku.⁴⁵² Dalšími byli

⁴⁴⁶ MRVÍK, Vladimír Jakub. Masakr v Klečkách. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 22-23.

⁴⁴⁷ ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva Místního národního výboru v Přistoupimi o ukrutnostech páchaných Němci, 27. 08. 1945.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁴⁹ Tamtéž. zpráva Místního národního výboru v Bylanech o ukrutnostech páchaných Němci, 23. 08. 1945.

⁴⁵⁰ PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha: Academia, 2015. s. 100.

⁴⁵¹ Poslední válečné měsíce roku 1945 v Českém Brodě aneb hrstička vzpomínek pamětníků. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5. s. 3.

⁴⁵² ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva Místního národního výboru v Přistoupimi o ukrutnostech páchaných Němci, 27. 08. 1945.

Bohuslav Zoubek a železničář Karel Kratochvíl, který byl taktéž těžce zraněn.⁴⁵³ Vojáci po celou cestu do města zajatce tloukli pažbami a vyhrožovali jim zastřelením, dle pozdějších výpovědí zajatců se mohlo jednat o Němce ze Sudet, neboť většina z nich prý mluvila česky.⁴⁵⁴

Jen kousek před Českým Brodem, na kopci zvaném Malechov, došlo k další střelbě, tentokrát do lidí z řad zajatých civilistů a zabiti byli skladník nákupního družstva Antonín Honc (32 let) se zámečníkem Jaroslavem Kopeckým (35 let), oba z Českého Brodu. Dále profesor Jan Jiroušek (36 let) z Klučova, dělník Václav Vaněček (36 let) ze Kšel a rolník Bedřich Buňata (35 let) z Křesetic, který tu pouze náhodou projížděl na kole.⁴⁵⁵ Podle vyprávění již zmiňované Dagmar Mrvíkové to byli muži, kteří se pokusili o útěk a hrozil i útěk dalších lidí.⁴⁵⁶ Paradoxem je, že výše uvedený Václav Vaněček se ihned po střelbě u Kleček vydal na kole pro hasičské samaritány do nedalekých Kšel, s nimiž pak následně na místě ošetřoval raněné a vzápětí byl zajat a nedlouho nato zastřelen.⁴⁵⁷

Zbytek zajatců byl odveden na dvůr českobrodského gymnázia, kde byli nuceni po dobu 3 hodin stát v pozoru, při čemž jedince, kteří už nemohli, mlátili vojenští dozorcí pažbami přes ruce, nohy i hlavy.⁴⁵⁸ Někteří z nich byli dokonce okradeni o peníze, cennosti či jízdní kola.⁴⁵⁹ Nejčastěji se mluví o zhruba 60 zajatých lidech,⁴⁶⁰ z nichž jsou v dochovaných pramenech uváděna následující jména: Jaroslav Procházka (Bylany), Miloslav Kolář (Bylany), Antonín Blažek (Bylany), Josef Hrdina (Bylany),⁴⁶¹ Karel Burš (Český Brod), Václav Benda (Liblice), Otto Cmíral (Přistoupim), František Černý (Liblice), Josef Černý

⁴⁵³ Poslední válečné měsíce roku 1945 v Českém Brodě aneb hrstička vzpomínek pamětníků. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5. s. 3.

⁴⁵⁴ ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, zpráva Místního národního výboru v Bylanech o ukrutnostech páchaných Němci, 23. 08. 1945.

⁴⁵⁵ Tamtéž, zpráva Místního národního výboru v Přistoupimi o ukrutnostech páchaných Němci, 27. 08. 1945.

⁴⁵⁶ MRVÍK, Vladimír Jakub. Masakr v Klečkách. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 24.

⁴⁵⁷ ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva místního národního výboru ve Kšelích o ukrutnostech páchaných Němci, 22. 08. 1945.

⁴⁵⁸ Tamtéž. zpráva Místního národního výboru v Bylanech o ukrutnostech páchaných Němci, 23. 08. 1945.

⁴⁵⁹ Tamtéž, zpráva Místního národního výboru ve Kšelích o ukrutnostech páchaných Němci, 22. 08. 1945.

⁴⁶⁰ Některé zdroje uvádějí 35, 50, či dokonce 100 lidí.

ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva místního národního výboru v Přistoupimi o ukrutnostech páchaných Němci, 27. 08. 1945. srov. Zpráva okresní rady osvětové v Českém Brodě o zvěrstvech nacistů za květnové revoluce na Českobrodsku. In: *Květen 1945 ve středních Čechách. Sborník dokumentů a vzpomínek na revoluční dny 1945*. Praha: Orbis, 1965. s. 77. srov. Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 91. srov. PAŘÍZEK, Libor. *US Mise Velichovky 1945: američtí vojáci ve Velichovkách 8. května 1945*. Praha: Centrum české historie, 2015. s. 35. srov. URBAN, Jiří. Osmý květen 1945 v Českém Brodě. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5. s. 8.

⁴⁶¹ ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva místního národního výboru v Bylanech o ukrutnostech páchaných Němci, 23. 08. 1945.

(Chotýš), Václav Filip (Přistoupim), Karel Hladký (Přistoupim), Jaroslav Chroust (Krupá), Josef Kratochvíl (Přistoupim), Jiří Krejčí (Přistoupim), Jaroslav Míka (Přistoupim), Miroslav Novák (Český Brod), Václav Svoboda (Přistoupim) a Václav Šafra (Přistoupim).⁴⁶² Podle výhradně mužských jmen lze usoudit, že do zajetí byli vzati pouze muži.

Tito zajatci se nakonec skoro až neuvěřitelnou náhodou dočkali propuštění po přibližně 6 hodinách věznění.⁴⁶³ Tou náhodou se stal příjezd americké armádní kolony, která se právě vracela z Velichovek z jednání s německým polním maršálem Ferdinandem Schörnerem. Jednalo se o vojáky 23. průzkumné squadrony 16. obrněné divize 3. US Army pod velením podplukovníka Roberta Pratta.⁴⁶⁴ Na tuto událost vzpomínali v roce 1995 pro místní zpravodaj 2 očití svědkové této kuriózní situace. Prvním byl pan Jiří Urban, jenž tehdy vykonával službu spojky na místním a okresním vojenském velitelství v Českém Brodě. Na 8. květen 1945 ve zdejších městě měl následující vzpomínky: „*Týž den, kdy jsem se vracel domu asi po 18. hodině a byl jsem již za hotelem „Modrá hvězda“ uslyšel jsem zvolání: „Jedou Američané!“ Byli to parlamentáři. Vrátil jsem se malinko zpět a skutečně projíždělo asi 8 až 10 pancéřových aut US Army a to směrem od nádraží ku Praze. Pancéřové vozy projely svižně a poměrně tiše za jásavého vítání obyvatelstvem. Ihned poté bylo předvedeno na náměstí asi 100 mužů, možná méně, kteří byli zajati v prostoru rozhlasového vysílače (Malé Klečky – Malechov a internováni v gymnáziu). Po předvedení byli propuštěni.*“⁴⁶⁵ Dalším byl Ing. Josef Kapička, který byl ve dnech květnové revoluce rovněž spojkou, a to na štábu města, sídlícího v budově tehdejšího okresního úřadu. Ten se podělil o tyto vzpomínky: „*K večeru přijelo do našeho města několik aut s příslušníky US Army do ulice ke gymnáziu. Vojáci byli v bílých kombinézách a přilbách s velkými pistolemi na bílém opasku, kalhoty sepnuté bílými spinkami k polovysokým vojenským botám. Tak jsem viděl poprvé americké důstojníky. Odešli do budovy gymnázia a asi po půl hodině se vrátili a odjeli. Tento překvapivý příjezd Američanů, kteří městem projížděli, zachránil život několika desítkám našich vlastenců, kteří měli být v tuto dobu likvidováni přímo na dvoře gymnázia.*“⁴⁶⁶ Tento neočekávaný zásah a následné vyjednávání, do kterého zasáhli kromě Američanů i hejtman Potůček a člen

⁴⁶² ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva místního národního výboru v Bylanech o ukrutnostech páchaných Němci, 23. 08. 1945. srov. Poslední válečné měsíce roku 1945 v Českém Brodě aneb hrstička vzpomínek pamětníků. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5. s. 3.

⁴⁶³ ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva místního národního výboru v Bylanech o ukrutnostech páchaných Němci, 23. 08. 1945.

⁴⁶⁴ PAŘÍZEK, Libor. *US Mise Velichovky 1945: američtí vojáci ve Velichovkách 8. května 1945*. Praha: Centrum české historie, 2015. s. 12-13.

⁴⁶⁵ URBAN, Jiří. Osmý květen 1945 v Českém Brodě. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5. s. 8.

⁴⁶⁶ KAPIČKA, Josef. Moje vzpomínky na duben a květen 1945. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5. s. 9.

revoluční gardy major Smisitel, tedy znamenaly, že všichni zajatci byli skutečně zachráněni před případnými exekucemi, které mohly ze strany pomstychtivých Němců přijít.⁴⁶⁷

Jistě se nejedná o ojedinělou událost, co se posledních dnů druhé světové války týče, nicméně rozsahem obětí jde o nejbrutálnější akci německé armády spáchanou v tehdejšímu okresu Český Brod. Pro srovnání lze uvést počty obětí revolučních dnů v nedalekém Kostelci nad Černými lesy či Úvaly, kde v květnu 1945 zahynuly 2⁴⁶⁸ respektive 7⁴⁶⁹ lidí z řad obyvatelstva.

Všech 18 obětí nacistického běsnění z 8. května bylo pohřbeno 11. května odpoledne. Po smuteční slavnosti konané na českobrodském náměstí, byly vypraveny pohřební průvody do obcí Přistoupim, Bylany, Klučov a na hřbitov v Českém Brodě. Tohoto smutečního aktu se zúčastnilo mnoho lidí z města i okolí, za oba národní výbory tu vzdal poslední poctu padlým člen ONV František Smrčka.⁴⁷⁰

Na místě události, u obce Kšely a silnice Praha-Kolín se dnes nachází pomník připomínající tuto smutnou událost. Odhalen byl 4. listopadu 1945 a jeho autorem je architekt Jaromír Krejcar. Jedná se o žulový jehlanec se jmény všech padlých, vytesaný v kamenolomech u obce Žernovka. Na jeho slavnostní odhalení vláda vyslala generála Mikuláše Ferjenčíka, který předal nejbližším příbuzným všech zemřelých Československé válečné kříže In memoriam. Z Českého Brodu byl také při této příležitosti vypraven mohutný průvod, jehož se zúčastnilo několik tisíc lidí, každoročně se pak 8. května konal u pomníku vzpomínkový večer.⁴⁷¹

V prostoru mezi obcí Přistoupim a Českým Brodem je dnes malý pomník se jmény čtyř popravených mužů (Honc, Kopecký, Jiroušek, Vaněček), kteří se pravděpodobně pokusili během převodu do města o útěk. Jméno Bedřicha Buňaty, jenž zde byl rovněž zastřelen se nachází na velkém pomníku u státní silnice.

7.4 Kapitulace generála Reimanna, odjezd okupantů a konec války

Předchozí tragická událost nebyla pro Český Brod posledním aktem druhé světové války, ještě 8. května se budova českobrodského gymnázia stala svědkem další památné chvíle, a to jen chvíli potom, co město opustil konvoj americké armády. Sídliil zde totiž štáb jednotek

⁴⁶⁷ ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva Místního národního výboru v Přistoupimi o ukrutnostech páchaných Němci. 27. 08. 1945.

⁴⁶⁸ PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha: Academia, 2015. s. 118.

⁴⁶⁹ Tamtéž. s. 124-125.

⁴⁷⁰ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 98-99.

⁴⁷¹ Tamtéž. s. 122.

Kampfgruppe Reimann, jímž velel generál protiletadlového dělostřelectva Richard Reimann. Ty byly tvořeny především příslušníky Luftwaffe z I. Flak Korps a podíleli se během květnových dnů na některých masakrech civilistů v Praze a na jejím předměstí.⁴⁷² Právě sem byla z nařízení ČNR a vojenského velitele Velké Prahy generála Karla Kutlvašra vyslána tříčlenná delegace, která měla projednat kapitulací podmínky s generálem Reimannem, jehož jednotky od ranních hodin toho dne dobývali Libeň a Vysočany a v poledních hodinách už dosahovaly Vltavy. Složení delegace bylo následující: JUDr. Josef Smolín za Českou národní radu, plukovník generálního štábu František Heřman za vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“ a podplukovník generálního štábu Jaroslav Kadanka za Zemské velitelství pro Čechy „Alex“. Politickým vedoucím delegace byl JUDr. Smolín, avšak plukovník Heřman byl tím, kdo obdržel od člena ČNR Ing. Machoně pokyny a druhopis kapitulace německých vojsk v Čechách a na Moravě, podepsaný v Praze generálním zmocněncem wehrmachtu v protektorátu Toussaintem. Ta měla být k nahlédnutí generálu Reimannovi a vzápětí využita při jednání s ním.⁴⁷³

Delegace odjela od sídla ČNR v Bartolomějské ulici po 17. hodině vozem označeným bílým praporem, před kterým jel motocykl, jenž měl udávat směr. Kromě již jmenovaných českých zástupců jeli k vyjednávání do Českého Brodu také dva němečtí důstojníci, jedním z nich byl kapitán Erhart. Ti si však ještě museli vyzvednout vlastní vůz zaparkovaný u Bulhara, což značně zdrželo českou delegaci, která na ně čekala u Nákladového nádraží Žižkov a v jízdě společně pokračovali až okolo 19.30 hod.⁴⁷⁴ V 19.50 již zněla rozhlasem tato výzva ČNR: „*Volá Československý rozhlas Praha na vlně 415 a 472 m: Důležitá zpráva: Právě odjíždějí českoslovenští parlamentáři do Českého Brodu k projednání bezpodmínečné kapitulace jednotek německé branné moci generála Reimann. Jedou ve žluté „tatrě“ se dvěma bílými prapory a československou vlajkou. Jsou doprovázeni malým policejním vozem. Československé oddíly, zastavte proto včas palbu! Podepsána: Česká národní rada*“⁴⁷⁵ Po celou cestu byli čeští parlamentáři vítáni nadšeným obyvatelstvem, to se vystupňovalo zejména v Českém Brodě, kde bylo nadšení obyvatelstva tak velké, že auto delegace jelo

⁴⁷² PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha: Academia, 2015. s. 100.

⁴⁷³ Kapitulace německých nacistických vojsk v Českém Brodě 08. 05. 1945. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 28-29.

⁴⁷⁴ Tamtéž. s. 29-30.

⁴⁷⁵ JEŽEK, Vladimír. *Voláme všechny: československý revoluční vysílač na vlně 415.5 metru ve dnech 5.-9. května 1945*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1966. s. 196.

doslova krokem.⁴⁷⁶ To potvrzují i tato slova kronikáře: „*Stovky, snad tisíce shromážděných lidí v ulicích a před budovou gymnázia uvítali naše parlamentáře jáсотem.*“⁴⁷⁷

Ve 20.30 hodin přijela delegace ke škole, zde byla po krátkém čekání uvedena do přijímací kanceláře generála Reimanna. Tam mu bylo nejprve předloženo k přečtení znění kapitulace generála Toussainta a hned poté se přešlo k samotnému jednání o kapitulaci zbývajících německých jednotek, při kterém generál Reimann projevoval určitou nepoddajnost a nechť, což trvalo po celou dobu vyjednávání. Zpočátku ani nechtěl uznat pravost předloženého protokolu a tvrdil, že nemá s generálem Toussaintem již delší dobu spojení, nakonec však uznal jeho podpis na kapitulaci za pravý a dal prostor debatě o vlastní kapitulaci.⁴⁷⁸

První podmínkou české delegace bylo bezodkladné zastavení palby a útočných pohybů, zejména vůči Praze. K té generál Reimann ihned přistoupil, stále ji však neuskutečňoval a teprve když byl plukovníkem Heřmanem upozorněn, že podmínka musí být naplněna s okamžitou platností, dal ve 23 hodin rozkaz náčelníkovi svého štábu, plukovníkovi Bundtovi, aby se o celou věc ihned postaral. Ten po chvíli hlásil, že byl tento rozkaz o zastavení střelby a pohybu právě vydán.⁴⁷⁹

Druhou podmínkou bylo odevzdání všech těžkých a polotěžkých zbraní příslušným českým orgánům, a to vojenským nebo obecním. Německým jednotkám měly být ponechány jen ruční zbraně malé ráže k osobní ochraně. Třetí podmínkou byl zákaz projíždění Prahou při ústupu na západ pro jednotky generála Reimanna. I s těmito podmínkami generál souhlasil, nicméně všechny jmenované body byly Němci nakonec dodrženy sotva částečně a ještě 9. května docházelo k výstřelům, a to i v Praze, přes kterou měly Reimannovi jednotky zakázáno ustupovat.⁴⁸⁰

Dohoda byla sjednána ve 23.55, po tomto ústním dojednání byla sepsána kapitulací smlouva ve dvou vyhotoveních. Ty byly ale českou delegací označeny za nejasné, a i přes nelibost Němců, musely být oba opisy opraveny a až poté schváleny. V 00.15 hod. byla obě vyhotovení podepsána a v 00.20 již parlamentáři směřovali zpět do Prahy.⁴⁸¹ Tuto událost připomíná pamětní deska umístěná na budově gymnázia.

⁴⁷⁶ Kapitulace německých nacistických vojsk v Českém Brodě 08. 05. 1945. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 30.

⁴⁷⁷ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 94.

⁴⁷⁸ Kapitulace německých nacistických vojsk v Českém Brodě 08. 05. 1945. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 31-32.

⁴⁷⁹ Tamtéž. s. 32-33.

⁴⁸⁰ Tamtéž. s. 33-35.

⁴⁸¹ Tamtéž. s. 35-36.

Ihned po jejich odjezdu se zbytky německé armády v Českém Brodě začaly kvapem stahovat do amerického zajetí, i to je zaznamenáno slovy kronikáře: „*Pod záštitou noci odjížděli nacističtí okupanti z města a širokého okolí. Nikdo nespál, nepřetržité kolony vojsk daly se do pohybu. Je sice pravda, že zde nacisté zanechali část těžkých zbraní, ale také zaminované zahrady škol, nálože výbušnin ve školních kabinetech. Zůstali po nich hromady vojenské výzbroje a výstroje v ulicích, nečistota a zápach z benzínu a nafty.*“⁴⁸²

V 9 hodin ráno následujícího dne, tedy 9. května 1945, začaly městem projíždět první tanky a džípy Rudé armády směřující na Prahu. V Českém Brodě se v tu chvíli nenalézal už ani jeden německý voják, k žádným střetům tedy nedošlo a sovětští vojáci byli vítáni v přeplněných ulicích. Už v ranních hodinách téhož dne dal ONV vytisknout provolání ke všem občanům města i okresu, v němž se oznamovalo, že Národní výbor se ujímá veřejné správy v politickém okrese českobrodském.⁴⁸³ Večer se na náměstí konal manifestační projev, kde se sešlo celé město a na improvizované tribuně zde promluvili všichni členové ONV v čele s předsedou Josefem Kovářem

7.5 Vyrovnání s místními kolaboranty a mimořádné lidové soudy v Českém Brodě

Již v noci ze 4. na 5. května došlo k zajištění některých místních kolaborantů a vůbec takových lidí, jejichž bezpečnosti nemohl dát v dané době nikdo záruku. Se souhlasem německých vojenských orgánů bylo tehdy zajištěno okolo 70 kolaborantů z České Brodu a okolí, během několika dalších dnů stoupl jejich počet na 200. Internováni byli v sálech hotelu U Slunce a bývalé „Orlovny“, zde byli střeženi příslušníky revoluční gardy. Tito lidé museli v prvních poválečných měsících chodit vykonávat prospěšné práce, ty se skládaly například z nakládání munice do vagónů v Klímově cihelně, zametání ulic nebo práce na polích, ženy byly posílány na mytí podlah ve školách.⁴⁸⁴

Pro posuzování jednotlivých zločinů se vytvořila zvláštní vyšetřující komise ONV za předsednictví JUDr. Otakara Plundra, jenž byl původně soudcem u krajského soudu civilního v Praze. Ta v krátké době zpracovala téměř 600 případů kolaborace a jiných trestných činů a předala je soudu.⁴⁸⁵ Kromě JUDr. Plundra v komisi zasedali ještě další soudci v podobě JUDr. Karla Valenty (přednosta okresního soudu v Č. Brodě), JUDr. Čestmíra Jílka a JUDr. Bedřicha Němce. Z řad advokátů a notářů pak JUDr. Václav Axamit, JUDr. Antonín

⁴⁸² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903, s. 94-95.

⁴⁸³ Tamtéž. s. 96.

⁴⁸⁴ Tamtéž. s. 100.

⁴⁸⁵ Tamtéž. s. 100-101.

Pohorecký, JUDr. Karel Bednařík, JUDr. Antonín Černý a JUC. Jaroslav Kohoutek. Tzv. soudci z lidu byli Václav Kratochvíl a Rudolf Čabla. O uvalení vazby a propuštění z vazby měli rozhodující slovo JUDr. Plundr, JUDr. Valenta a JUDr. Axamit.⁴⁸⁶

Později začaly některé z případů řešit tzv. mimořádné lidové soudy, ty z okresu Český Brod měl na starosti Mimořádný lidový soud v Praze (dále jen MLS v Praze), jež svou činnost zahájil v srpnu 1945. O retribuci byl enormní zájem mezi všemi vrstvami obyvatelstva, a tak již od počátku plnily jednotlivá řízení titulní listy všech novin a účast na soudních přelíčeních se stala doslova módní záležitostí, nemluvě o desetitisícových návštěvách samotných exekucí. V obtížnější situaci oproti obyvatelům Prahy byli lidé z venkova, kteří se retribucí chtěli taktéž zúčastňovat, proto se některé ONV ještě před zahájením MLS v Praze rozhodli usilovat, aby se alespoň přelíčení nejcitlivějších lokálních kauz odehrávala namísto Prahy v jejich regionech. Města Český Brod a Kladno dokonce navrhovala, aby za tímto účelem při mimořádném lidovém soudu vznikly stálé senáty, pracující jen v jejich okresech.⁴⁸⁷

Z legislativního hlediska bylo možné zorganizovat hlavní přelíčení v kterémkoliv místě soudního obvodu, problémem tedy nebyly právní aspekty, nýbrž logistická náročnost takového řešení. Vznik stálých lokálních senátů nepřipadal v úvahu, ale příležitostné výjezdy pražského soudu do okolních okresů se jevily jako schůdná varianta. I přesto bylo nutné v těchto regionech nejprve najít dostatečně reprezentativní prostory pro konání řízení a uzavřený areál pro výkon poprav. Problémů s tím spojených se našla ještě celá řada, nicméně vedení MLS v Praze bylo ochotné vyjít vstříc všem okresům, které byly samy schopny celou akci zabezpečit po materiální stránce. Všechny náklady s tím spojené tedy musel uhradit příslušný ONV, z těchto důvodů se nakonec přelíčení v obvodu MLS v Praze odehrály pravděpodobně pouze v Kladně, Příbrami, a právě Českém Brodě, kde došlo celkem ke 3 popravám oběšením.⁴⁸⁸

Ty zde začaly 5. prosince 1945, kdy proběhly 2 exekuce již několikrát zmiňovaných místních kolaborantů. Jako první byl projednáván případ Moniky Benešové, narozené 3. ledna 1904 ve Žluticích (okres Karlovy Vary), ta byla konfidentkou gestapa a SD a na základě jejích četných udání byla řada zdejších obyvatel uvězněna a Emil Říha s Josefem Bláhou dokonce popraveni, za což byla téhož dne odsouzena k smrti a ten samý den v 18.30 hodin

⁴⁸⁶ ABS, f. Odbor politického zpravodajství (2M), sign. 2M:10733, Seznam členů vyšetřující komise při ONV v Českém Brodě, 18. 10. 1945.

⁴⁸⁷ ŠLOUF, Jakub, NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice*. Praha: Academia, 2020. s. 83-85.

⁴⁸⁸ Tamtéž. s. 85-86.

popravena.⁴⁸⁹ Tento proces probíhal v sále bývalého Švehlova domu u nádraží a směla se jej zúčastnit i veřejnost.⁴⁹⁰ Předsedou přítomného soudního senátu byl JUDr. Vladimír Kozák, jenž tuto roli zastával také u soudu s Karlem Hermannem Frankem.⁴⁹¹ Ten zde také vynesl rozsudek nad manželem Moniky Benešové Emilem Benešem, narozeným 7. června 1899 v Českém Brodě, který byl odsouzen k 12 letům těžkého žaláře, za to, že ve spojení se svou manželkou podporoval nacistické hnutí a byl vedoucím místní pobočky Technische Nothilfe (v rámci této organizace se zúčastnil odklizení trosek po bombardování Kolína). Zároveň podával udání na některé své spolupracovníky v továrně v Chotuticích, kde pracoval.⁴⁹²

Nezávisle na to, zde probíhal proces s konfidentem Jaroslavem Šímou, narozeným 11. června 1903 v Bylanech (tehdy okres Český Brod, dnes okres Kolín), jehož udání mělo za následek uvěznění Jana Charváta, Františka Hudce a Josefa Třešňáka, z nichž Jan Charvát během věznění zahynul. Za tyto činy byl Šíma 5. prosince 1945 odsouzen k trestu smrti, a ještě téhož dne v 19.30 hodin popraven. Předsedou zde přítomného soudního senátu byl JUDr. Jan Kaplan.⁴⁹³ Soud byl rovněž veřejný a odehrál se v prostorách zdejší Sokolovny.⁴⁹⁴

Třetí přelíčení se konalo 13. prosince 1945, tentokrát s Františkem Pacovským, trhovcem z Přišimas, narozeným 5. dubna 1904 v Praze, jehož konfidentská činnost měla za následek smrt 2 obyvatel města Úvaly. Soudnímu senátu tentokrát předsedal JUDr. Josef Neureiter, který Františka Pacovského odsoudil k trestu smrti. Rozsudek byl vykonán ten samý den v 19 hodin.⁴⁹⁵

Všechny popravy byly provedeny veřejně na dvoře okresního úřadu, kde byla pro tento účel místním tesařským mistrem J. Kulhánkem zhotovena šibenice. Zdejší kaplan František Tesař poskytl všem odsouzeným před popravou poslední duchovní útěchu.⁴⁹⁶ Exekuce prováděl kat František Nenáhlo z Prahy, jenž popravoval mj. i K. H. Franka či Kurta

⁴⁸⁹ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, rozsudek MLS v Praze v případě Moniky Benešové a Emila Beneše, 05. 12. 1945.

⁴⁹⁰ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 122.

⁴⁹¹ ŠLOUF, Jakub, NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice*. Praha: Academia, 2020. s. 214-215.

⁴⁹² SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, rozsudek MLS v Praze v případě Moniky Benešové a Emila Beneše, 05. 12. 1945.

⁴⁹³ Tamtéž. sp. zn. LS 0395/45 Jaroslav Šíma. rozsudek MLS v Praze v případě Jaroslava Šímy, 05. 12. 1945.

⁴⁹⁴ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 122.

⁴⁹⁵ SOA Praha, f. MLS Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 0358/45 František Pacovský. rozsudek MLS v Praze v případě Františka Pacovského, 13. 12. 1945.

⁴⁹⁶ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 122.

Daluegeho.⁴⁹⁷ Monika Benešová a Jaroslav Šíma jsou pochováni v neoznačených hrobech na českobrodském hřbitově⁴⁹⁸

7.6 Internace německých civilistů a válečných zajatců a jejich odsun z Českého Brodu

Ve staré sýpce v Tejnici, nedaleko obce Kounice a Českého Brodu vznikl bezprostředně po válce internační tábor pro Němce určené k odsunu. I přesto, že tento tábor nepatřil pod pravomoc ONV, byly s ním pro město značné starosti. Brzy se zde rozšířily nemoci, docházelo k potížím se zásobováním a nebyly tu zajištěny ani vhodné hygienické podmínky. Po dlouhou dobu navíc nebyla vyjasněna záležitost jejich transferu do Německa. Až na podzim 1945 byl tábor zlikvidován a všichni internovaní byli přesunuti za hranice republiky.⁴⁹⁹ Dle seznamu vypracovaného pověřencem pro internační tábory při ONV v Českém Brodě prošlo táborem 1764 osob,⁵⁰⁰ vesměs se jednalo o lidi starších ročníků, ženy a děti. Ti byly podobně jako internovaní kolaboranti nasazeni na práce v zemědělství.⁵⁰¹

Vedle německých civilistů byli na Českobrodsku internováni také váleční zajatci, pamětní kniha se zmiňuje až o 35 000 mužích. Zhruba 11 000 zajatců čekalo na převzetí na českobrodském fotbalovém hřišti, které se v několika dnech proměnilo k nepoznání. I přesto, že tu pro ně bylo vařeno v polních kuchyních, hřiště podmínky pro sběrný tábor ani zdaleka nesplňovalo a zajatí Němci trpěli nedostatkem vody a špatnou hygienou. Docházelo zde k úmrtím a výjimkou nebyly ani sebevraždy. Tento tábor existoval přibližně 14 dnů, mladší zajatci byly z nádraží odvezeni na východ, starší ročníky pochodovali v doprovodu sovětských vojáků do Milovic. Příslušníky zbraní SS Sověti zvláště vyčlenili.⁵⁰²

⁴⁹⁷ ŠLOUF, Jakub, NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice*. Praha: Academia, 2020. s. 214-217.

⁴⁹⁸ Za informaci děkuji zaměstnankyním z oddělení matriky a evidence obyvatel na městském úřadě v Českém Brodě.

⁴⁹⁹ Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 101.

⁵⁰⁰ V literatuře se uvádí dokonce přes 2000 lidí.

STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945-1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. s. 40.

⁵⁰¹ ABS, f. Odbor politického zpravodajství (2M), sign. 2M:10733, seznam internovaných osob v táboře Tejnice, 17. 12. 1945.

⁵⁰² Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 30903. s. 102.

8. Osudy vybraných členů gestapa v Kolíně

8.1 Emil Laufka

Narodil se 18. května 1910 v Hodoníně do německé rodiny a od roku 1939 byl kriminálním asistentem úřadovny gestapa v Kolíně. Kromě němčiny perfektně ovládal také češtinu, a proto zde nejprve působil jako tlumočnick vedoucího politického referátu Williho Brunse a poté Heinricha Meiera. Později se stal vedoucím zpravodajského referátu IV – N evidence konfidentů a dosáhl hodnosti SS-Oberscharführera. V dubnu 1944 byl přeložen do Benešova, kde zastával totožnou funkci, avšak do Kolína i nadále dojížděl.⁵⁰³

Měl organizovanou síť konfidentů a udavačů, kterou velmi střežil. Se svými agenty se nejdříve scházel na služebně, ale později nedůvěřoval ani orgánům gestapa a schůzky s nimi uskutečňoval na smluvených místech mimo budovu gestapa. Veškerou zpravodajskou činnost organizoval sám a byl také v přímém spojení s pražskou centrálou gestapa. Agenty školil a k předávání zpráv používal několik krycích adres a poštovních schránek. Za účelem získávání informací nasazoval agenty buď sám nebo prostřednictvím úřadu práce do kanceláří, továren apod. Jedním z jeho nejagilnějších agentů byl Ladislav Bambas, žijící v Úvalech. Ten vystupoval pod krycím jménem major Svoboda, díky čemuž se infiltroval do několika podzemních organizací na Kolínsku i Benešovsku a tím pak gestapu umožnil jejich odhalení. Celkově prý jeho síť udavačů na Kolínsku a Benešovsku čítala až 600 lidí.⁵⁰⁴

Šlo o velmi snaživého úředníka a hybnou páku celé kolínské a později i benešovské služebny. Patřil mezi zaměstnance gestapa, kteří při výsleších praktikovali sadistické postupy. Na svědomí měl nejen velký počet zatčení, ale za pomoci svých surových praktik také donutil mnoho lidí k falešným doznáním, což vedlo k jejich odeslání do koncentračních táborů a často i následné smrti. Při zatýkání movitějších lidí se dopouštěl krádeží jejich osobních věcí, zejména cenností.⁵⁰⁵

Dne 7. května 1945 byl spatřen, jak dával společně s bývalým vedoucím kolínského gestapa Paulem Feustlem rozkazy německým vojákům ke střelbě do civilistů na Karlově náměstí v Kolíně. Při té zahynulo 12 tamních obyvatel a 14 jich bylo těžce zraněno.⁵⁰⁶ Poté společně s Feustlem z Kolína uprchl, ale pravděpodobně byl zadržen a snad i krátký čas internován, zanedlouho však záhadně zmizel.⁵⁰⁷ Čechy prý opustil s pomocí falešných

⁵⁰³ ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (Z), sign. Z-10-496, zpráva k osobě Emila Laufky, 08. 07. 1969.

⁵⁰⁴ Tamtéž.

⁵⁰⁵ Tamtéž.

⁵⁰⁶ SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 179/48 Emil Laufka, výslech svědka Leopolda Kretschmera, 20. 02. 1947.

⁵⁰⁷ ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (Z), sign. Z-10-496, zpráva k osobě Emila Laufky, 08. 07. 1969.

legitimací na jména Kroupa a Pleskot. Poté byl nejspíše viděn v Cáchách a Düsseldorfu se svou dřívější sekretářkou z Benešova Irmgard Dupákovou. Měl vlastnit také americký cestovní pas na jméno Braun či Brauner a před koncem války se dokonce věnovat studiu anglického jazyka.⁵⁰⁸ Po válce se jeho případem zabýval MLS v Kutné Hoře, avšak Emil Laufka nebyl nikdy dopaden.⁵⁰⁹ Poslední zpráva o něm uváděla, že by se mohl nacházet v USA a být majitelem restaurace The Bohemian Tavern ve městě Cleveland.⁵¹⁰

8.2 Heinrich Meier

Heinrich Meier se narodil 22. října 1908 v obci Hornhausen v Sasku-Anhaltsku. Nejprve rok pracoval u gestapa v Německém Brodě, než byl v roce 1940 převelen do Kolína, kde v letech 1940-45 vykonával funkci kriminálního tajemníka na tamní služebně a dosáhl zde hodnosti SS-Sturmscharführera. Jednalo se o muže velice arogantní a hrubé povahy, který měl ve zvyku provádět brutální výslechy za pomoci násilí. Často pracoval ve dvojici s Laufkou, a na rozdíl od něj mluvil špatně česky. Mimo jiné měla tato dvojice na svědomí mučení a následnou smrt Bedřicha Vostruhy z Českého Brodu.⁵¹¹

Asi 3 dny před vypuknutím květnové revoluce v Kolíně uprchl služebním vozem do americké okupační zóny v Německu a byl na něho vedoucím kolínského gestapa Fleischerem vydán zatykač.⁵¹² Podle posledních zpráv se měl zdržovat společně s manželkou Gertrudou a synem Viktorem ve městě Suhl v Durynsku, avšak československými orgány nebyl dopaden. Objevila se i zpráva že byl spatřen v nizozemském Amsterdamu.⁵¹³

8.3 Josef Horn

Narodil se 1. září 1906 v Deštné (okres Česká Lípa) do německé rodiny, zde se stal na konci 30. let členem tzv. Sudetoněmeckého Freikorpsu, tedy polovojenské organizace provádějící sabotáže v pohraničí. V červnu 1939 nastoupil ke gestapu v Kolíně, kde byl vedoucím kartotéky a tlumočnickem, během zdejšího působení se dostal až do hodnosti SS-Oberscharführera. Dne 4. května 1945 byl údajně pověřen několika svými kolegy z kolínského služebny gestapa, aby dopravil do pohraničí jejich movitý majetek, cestou však byl zajat českými partyzány a do 5. května vězněn, kdy byl osvobozen německou armádou. Poté se

⁵⁰⁸ NA, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 316-11-10, popis Emila Laufky, 19. 11. 1946.

⁵⁰⁹ SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 179/48 Emil Laufka.

⁵¹⁰ ABS, f. Správa vyšetřování StB – Stíhání nacistických válečných zločinců (325), sign. 325-136-3, válečný zločinec Emil Laufka, 29. 06. 1968.

⁵¹¹ Tamtéž, f. Ústředna Státní bezpečnosti (305), sign. 305-338-6, upozornění Státní bezpečnosti v Kutné Hoře na příslušníky gestapa, 11. 11. 1946.

⁵¹² Tamtéž.

⁵¹³ NA, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 316-11-10, pátrání po Heinrichu Meierovi, 29. 01. 1947.

vydal do své rodné vsi Deštné, kde nějaký čas pobýval, než se v červnu téhož roku sám nahlásil bezpečnostním orgánům v Ústí nad Labem. Tam se přiznal ke svému zaměstnání u kolínského gestapa, ovšem o své nevině byl natolik přesvědčen, že si nepřipouštěl žádná z rizik svého prozrazení, to dokazují jeho následující slova: „*Prosím, abych byl dopraven do Kolína, kde jsem ochoten podati tamnímu Národnímu výboru cenné informace o službě gestapa v Kolíně apod. Tam se chci také ospravedlniti, neboť jsem při své činnosti mnohým Čechům prospěl a tam také najdu svědky pro tuto svou činnost ve prospěch Čechů.*“⁵¹⁴

I přesto, že několika českým lidem skutečně pomohl či je dokonce zachránil před smrtí, což prokázaly výpovědi Rudolfa Petráně a Bedřicha Vostruhy, tak byl Horn souzen MLS v Kutné Hoře.⁵¹⁵ Tamní vyšetřující komise totiž díky výsledku desítek dalších svědků nakonec zjistila, že Josef Horn se zároveň zúčastnil řady brutálních výslechů, při nichž bylo týráno a zmrzačeno množství lidí z Kolína a okolí a on sám se na tom aktivně podílel. Za to byl 21. března 1947 MLS v Kutné Hoře odsouzen k trestu smrti.⁵¹⁶ Ten byl ještě ten samý den ve 21 hodin bez zraků veřejnosti vykonán, exekuce se odehrála na dvoře krajského soudu v Kutné Hoře.⁵¹⁷ Josef Horn se tak stal jedním z mála příslušníků kolínského gestapa, kteří byli československými orgány dopadeni a potrestáni.

⁵¹⁴ SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, protokol sepsaný s Josefem Hornem na úřadě národní bezpečnosti v Ústí n. L., 14. 06. 1945.

⁵¹⁵ Tamtéž, výslech svědka Rudolfa Petráně, 17. 3. 1947. srov. Tamtéž, hlášení velitele SNB v Českém Brodě vyšetřující komisi ONV v Kolíně, 9. 10. 1946.

⁵¹⁶ Tamtéž, rozsudek smrti nad Josefem Hornem, 21. 03. 1947.

⁵¹⁷ Tamtéž, zápis o výkonu trestu smrti provazem nad odsouzeným Josefem Hornem, 21. 03. 1947.

9. Závěr

Rozsah této bakalářské práce dokládá to, kam všude nacistická perzekuce pronikala a jak moc mohla zasáhnout do životů menšího města v Čechách, jakým Český Brod je. Po úvodních pasážích, které čtenáře seznamují jak se samotným městem, úvodem okupace a změnami v městské a okresní samosprávě jsem považoval za žádoucí představit i ty, jenž v našem regionu represí vůči obyvatelstvu prováděli.

Tématu nucených prací není v porovnání s ostatními druhy perzekuce věnován takový prostor, nicméně jedná se pravděpodobně o první zpracování daného tématu z pohledu Českobrodsko a mimo obecných informací jsem se snažil poukázat i na konkrétní případy. K obětem totálního nasazení, které si v Českém Brodě vyžádalo minimálně 4 životy (Čepek, Lejnar, Hloušek, Čáp), bohužel nebylo dostatečné množství pramenů. Rozhodl jsem se proto poodkrýt i způsob, jakým se dalo nasazení na práci vyhnout, a to konkrétně u případu Josefa Bobka, jehož náhlý vstup do Kuratoria a postupná proměna v kolaboranta je toho smutným příkladem.

Holocaust měl v okrese Český Brod, pravděpodobně stejně jako na jiných místech v Čechách a na Moravě, jednoznačně největší podíl na celkovém počtu zavražděných. Z židovských obyvatel válku přežilo pouze 18 lidí z 283, kteří byli transportováni do vyhlazovacích táborů.⁵¹⁸ Přímo z Českého Brodu se součástí transportů stalo 49 místních Židů, kteří byli v červnu 1942 z města vystěhováni a přes sběrné místo v Kolíně následně odtransportováni do ghetta Terezín, potažmo do vyhlazovacích táborů. Tyto útrapy přežili pouze 3 lidé z dřívějších obyvatel (Justicová, Justic, Stránský). U dvou z nich je zde jejich příběh zachycen. Ačkoliv se zejména v případě Oldřicha Stránského jedná o významnou osobnost, která se v 90. letech podílela na zajištění odškodnění obětem nacismu, přišlo mi, že konkrétně v Českém Brodě je jeho jméno poněkud opomíjeno. Další dva příběhy zdejších Židů (Ledeč, Michelup) jsou zobrazeny jako kontrast k předchozím dvěma a poukazují na fakt, že i někteří z obyvatel našeho města se dokázali těmto tragickým událostem vyhnout.

Celkem bylo během německé okupace zatčeno 258 osob z celého českobrodského okresu, 72 z nich věznění v německých věznicích a koncentračních táborech nepřežilo.⁵¹⁹ V této práci jsem si kladl za cíl vypátrat co možná nejvíce těchto lidí žijících v Českém Brodě či úzce spjatých s tímto středočeským městem. Po přibližně ročním bádání jsem dospěl k číslu 69, které i přesto nemusí být konečné, u 55 z nich se mi podařilo v kratších i delších formách

⁵¹⁸ Zpráva okresní rady osvětové v Českém Brodě o zvěrstvech nacistů za květnové revoluce na Českobrodsku. In: *Květen 1945 ve středních Čechách. Sborník dokumentů a vzpomínek na revoluční dny 1945*. Praha: Orbis, 1965. s. 77.

⁵¹⁹ Tamtéž.

poskládat jejich životní příběhy s velkým důrazem k protektorátnímu období a zejména jejich perzekuci. V některých případech jsem se zabýval i jejich poválečnými osudy. Jak práce dokazuje, tak v naprosté většině se jednalo o muže všech věkových kategorií a z nejrůznějších společenských vrstev s pestrou politickou příslušností. Zastoupeni zde nejsou pouze lidé zapojení do protinacistického odboje (Smrčka, Petráň, Záruba aj.), ale lze mezi nimi najít i nevinného vysokoškolského studenta (Stach) či muže vedoucí posměšnou debatu o Třetí říši (Pichler, Charouzek, Hruška), to vše je důkazem toho, že k zatčení a následným dlouholetým trestům vedla mnohdy i naprostá maličkost. Zmiňovaných 72 obětí navíc dokazuje, že úmrtnost vězňených rozhodně nebyla nízká a z 69 zdejších perzekuovaných celkem 11 zahynulo. Počítám mezi ně jak popravené a umučené během věznění (Kudrnáč, K. Boháček, Charvát, Říha, Bláha, Záruba, Felix, Tůma), tak také ty, jejichž zdravotní stav po mnohaletých trestech byl natolik zlý, že zemřeli až s odstupem času po svém propuštění (Syřiště, Stach, B. Vostruha). Mimo to mohl mít pobyt v nacistických lágrech dopad i na psychické zdraví vězňených (Štěrba), nelze opomenout ani to, jaká traumata si museli odnést ti, jenž byli účastníky pochodů smrti (Axamit, Franěk) nebo trávili konec války v tyfem zamořeném Terezíně, kde se i mnozí z nich nakazili (Míkl, Hladký, Klíma, Prokš, Tyl).

Část věnovaná roku 1945 v Českém Brodě se v mnoha směrech tématu perzekuce nedotýká, avšak považoval jsem za vhodné využít popisu jednotlivých stěžejních událostí ve městě, a to především z počátku května, jelikož právě těch se v mnohých případech zúčastňovali ti obyvatelé města, kteří se během let okupace s nacistickým pronásledováním živě setkali. Smutné události z 8. května, při níž zahynulo 18 mužů, jsem se snažil věnovat s maximálním důrazem. I přesto, že již byl tento incident v minulosti vcelku dobře zpracován, snažil jsem se oproti svým předchůdcům vycházet z ještě většího množství zdrojů a případně poodkrýt některé doposud neznámé detaily. Pevně věřím, že právě to se mi podařilo. V rámci roku 1945 jsem se musel pochopitelně zaměřit také na retribuční soudnictví, neboť Český Brod se stal jedním ze tří měst, v nichž došlo k soudním procesům spadajícím pod MLS v Praze a po jejichž rozsudcích zde také došlo vykonání tří trestů smrti. Samozřejmostí je, že popravenými byly osoby, jenž se v letech 1939-45 k perzekuování obyvatel města přičinili. Vedle mimořádných lidových soudů mohou být určitou zvláštností také internační tábory pro Němce, právě proto jim v závěru této části také přikládám určitou pozornost.

Poslední část mé bakalářské práce stručně zachycuje působení tří vybraných zaměstnanců gestapa na kolínském služebně a také pátrá po jejich poválečném životě. Tyto tři konkrétní muže jsem vybral na základě toho, že jejich jména zaznívají v pramenech nejčastěji, a právě o nich se mluví ve spojitostech s těmi nejhoršími zvěrstvy. Paradoxem jistě je, že po

válce byl před spravedlnost postaven pouze jeden z nich, (Horn) a to ještě ten, za něhož se dokonce někteří ze svědků u MLS v Kutné Hoře přimlouvali. Zbylí dva (Laufka, Meier) se dopadení vyhnuli a pravděpodobně dožili klidné životy v zahraničí, a to i přesto, že se jednalo o nacistické zločince, jejichž přičiněním zemřelo či trpělo obrovské množství českých vlastenců, a to nejen z Českého Brodu. Právě těmto udatným lidem je tato práce věnována.

Ani po dopsání však neztrácím motivaci bádát na toto téma dál a pokusit se poodkrýt další detaily a nejasnosti, které období let 1939-45 v Českém Brodě skrývá. Zejména událost příjezdu amerického konvoje do města v květnu 1945 a následná záchrana 60 civilistů ve mně vyvolává dojem toho, že ne vše již bylo řečeno. Zajisté se jedná o záležitost, která se nastupujícímu komunistickému režimu nehodila připomínat, a i proto se s tímto incidentem mohli lidé, kteří nepatří mezi pamětníky, blíže seznámit až v 90. letech prostřednictvím vzpomínek očitých svědků, tedy těch, z nichž vychází i tato práce. Ve skrytu duše však doufám, že stále může existovat více pramenů vedoucích k objasnění celé této kuriózní situace. Ať už vzpomínek přímých účastníků či zajatců, jenž už dnes bohužel nežijí, či dokonce obrazových materiálů, které mohl stejně jako v jiných městech kudy Američané projížděli, pořídit některý ze zdejší obyvatel. To a mnohé další může přinést pokračování mého výzkumu.

10. Seznam použitých informačních zdrojů

Odborná literatura

- 1) Almanach Dachau: kytice událostí a vzpomínek. Praha: SOPVP, 1946.
- 2) Almanach: 100 let Gymnázia Český Brod (1919-2019). Gymnázium Český Brod, 2019.
- 3) BOČEK, Karel, Židé v Přistoupimi. In: *Archivní prameny Kolínska 1992*. Kolín, 1993.
- 4) BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019.
- 5) DVOŘÁK, Miloš. *Český Brod*. Český Brod, 1992.
- 6) JELÍNEK, Zdeněk, HELFERT, Zdeněk. *Kolínsko*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990.
- 7) JELÍNEK, Zdeněk. Nacistická okupační správa na Kolínsku v letech 1939-1945 (3. část seriálu „Kolínské gestapo proti partyzánům“). In: *Práce muzea v Kolíně*. Regionální muzeum v Kolíně, 1984.
- 8) JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci 1. díl: Kolín a Koliňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1986.
- 9) JELÍNEK, Zdeněk. *Vzpomínky na okupaci 2. díl: Kolín a Koliňané v době nacistické okupace, protinacistické rezistence a boje za národní svobodu v letech 1939-1945*. Kolín: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Kolíně, 1987.
- 10) JEŽEK, Vladimír. *Voláme všechny: československý revoluční vysílač na vlně 415.5 metru ve dnech 5.-9. května 1945*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1966.
- 11) Kapitulace německých nacistických vojsk v Českém Brodě 08. 05. 1945. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014.
- 12) KOTYK, Jiří, *Pardubický zámeček a jeho osudy (k 70. výročí vítězství nad německým nacismem)*. Klub přátel Pardubicka, 2015.
- 13) KOURA, Petr. *Podplukovník Josef Balabán: život a smrt velitele legendární odbojové skupiny "Tři králové"*. Praha: Rybka Publishers, 2003.
- 14) KROPÁČ, František. LOUDA, Vlastimil. *Persekuce českého studentstva za okupace: 28. říjen 1939: německý útok na české vysokoškoláky: uzavření českých vysokých škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo vnitra, 1945.
- 15) MALÁ, Irena a Ludmila KUBÁTOVÁ. *Pochody smrti*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1965.

- 16) MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Židé na Českobrodsku v pramenech státního okresního archivu. In: *Archivní prameny Kolínska 1992*. Kolín, 1993.
- 17) MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod, 2021.
- 18) MRVÍK, Vladimír Jakub. Kapitulace a odchod Němců. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014.
- 19) MRVÍK, Vladimír Jakub. Konec 2. světové války v Českém Brodě. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014.
- 20) MRVÍK, Vladimír Jakub. Masakr v Klečkách. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014.
- 21) PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha: Academia, 2015.
- 22) PADEVĚT, Jiří. *Za dráty. Tábory v období 1938-1945 na území dnešní České republiky*. Academia, 2018.
- 23) PAŘÍZEK, Libor. *US Mise Velichovky 1945: američtí vojáci ve Velichovkách 8. května 1945*. Praha: Centrum české historie, 2015.
- 24) PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017.
- 25) PEJSKAR, Jožka, MATĚJOVSKÝ, Karel R. a MAMATEY, Victor S. *Poslední pocta, Svazek 2: Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948-1984*. Curych]: Konfrontace, 1985.
- 26) PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě. 1945.
- 27) PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020.
- 28) SLÁDEK, Oldřich. *Zločinná role gestapa. Naše vojsko, Český svaz protifašistických bojovníků*, 1986.
- 29) SLUNSKÁ, Milada, ed. Jiří Justic. In: *Závodníci o přežití: (Terezín, Osvětim, Buchenwald): sborník vzpomínek třinácti mužů, kteří prožili poslední měsíce války v pracovním táboře Meusewitz*. Brno: společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009.
- 30) STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945-1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996.

- 31) STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*.
Středokluky: Zdeněk Susa, 2002.
- 32) ŠLOUF, Jakub, NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice*. Praha: Academia, 2020.
- 33) WALDAUF, Jan. *Sokol: malé dějiny velké myšlenky. 3. díl Československé sokolstvo v zahraničí 1976-1995*. Luhačovice: Atelier IM, 2010.
- 34) Zpráva okresní rady osvětové v Českém Brodě o zvěrstvech nacistů za květnové revoluce na Českobrodsku. In: *Květen 1945 ve středních Čechách. Sborník dokumentů a vzpomínek na revoluční dny 1945*. Praha: Orbis, 1965.

Periodika

- 1) BOČKOVÁ, Zdenka. Jiří Justic. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 2013. roč. 53, č. 7/8.
- 2) BOHATA, Jiří. Vysílací stanice Liblice. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1998. roč. 38, č. 1.
- 3) FRANĚK, Josef. Trojí vzpomínka. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1975, roč. 15, č. 5.
- 4) KADLČÁK, Jaroslav. Válečná léta a revoluční dny roku 1945 na liblickém vysílači I. Část. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35. č. 4.
- 5) KADLČÁK, Jaroslav. Válečná léta a revoluční dny roku 1945 na liblickém vysílači I. Část. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35. č. 4.
- 6) KAPIČKA, Josef. Moje vzpomínky na duben a květen 1945. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5.
- 7) Nová městská správa v Č. Brodě. *Naše hlasy*. Český Brod, 1939, roč. 59, č. 23.
- 8) Poslední válečné měsíce roku 1945 v Českém Brodě aneb hrstička vzpomínek pamětníků. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5.
- 9) Profesor Josef Kovář. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 2011. roč. 51. č.1. s. 18.
- 10) Říšskoněmecké vojsko. *Naše hlasy*. Český Brod, 1939. roč. 59, č. 13.
- 11) Správa českých zemí v rukách Německé říše. *Naše hlasy*. 1939, roč. 59, č. 11.
- 12) TAUCHEN, Jaromír. Organizace a činnost úřadů práce v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945). *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2016.

- 13) URBAN, Jiří. Osmý květen 1945 v Českém Brodě. *Českobrodský zpravodaj*. Český Brod, 1995. roč. 35, č. 5.

Internetové zdroje

- 1) Alois Tyl. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/sites/default/files/witness/4640/photo/63672-photo.jpg>
- 2) Bedřich Krákora. Středočeská vědecká knihovna v Kladně. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: https://svk7.svkk1.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0201499-Krakora-Bedrich-18921943/
- 3) Jiří Justic. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: https://photos.geni.com/p13/40/28/32/64/5344485b29b9649f/vylepsena_fotografie_13__original.jpg
- 4) Jiří Justic. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: <https://www.dama-online.cz/wp-content/uploads/2019/07/Jiri-Justic.jpg>
- 5) Josef Bobek. [cit. 07.03.2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Josef-Bobek/6000000086604270882>
- 6) Josef Kovář. Wikipedie. [cit. 01.01.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Kov%C3%A1%C5%99
- 7) Josef Ledec. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: <https://www.kamocesku.cz/clanek/19529/josef-ledec>
- 8) Karel Orlík. Databáze obětí holokaustu. [cit. 15.01.2022]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/112207-karel-orlik/>
- 9) Kartotéka francouzských legionářů. Digitální knihovna Kramerius. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:31df2a4a-0a8b-11e8-ba89-0ed5f89f718b?page=uuid:79b2569c-0a8d-11e8-ba89-0ed5f89f718b>
- 10) Kronika obce Lstiboř. Oficiální stránky obce Klučov. [cit.05.12.2021]. Dostupné z: <https://www.klučov.cz/data/kroniky/lstibor/str074.htm>
- 11) Leo Michelup. Letecké karty čs. příslušníků RAF. [cit. 28.11.2021]. Dostupné z: http://www.vuapraha.cz/sites/default/files/Leteck%C3%A9%20karty/M/michelup_leo_23.02.1901.pdf
- 12) Mapy. [cit. 10.03.2022]. Dostupné z: [Český Brod \(Město\) • Mapy.cz](https://www.ceskybrod.cz/Mapy.cz)

- 13) Miroslav Tyl. Paměť národa. [cit. 28.02.2022]. Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/tyl-miroslav-20181220-0>
- 14) Miroslav Tyl. Wikipedie. [cit. 28.02.2022]. Dostupné
z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Tyl
- 15) Oldřich Stránský. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z:
<https://www.kampocesku.cz/clanek/24423/oldrich-stransky>
- 16) Oldřich Stránský. Paměť národa. [cit. 26.11.2021]. Dostupné z:
<https://www.pametnaroda.cz/cs/stransky-oldrich-20070101-0>
- 17) Pohřeb 17 padlých v boji u vysílaček 1945. Oficiální stránky obce Přistoupim. [cit. 10.03.2022]. Dostupné z: <https://www.pristoupim.cz/aktualne/fotografie/pohreb-17-padlych-v-boji-u-vysilacek-1945/pohreb-17-padlych-v-boji-u-vysilacek-1945-270cs.html>
- 18) Rudolf Lehovec. Legie 100. [cit. 01.12.2021]. Dostupné z: <http://legie100.com/krev-legendare/63692/>
- 19) Rudolf Petráň. Lidé, osobnosti a události Československa. [cit. 14.12.2021]. Dostupné z:
<https://cesbrod.estranky.cz/clanky/regionaliste/petran-rudolf.html>
- 20) SKÝPALA, Marek. Hrob Emil Říha. [cit. 27.12.2021]. Dostupné z:
<https://www.vets.cz/vpm/26788-hrob-emil-riha/>
- 21) SKÝPALA, Marek. Hrob Jaroslav Syřiště. [cit. 28.11.2021]. Dostupné z:
<https://www.vets.cz/vpm/26481-hrob-jaroslav-syriste/>
- 22) SKÝPALA, Marek. Hrob Karel Kudrnáč. [cit. 28.11.2021]. Dostupné z:
<https://www.vets.cz/vpm/26465-hrob-karel-kudrnac/#26465-hrob-karel-kudrnac>
- 23) SLÁDEK, Luděk. Josef Ledec. Dynastie skvělých lékařů. [cit. 04.11.2021]. Dostupné
z: <https://www.kampocesku.cz/clanek/19529/josef-ledec>
- 24) Zdenek Felix. Wikipedie. [cit. 25.02. 2022]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdenek_Felix
- 25) Zpráva o hledání ní místa pro ghetto. Židovské muzeum v Praze. [cit. 02.02.2022].
Dostupné z:
https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/76306

Prameny

1) Archiv bezpečnostních složek

ABS, f. Hlavní zpráva vojenské kontrarozvědky (302), sign. 302-242-4, zpráva o výsledku šetření v záležitosti domnělého majora Vondráčka, 27. 11. 1946.

ABS, f. Hlavní zpráva Vojenské kontrarozvědky, sign. 302-452-32, Michelup Leo – zpráva, 10. 02. 1948.

ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (Z), sign. Z-10-244, výpis poznatků k osobě Franze Blaschkeho, 15. 06. 1960.

ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (Z), sign. Z-10-496, zpráva k osobě Emila Laufky, 08. 07. 1969.

ABS, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV, sign. Z-10-237, údaje k osobě Aloise Tyla.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Josefu Brzkovi a dalším, 10. 12. 1943.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Josefu Strasserovi a dalším, 10. 12. 1943.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, spis Josefa Strassera.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Františku Šustrovi a dalším, 10. 12. 1943.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Karlu Trinklovi a dalším, 10. 12. 1943.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Františku Horynovi a dalším, 10. 12. 1943.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-709-8, trestní řízení proti Františku Moravcovi, 12. 12. 1943

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-709-8, spis Františka Moravce.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava (134), sign. 134-715-5, trestní řízení proti Miroslavu Darbuschovi a dalším, 10. 12. 1943.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava, sign. 134-453-5, trestní řízení proti F. Charouzkovi, J. Pichlerovi a F. Hruškovi, 22. 01. 1944.

ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava, sign. 134-715-5, trestní řízení proti Miroslavu Darbuschovi a dalším, 10. 12. 1943.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-124-2, trestní řízení proti Karlu Kundrumovi, 12. 12. 1941.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-145-10, trestní řízení proti Josefu Procházkovi a Josefu Plachému, 12. 12. 1941

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-153-40, trestní řízení proti Karlu Dlabáčovi a dalším, 17. 12. 1940.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, obžaloba proti Josefu Fraňkovi a dalším, 18. 06. 1942.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, obžaloba proti Aloisi Hokrovi a dalším, 18. 06. 1942.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, obžaloba proti Jaroslavu Řezáčovi a dalším, 18. 06. 1942.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, trestní řízení proti Josefu Fraňkovi a dalším, 06. 10. 1942.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, trestní řízení proti Aloisi Hokrovi a dalším, 06. 10. 1942.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-219-5, žaloba proti Josefu Fraňkovi a dalším, 18. 06. 1942.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-12, výslech obviněného Františka Záruby, 04. 03. 1943.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-12, výslech obviněného Františka Záruby, 04. 03. 1943.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-15, dopis Františka Záruby lidovému soudu v Berlíně, 06. 10. 1943.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-15, hlášení o provedení rozsudku, 29. 10. 1943.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-15, trestní řízení proti Františku Zárubovi, 30. 09. 1943.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-373-15, rozsudek smrti nad Františkem Zárubou, 30. 09. 1943.

ABS, f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-430-1, trestní řízení proti Bedřichu Kholovi a dalším, 08. 09. 1941.

ABS, f. Německé soudy v říši, sign. 141-372-9, trestní řízení proti Antonínu Tůmovi a dalším, 05. 01. 1945.

ABS, f. Německé soudy v říši, sign. 141-372-9, žaloba proti Antonínu Tůmovi a dalším, 09. 08. 1944.

ABS, f. Odbor politického zpravodajství (2M), sign. 2M:10733, Seznam členů vyšetřovací komise při ONV v Českém Brodě, 18. 10. 1945.

ABS, f. Odbor politického zpravodajství (2M), sign. 2M:10733, seznam internovaných osob v táboře Tejnice, 17. 12. 1945.

ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva Místního národního výboru v Přistoupimi o ukrutnostech páchaných Němci, 27. 08. 1945.

ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M 13467/1-139 I. díl, zpráva Místního národního výboru ve Kšelicích o ukrutnostech páchaných Němci, 22. 08. 1945.

ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV, zpráva Místního národního výboru v Bylanech o ukrutnostech páchaných Němci, 23. 08. 1945.

ABS, f. Sbírka různých písemností, sign. S-500-5, seznam popravených českých občanů, s. 26.

ABS, f. Správa vyšetřování StB – Stíhání nacistických válečných zločinců (325), sign. 325-136-3, válečný zločinec Emil Laufka, 29. 06. 1968.

ABS, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 141-208-10, obžaloba trestního senátu u krajského soudu v Litoměřicích proti Rudolfu Petrářovi a dalším, 26. 09. 1942.

ABS, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 141-208-10, trestní řízení u krajského soudu v Litoměřicích proti Rudolfu Petrářovi a dalším, 16. 02. 1942.

ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti (305), sign. 305-338-6, upozornění Státní bezpečnosti v Kutné Hoře na příslušníky gestapa, 11. 11. 1946.

ABS, f. Veřejná osvětová služba, sign. 44-162-8, osobní služební výkaz Miroslava Darbusche.

ABS, f. 2M 13467, sign. 1-139 I. díl, zpráva ONV v Českém Brodě o ukrutnostech páchaných Němci, 27. 08. 1945.

2) Matriční knihy

Městský úřad Český Brod – matrika a evidence obyvatel. Kniha narozených.

Městský úřad Český Brod – matrika a evidence obyvatel. Kniha zemřelých.

3) Národní Archiv

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-386/7, spis Josefa Brzka.

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-433/2, spis Františka Potockého.

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-480/12, spis Jana Charváta.

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, Sign. 101-483/7, spis Bedřicha Khola.

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-484/2, spis Karla Dlabáče.

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-516/8, spis Františka Smrčky.

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-521/9, spis Karla Žáka.

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-640-2/207, trestní řízení proti Františku Hudcovi, 17. 06. 1941.

NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-643-2/234, trestní řízení u soudu v Drážďanech proti Františku Smrčkovi, Jaroslavu Boháčkovi a dalším, 26. 03. 1941.

NA, f. Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatelstva, Vratislav Stach *1919.

NA, f. Policejní ředitelství Praha II – prezidium – 1931-1940, sign. 42/F-11/25 Felix, protokoly týkající se osoby Zdeňka Felixe.

NA, f. Policejní ředitelství Praha II – prezidium – 1941-1950, sign. 42/St-2/3, potvrzení o politické spolehlivosti Vratislava Stacha, 03. 05. 1941.

NA, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941-1950, sign. S5096/10 Stach, lékařské osvědčení, 21. 05. 1942.

NA, f. Policejní ředitelství Praha II. – prezidium – 1931-1940, sign. 42/R-18/77 Říha, JUDr. Emil Říha z Českého Brodu šetření, 06. 11. 1938.

NA, f. Předsednictvo ministerské rady, Praha, sign. P1672C, složka Vratislava Stacha.

NA, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 316-11-10, pátrání po Heinrichu Meierovi, 29. 01. 1947.

NA, f. Studijní ústav ministerstva vnitra, sign. 316-11-10, popis Emila Laufky, 19. 11. 1946.

NA, f. Úřad říšského protektora, sign. 114-10-1/8. seznam popravených, 03. 07. 1942.

NA, f. Úřad říšského protektora, sign. 114-262-2/207, seznam justičních zaměstnanců a notářů v obvodu vrchního soudu v Praze, kteří jsou t. č. v zajišťovací vazbě německých úřadů, 02. 12. 1939.

4) Podlipanské muzeum

Podlipanské muzeum v Českém Brodě, *Pamětní kniha města Českého Brodu, díl III. Léta 1939-1948*, sign. CB 3090

5) Státní oblastní archiv v Praze

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 179/48 Emil Laufka, oznámení Jiřího Vostruhy vyšetřující komisi při ONV v Kolíně, 25. 02. 1947.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 179/48 Emil Laufka, úmrtní oznámení Bedřicha Vostruhy, 21. 02. 1947.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 179/48 Emil Laufka, výslech svědka Leopolda Kretschmera, 20. 02. 1947.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, hlášení velitele SNB v Českém Brodě vyšetřující komisi ONV v Kolíně, 09. 10. 1946.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, protokol sepsaný s Josefem Hornem na úřadě národní bezpečnosti v Ústí n. L., 14. 06. 1945.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, rozsudek MLS Kutná Hora v případě Josefa Horna, 21. 03. 1947.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, rozsudek smrti nad Josefem Hornem, 21. 03. 1947.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, výslech svědka Rudolfa Petráně, 17. 03. 1947.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, výslech svědka Rudolfa Petráně, 17. 3. 1947. srov. Tamtéž, hlášení velitele SNB v Českém Brodě vyšetřující komisi ONV v Kolíně, 9. 10. 1946.

SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 44/47 Josef Horn, zápis o výkonu trestu smrti provazem nad odsouzeným Josefem Hornem, 21. 03. 1947.

SOA Praha, f. MLS Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 0358/45 František Pacovský. rozsudek MLS v Praze v případě Františka Pacovského, 13. 12. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sign. LS 262/46 Josef Bobek, rozsudek nad Josefem Bobkem, 23. 11. 1946.

SOA Praha, f. MLS Praha, sign. LS 617/45 Karel Sommer, výpověď Prokopa Lukeše u MLS v Praze, 30. 4. 1946.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 0395/45 Jaroslav Šíma. rozsudek MLS v Praze v případě Jaroslava Šímy, 05. 12. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. 0396/45 Monika Benešová, poradní protokol u mimořádného lidového soud v Praze, 05. 12. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. 0396/45 Monika Benešová, výslech svědka Bedřicha Vostruhy, 28. 05. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. 1576/46 Ing. Antonín Theilhaber-Bečvář, výslech obviněného Antonína Theilhabera, 05. 10. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 0531/46 Ing. Thomas Losmann, výpověď Thomase Losmanna u okresního soudu v Českém Brodě, 7. 11. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 1576/46 Ing. Antonín Theilhaber, výslech svědka Jana Šubrta u Okresního soudu v Českém Brodě dne 16 dubna 1946.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 1576/46 Ing. Antonín Theilhaber-Bečvář, hlášení četnické stanice v Českém Brodě kolínskému gestapu, 28. 10. 1942.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 1576/46 Ing. Antonín Theilhaber-Bečvář, výslech svědka Rudolfa Brixiho-Kaisera, 04. 04. 1946.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 1576/46 Ing. Antonín Theilhaber-Bečvář, výslech svědkyně Jiřiny Štěrbové, 04. 04. 1946.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 262/46 Josef Bobek, obvinění Josefa Bobka, vedoucího Kuratoria v Českém Brodě, 18. 06. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 262/46 Josef Bobek, výpověď obžalovaného Josefa Bobka u okresního soudu v Českém Brodě, 14. 09. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 313/45 František Štěpnička.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 359/45 Jaroslav Kaše, výslech svědka Jindřicha Prokše, 27. 08. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, rozsudek Mimořádného lidového soudu v Praze v případě Moniky Benešové, 05. 12. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, rozsudek MLS v Praze v případě Moniky Benešové a Emila Beneše, 05. 12. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Bedřicha Vostruhy, 28. 05. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Františka Šímy, 30. 05. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Josefa Kmocha, 18. 05. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová, výslech svědka Svatopluka Sochora, 24. 08. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45, výslech svědka Bedřicha Vostruhy, 28. 05. 1945.

SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 617/45 Karel Sommer, výslech svědka Františka Smrčky, 24. 08. 1945.

6) Státní okresní archiv Kolín

SOkA Kolín, f. Městský úřad Český Brod, bez sign., oběžník městského úřadu Český Brod, 15. 01. 1942.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, inv. č. 830, sign. pres. 84/1942, výstřižek z časopisu Árijský boj, č. 1, 03. 01. 1942.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, inv. č. 830, sign. pres. 84/1942, výpověď primáře Všeobecné veřejné nemocnice v Českém Brodě MUDr. Antonína Šebka u okresního úřadu v Českém Brodě, 16. 12. 1941.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 1002/1941, inv. č. 828, žádost o podporu Růženy Boháčkové, 20. 03. 1940.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 1005/1939, inv. č. 752, opatření ohledně styku obyvatelstva židovského původu s obyvatelstvem ostatním, 01. 03. 1940.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 1005/1939, inv. č. 752, statistika stěhování Židů, 15. 06. 1942.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 191/1945, inv. č. 833. přidělování pokojů wehrmachtu, 25. 04. 1945.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 207/1945, inv. č. 833. oběžník okresního úřadu v Českém Brodě, 04. 05. 1945.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 360/4/1939, inv. č. 826, seznam držitelů střelných zbraní ve zdejších obvodech, 31. 03. 1939.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 471/1939, inv. č. 826, výnos tajné státní policie v Kolíně, 28. 04. 1939.

SOkA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. přes. 232/1942, inv. č. 830, seznam Židů z okresu Český Brod, nedatováno.

SOkA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, bez sign. osobní spisy žadatelů, spis Milana Čepka.

SOkA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 126, inv. č. 5, rozdělení řádné dovolené pro zaměstnance v roce 1942, 30. 03. 1942.

SOkA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 200, inv. č. 6, nájemní smlouva, 31. 05. 1940.

SOkA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 200, inv. č. 6, dodatek k nájemní smlouvě, 01. 04. 1942.

SOkA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 311, inv. č. 8, rozdělení úřadu a stručné vyznačení agend, 05. 02. 1940.

SOkA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 452, inv. č. 35, cestovní seznam z 15. 12. 1942.

SOkA Kolín, f. Úřad práce Kolín, pobočka Český Brod, sign. 456, inv. č. 37, objednacím list z 29. 07. 1942.

SOkA Kolín, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 350/8/1939, inv. č. 752, seznam Židů bydlících v Českém Brodě, 02. 04. 1939.

SOkA Kolín, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 350/8/1939, inv. č. 752, seznam Židů bydlících v Přistoupimi, 02. 04. 1939.

SOkA Kolín, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 350/8/1939, inv. č. 752, seznam Židů bydlících v Kostelci nad Černými lesy, 02. 04. 1939.

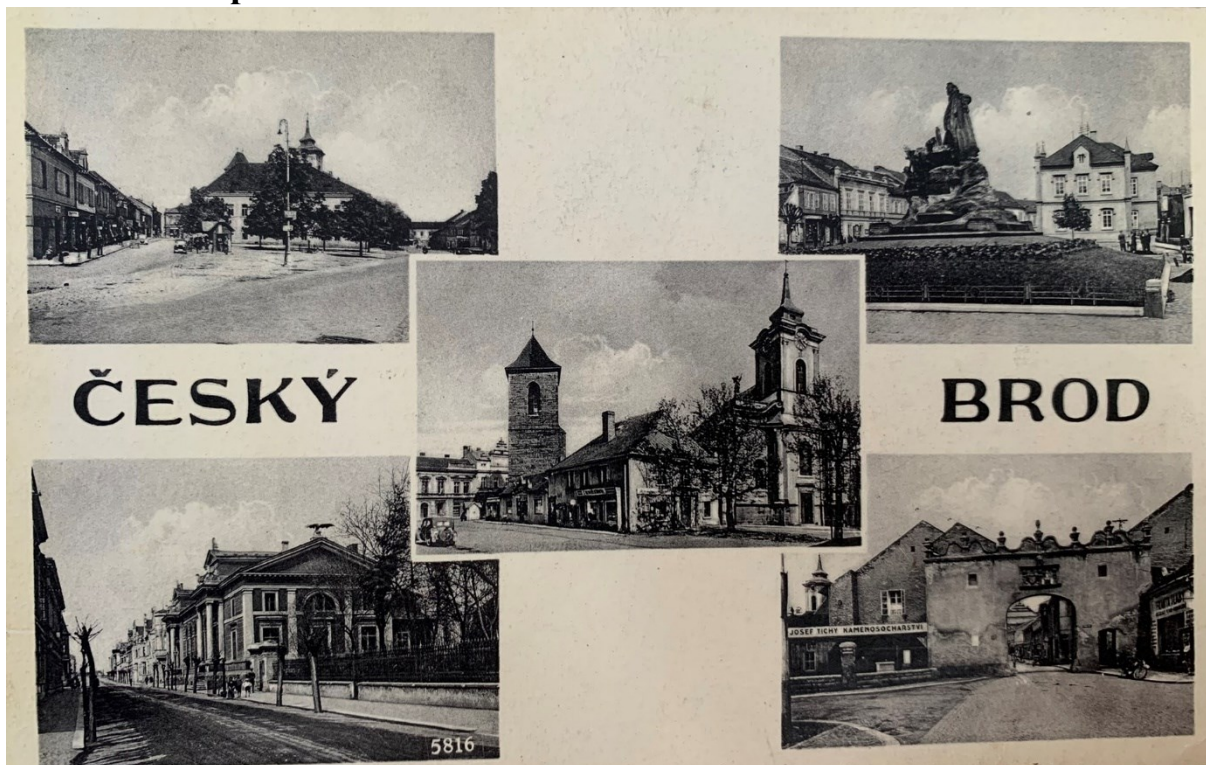
SOkA Kolín, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 350/8/1939, inv. č. 752, seznam Židů bezkonfesních od roku 1875 bydlících v Českém Brodě, 02. 04. 1939.

SOkA Kolín, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 650/1939, seznam židovských podniků velkoobchodních v Českém Brodě, 02. 07. 1939.

SOkA Kolín, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 650/1939, seznam židovských podniků jednotlivců s obratem pod 1 000.000 K, 02. 07. 1939.

SOkA Kolín, Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 650/1939, seznam židovských řemeslných podniků, 02. 07. 1939.

11. Obrazová příloha

Příloha č.1: Dobová pohlednice zachycující dominanty Českého Brodu.⁵²⁰

Příloha č. 2: Pohled na tehdejší Komenského náměstí s pomníkem Prokopa Holého.⁵²¹

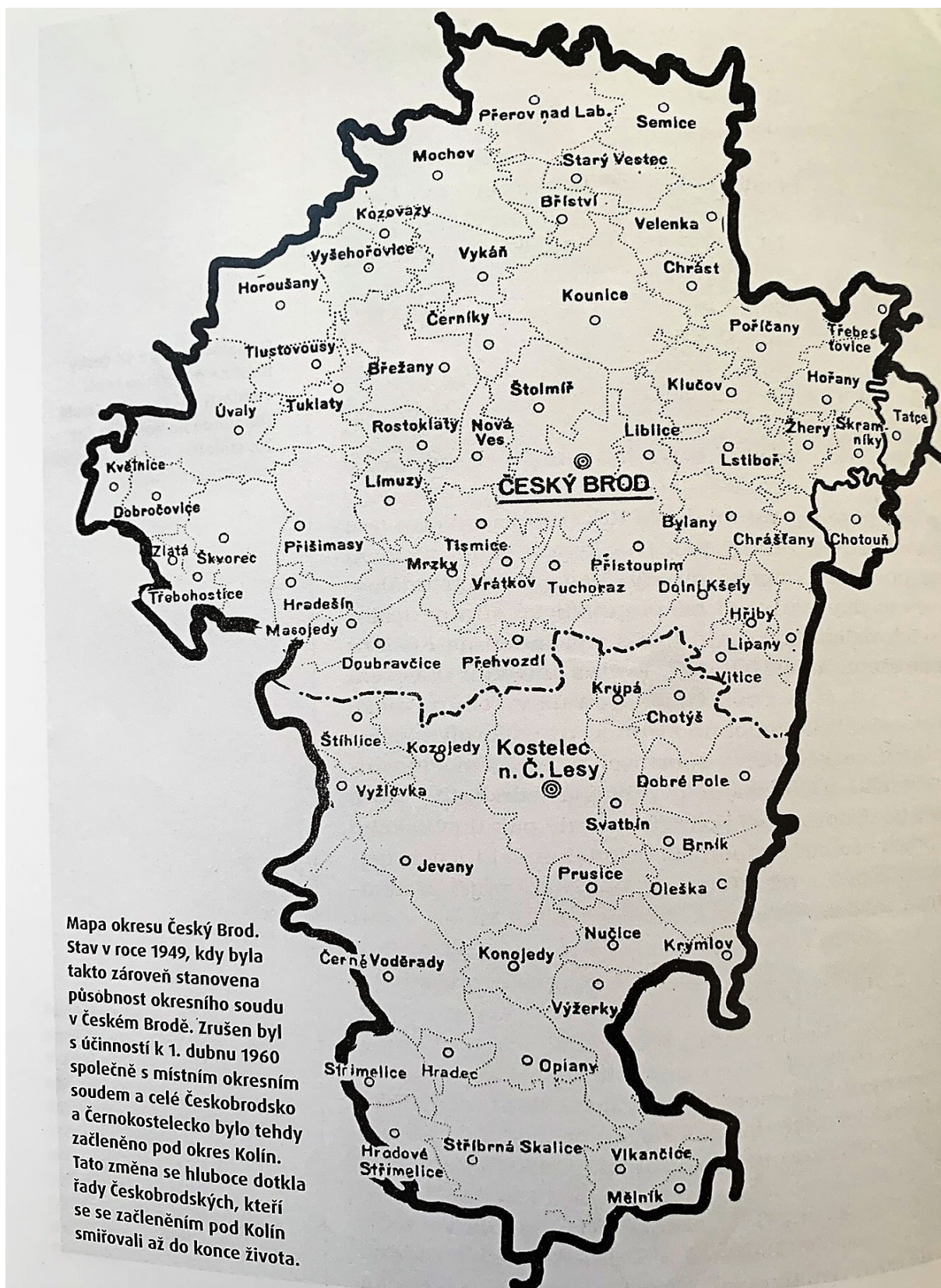
⁵²⁰ Archiv autora.

⁵²¹ Archiv autora.

Příloha č. 3: Mapa politického okresu Český Brod z roku 1938.⁵²²

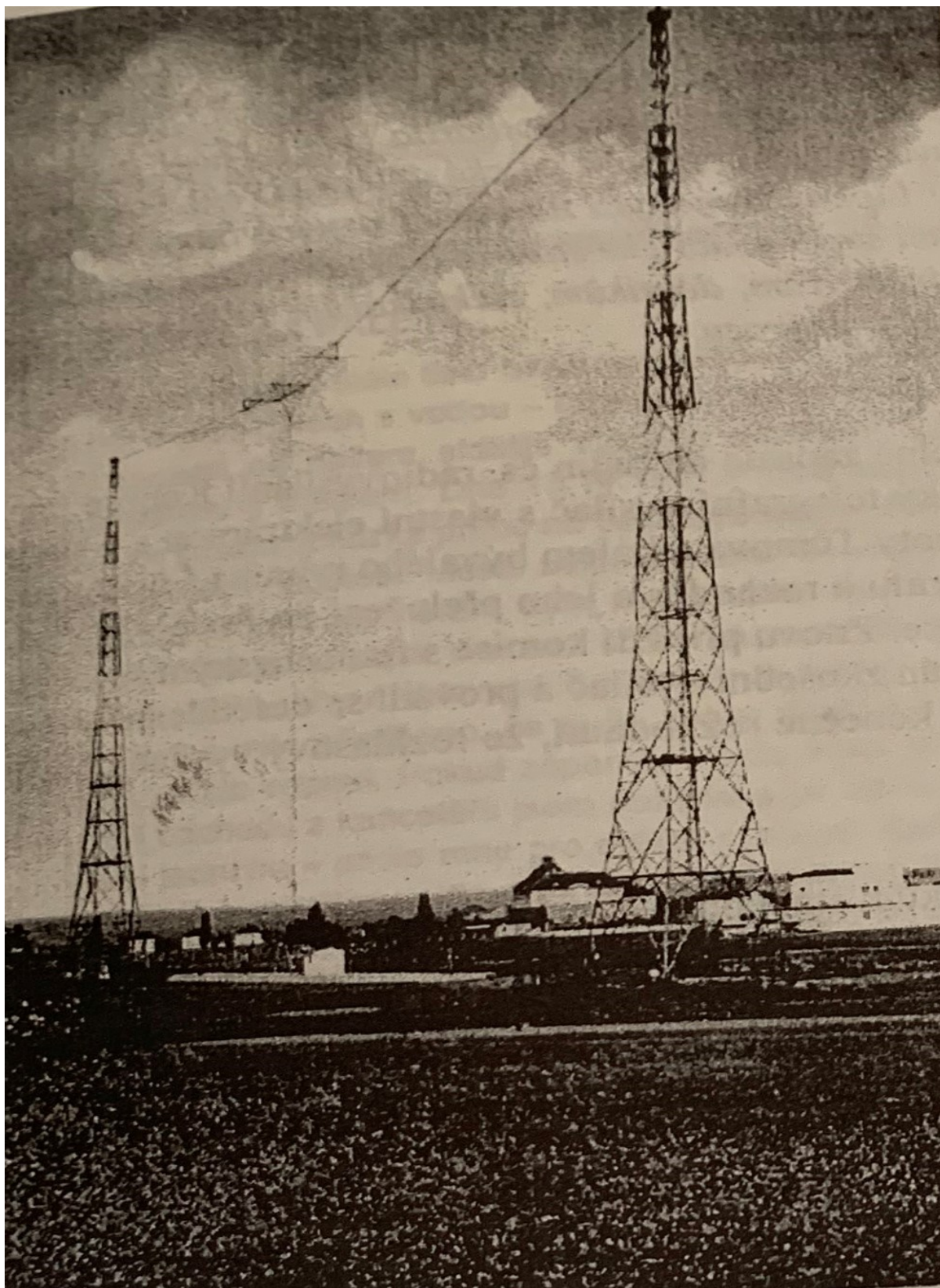
⁵²² Archiv autora.

Mapa okresu Český Brod. Stav v roce 1949, kdy byla takto zároveň stanovena působnost okresního soudu v Českém Brodě. Zrušen byl s účinností k 1. dubnu 1960 společně s místním okresním soudem a celé Českokobrodsko a Černokostecko bylo tehdy začleněno pod okres Kolín. Tato změna se hluboce dotkla řady Českokobrodských, kteří se se začleněním pod Kolín smířovali až do konce života.

Příloha č. 4: Mapa politického okresu Český Brod z roku 1949.⁵²³

⁵²³ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod, 2021. s. 334.

Příloha č. 5: Tehdejší podoba liblických vysílaček.⁵²⁴

⁵²⁴ BOHATA, Jiří. *Vysílací stanice Liblice*. In: *Českobrodský zpravodaj 1/1998*. Český Brod, 1998. s. 10.

Příloha č. 6: Vojáci wehrmachtu stojící před Kouřimskou bránou v Českém Brodě.⁵²⁵

Příloha č. 7: Budova českobrodského gymnázia v době obsazení německou armádou.⁵²⁶

⁵²⁵ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod, 2021. s. 299.

⁵²⁶ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Konec 2. světové války v Českém Brodě*. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 3.

Příloha č. 8: Příslušníci kolínského gestapa.⁵²⁷

Příloha č. 9: Emil Laufka⁵²⁸

Příloha č. 10: Heinrich Meier⁵²⁹

⁵²⁷ ABS, f. Ústředna státní bezpečnosti, sign. 305-897-1.

⁵²⁸ SOA Praha, f. MLS Kutná Hora, sp. zn. LS 179/48 Emil Laufka.

⁵²⁹ ABS, f. Ústředna státní bezpečnosti, sign. 305-897-1.

Bekanntmachung

Am Freitag um 3 1/2 Uhr
~~und später laufend etwa alle 14 Tage~~ werden
meine Bevollmächtigten in B. Brod
anwesend sein, um

ARBEITSKRÄFTE

- Frauen und Männer aller Berufe - für
Deutschland-Altreich anzuwerben

Jeder unbeschäftigte tschechische Arbeiter
und auch solche, die keine ständige Beschäfti-
gung haben, können sich melden.
Die Reise ins Reich ist unentgeltlich. Für
Reise-Verpflegung wird gesorgt.
Landwirtschaftliche Arbeiter werden nicht
angenommen.
Vormeldung und genaue Bekanntgabe der
späteren Werbeteile bei den Bezirksarbeits-
vermittlungsanstalten.

Der Oberlandrat in Kolín.

Oznámení.

Dne 27./XI o 3 1/2 hod. a později
~~každých 14 dní~~ budou moji zmoc-
něnci v C. Brodě přítomni, aby

najímali pracovní síly

- ženy a muže všech oborů - pro
Německo - Stará Říše

Každý nezaměstnaný český dělník, také ti,
kdož nemají stálého zaměstnání, mohou se
přihlásiti. ➡ Cesta do Říše je bezplatná.
O cestovní zaopatření bude postaráno.
Zemědělství dělníci nebudou přijati.
Předběžné hlášení a přesný údaj pozdějších
najímacích dnů u okresních ústavů práce.

Der Oberlandrat v Kolíně

Příloha č. 11: Vyhláška oberlandrátu v Kolíně o najímání pracovních sil do Německa.⁵³⁰

Příloha č. 12: Dům čp. 43 na tehdejší Husově náměstí, který v roce 1941 zakoupil
místní vedoucí Vlajky František Štěpnička od židovské rodiny Fischelových a
provozoval zde stejně jako předchozí majitel obchod se střížním zbožím.⁵³¹

⁵³⁰ JELÍNEK, Zdeněk, HELFERT, Zdeněk. Kolínsko. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. s. 246.

⁵³¹ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 313/45 František Štěpnička.

Opatření ohledně styku obyvatelstva židovského původu s obyvatelstvem ostatním.

Vyhláška.

V zájmu veřejné bezpečnosti, veřejného klidu a pořádku vydávám na základě článku 2. a 3. odst. 1. zákona ze dne 14. července 1927 č. 125 Sb. z. a n. ohledně styku mezi obyvatelstvem židovským a nežidovským ve veřejném životě tyto příkazy, resp. zákazy:

Osobám židovského původu zakazují s okamžitou platností návštěvu těchto veřejných místností:

V Českém Brodě: Sokolovny, restaurací, resp. hotelů „U Ševčíků“, „U modré hvězdy“, „U krále Jiřího“, „U Prokopa Velikého“, „Na růžku“ a v Lidovém domě.

V Kostelci n. Č. L.: Sokolovny, hotelů resp. restaurací „Zelený dům“, „U města Prahy“, „U Bartáků“, „U Flieglů“, „U Rožnětínských“ a Brátkovy restaurace.

V Úvalech: Sokolovny, restaurací „U Budků“, „U Komberců“ a v Lidovém domě.

V Jevanech: hotelu Novotný (kromě dependance), Grandhotelu, restaurace „U Růtů“ a „Na statku“.

Ve Vyžlovce: hotelu „Praha“, restaurace „U Bejšovců“ a „U Nováků“.

V Choceradech: hotelu „Ostende“.

Ve Stříbrné Skalici: restaurace „Na Marjánce“ a „Na radnici“.

V Hačkách, obec Kostelní Střímelice: hotelu „Hačka“.

Témže osobám zakazují návštěvu veřejných čítáren, biografů a divadelních představení.

Majitelům vyjmenovaných restaurací, resp. vináren nařizují, aby své místnosti označili ihned nápisem: „Juden ist der Eintritt verboten — Židům nepřístupno“.

Židovským majitelům nebo provozovatelům hostinců, restaurací, vináren a jiných pod. veřejných místností, nebo nežidovským majitelům takových podniků, které jsou navštěvovány převážně Židy, nařizují, aby své místnosti označili nápisem: „Jüdische Unternehmung - Židovský podnik“, umístěným na zjevném místě a to jak zevně tak i uvnitř místnosti. Toto označení bude provedeno do tří dnů od uveřejnění této vyhlášky.

Majitelům ostatních veřejných místností v celém politickém okrese, kde podle místních poměrů je to možno, nařizují, aby vyhradili židovským návštěvníkům zvláštní místnost, aby návštěvníci nežidovského původu se nestýbali se Židy. Tato zvláštní místnost musí být zjevně označena jako ona, která je určena pro židovské návštěvníky.

Kde by nebylo možno takto hosty oddělit, nařizují majitelům veřejných místností, aby svůj podnik jak zevně, tak i uvnitř označili nápisem: „Juden ist der Eintritt verboten — Židům nepřístupno“.

Ve veřejných místnostech, které podle této vyhlášky budou v celku nebo z části označeny jako Židům nepřístupné, jest osobám židovského původu pobyt zakázán.

Zakazují s okamžitou platností osobám židovského původu koupání se i prodlévání na veřejných plovárnách a na všech veřejně přístupných koupalištích a to i soukromých, leč že by byla výslovně lahvová soukromá koupaliště vyhrazená jen pro osoby židovského původu, což by bylo zevně trvale označeno.

Majitelům plováren a koupališť nařizují, aby své podniky označili zřejmým nápisem: „Juden ist der Eintritt verboten — Židům nepřístupno“.

Židovským majitelům a provozovatelům živnostenských a živnostensky provozovaných podniků nařizují, aby své podniky označili způsobem pro zákazníky zřejmým a to nápisem: „Jüdisches Geschäft — Židovský obchod“.

Správě okresní nemocnice v Českém Brodě, léčebně pro plicní choré v Kostelci n. Č. L. a chorobince v Českém Brodě nařizují, aby učinily opatření, která by vylučovala používání těchto místností a zařízení osobami židovského a nežidovského původu zároveň, aby bylo zaručeno odložené umístění těchto osob.

Tato vyhláška nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Kdo by nedbal těchto nařízení, příp. zákazů, bude potrestán podle ustanovení čl. 3., odst. 1. cit. zákona trestem peněžitým do 5.000,- K nebo vězením do 14 dnů.

Okresní hejman:
vrchní rada politické správy

JUDr. STRACH v. r.

Poznámka: Tiskové nápisy nařízené ve vyhlášce, má na skladě knihtiskárna L. Beneše v Českém Brodě.

Příloha č. 13: Vyhláška okresního úřadu v Českém Brodě týkající se zákazu návštěv vybraných prostor pro obyvatele židovského původu.⁵³²

⁵³² SOKA Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, inv. č. 752.

Příloha č. 14: Jiří Justic jako dítě s matkou Annou a otcem Josefem.⁵³³

Příloha č. 15: Jiří Justic s kamarádem Arnoštem Lustigem.⁵³⁴

⁵³³ Jiří Justic. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z:

https://photos.geni.com/p13/40/28/32/64/5344485b29b9649f/vylepsena_fotografie_13_original.jpg

⁵³⁴ Jiří Justic. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: <https://www.dama-online.cz/wp-content/uploads/2019/07/Jiri-Justic.jpg>

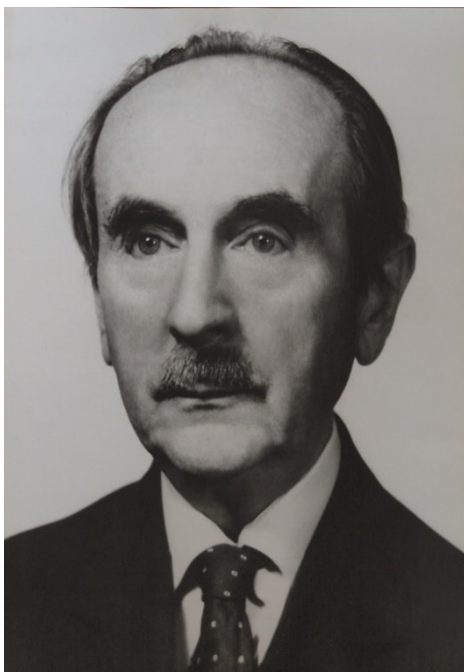
Příloha č. 16: Oldřich Stránský v roce 1945.⁵³⁵

Příloha č. 17: Malí Oldřich a Jiří Stránští s matkou Helenou před rodinným obchodem v domě čp. 274 v Českém Brodě.⁵³⁶

⁵³⁵ STRÁNSKÝ, Oldřich. MARJANOVIČ, Teodor. *Není spravedlnosti na zemi*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2002. obrazová příloha.

⁵³⁶ Oldřich Stránský. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: <https://www.kampocesku.cz/clanek/24423/oldrich-stransky>

Příloha č. 18: MUDr. Josef Ledec⁵³⁷

Příloha č. 19: Budova nemocnice v Českém Brodě na pohlednici z období protektorátu.⁵³⁸

⁵³⁷ Josef Ledec. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: <https://www.kampocesku.cz/clanek/19529/josef-ledec>

⁵³⁸ Archiv autora.

Občanstvu českobrodskému!

„28. říjen“, byl, jest a zůstane největším svátkem našeho lidu, jakožto historický den osvobození z třistaletého otroctví a poroby. Tuto skutečnost, tento dejinný fakt, nikdo nevyrvě ze srdce českého člověka.

Letošního 28. října, byť byl formálně prohlášen za den všední, vzpomeneme se vši úctou, jako v létech předcházejících. V ten den, t.j. v sobotu, odebere se každý občan za svým povoláním ve svátečních šatech a s černou kravatou. Příslušníci bývalých vojsk ozdobí se stužkou, ostatní trikolorou v klopě kabátu.

K pomníku Prokopa Velikého na náměstí, kde jsou uloženy prstě z legionářských bojišť, jakož i k památníku padlých ze světové války u Masarykových měšťanských škol, položte květiny. Nikde však a za žádných okolností nedají se opravdoví příslušníci našeho národa strhnouti k nepředloženým činům. Společným znakem všech budiž důstojné chování a naprostá disciplinovanost.

Přečti a dej dál!

Příloha č. 20: Ilegální leták šířený na Českobrodsku v říjnu 1939.⁵³⁹

WARNUNG.

In den letzten Tagen bemühen sich unverantwortliche Elemente die Bevölkerung zu allerlei demonstrativen Handlungen am 28. Oktober 1939 zu verführen, obzwar dieser Tag mit der Regierungsverordnung vom 18. September 1939, Slg. d. G. u. V. Nr. 219 für einen Arbeitstag erklärt worden ist.

Jeder Bürger hat sich zu vergegenwärtigen, dass besonders in der gegenwärtigen sehr ersten Zeit es im höchsten Interesse aller Angehörigen des Volkes gelegen ist, damit auch weiterhin unbedingt Ruhe, Disziplin und Ordnung gewahrt bleibe. Deshalb

WARNE ICH

die Bevölkerung nachdrücklichst vor jedweden Handlungen demonstrativer Art, sowie Nichterfüllung der Arbeitspflicht, Zusammenrottung an öffentlichen Stellen oder Teilnahme an derselben oder an anderen demonstrativen Aktionen.

Ein Jeder hat sich in seinem eigenen Interesse, im Interesse seiner Mitbürger und somit auch des ganzen Volkes zu vergegenwärtigen, dass eine jede solche Handlung der Verordnung des Reichsprotectors in Böhmen und Mähren vom 26. IX. 1939 und der Kundgebung der Regierung des Protektorats vom 23. IX. 1939 widerspricht und dass sich nicht nur die Urheber dieser Agitationen, sondern auch diejenigen, die solchen Aufforderungen Folge leisten, strengen Strafen heraussetzen.

Bezirksbehörde in Böhmisch Brod.
Am 26. Oktober 1939.
Der Bezirkshauptmann
Oberst der poln. Verwaltung
JUDr. A. Strach.

VÝSTRAHA.

V posledních dnech snaží se neodpovědní živlové svěsti obyvatelstvo k různým činům demonstrativního rázu v den 28. října 1939, ačkoliv tento den byl vládním nařízením ze dne 18. září 1939, číslo 219 Sb. z. a n. prohlášen za den pracovní.

Každý občan nechť si uvědomí, že zvláště v nynější velmi vážné době je v nejvyšším zájmu všech příslušníků národa, aby i nadále byl zachován bezpodmínečně klid, kázeň a pořádek. Proto

VARUJI

obyvatelstvo co nejdůtklivěji před jakýmkoliv počináním demonstrativního rázu, jako neplnění pracovní povinnosti, shlukování na veřejných místech nebo účast na táborech aneb na jiných demonstrativních akcích.

Nechť si každý ve svém zájmu, zájmu svých spoluobčanů a tím celého národa uvědomí, že jakékoliv takové počinání odporuje nařízení Reichsprotectora in Böhmen und Mähren ze dne 26. září 1939 a prohlášení vlády Protektorátu ze dne 23. září 1939 a že se vydávají přísným trestům nejen původci těchto agitací, nýbrž i ti, kdož těchto výzev uposlechnou.

Okresní úřad v Českém Brodě.
Dne 26. října 1939.
Okresní hejtman
vrchol rada policejní správy:
JUDr. A. Strach.

Příloha č. 21: Reakce okresního úřadu na ilegální letáky související s oslavami 28. října.⁵⁴⁰

⁵³⁹ SOKa Kolín, f. Okresní úřad Český Brod, sign. pres. 1321/1939, inv. č. 826.

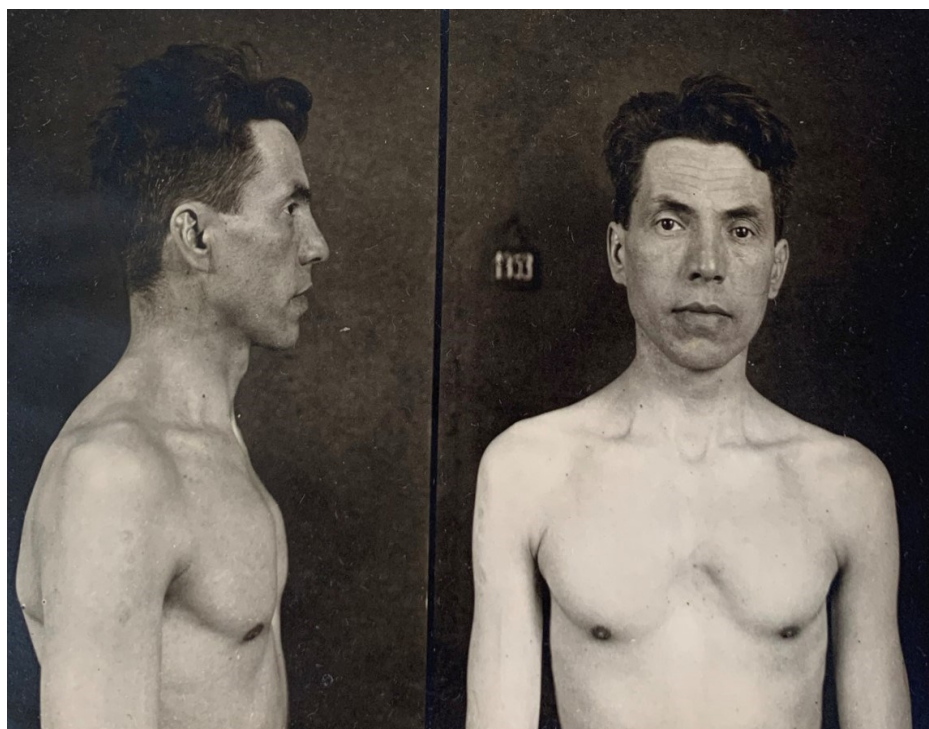
⁵⁴⁰ JELÍNEK, Zdeněk, HELFERT, Zdeněk. Kolínsko. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. s. 246.

Příloha č. 22: Karel Kudrnáč⁵⁴¹

Příloha č. 23: Vratislav Stach⁵⁴²

Příloha č. 24: František Smrčka během věznění ve Waldheimu.⁵⁴³

⁵⁴¹ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod, 2021. s. 304.

⁵⁴² NA, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941-1950, sign. S5096/10 Stach.

⁵⁴³ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-516/8.

Příloha č. 25: Jaroslav Boháček během věznění ve Waldheimu⁵⁴⁴

Příloha č. 26: Karel Boháček⁵⁴⁵

Příloha č. 27: Rudolf Petráň⁵⁴⁶

⁵⁴⁴ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-482/11.

⁵⁴⁵ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod, 2021. s. 305.

⁵⁴⁶ Rudolf Petráň. Lidé, osobnosti a události Českobrodsko. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: <https://cesbrod.estranky.cz/clanky/regionaliste/petran-rudolf.html>

Příloha č. 28: Jan Charvát během věznění ve Waldheimu.⁵⁴⁷

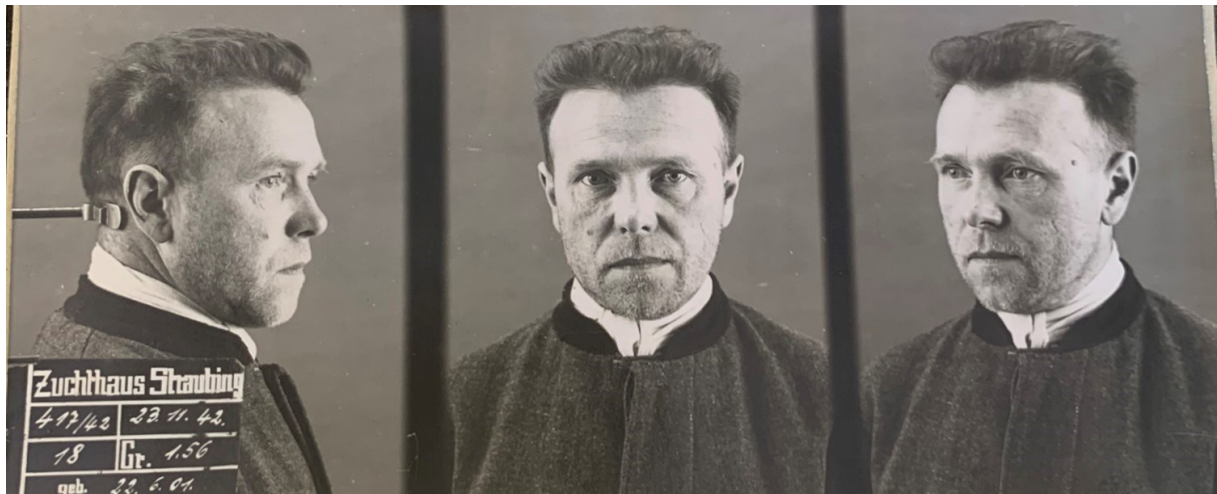
Příloha č. 29: Bedřich Khol během věznění ve Waldheimu.⁵⁴⁸

⁵⁴⁷ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-480/12.

⁵⁴⁸ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-483/7.

Příloha č. 30: Karel Dlabáč během věznění ve Waldheimu.⁵⁴⁹

Příloha č. 31: František Potocký během věznění ve Straubingu.⁵⁵⁰

⁵⁴⁹ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-484/2.

⁵⁵⁰ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-433/2.

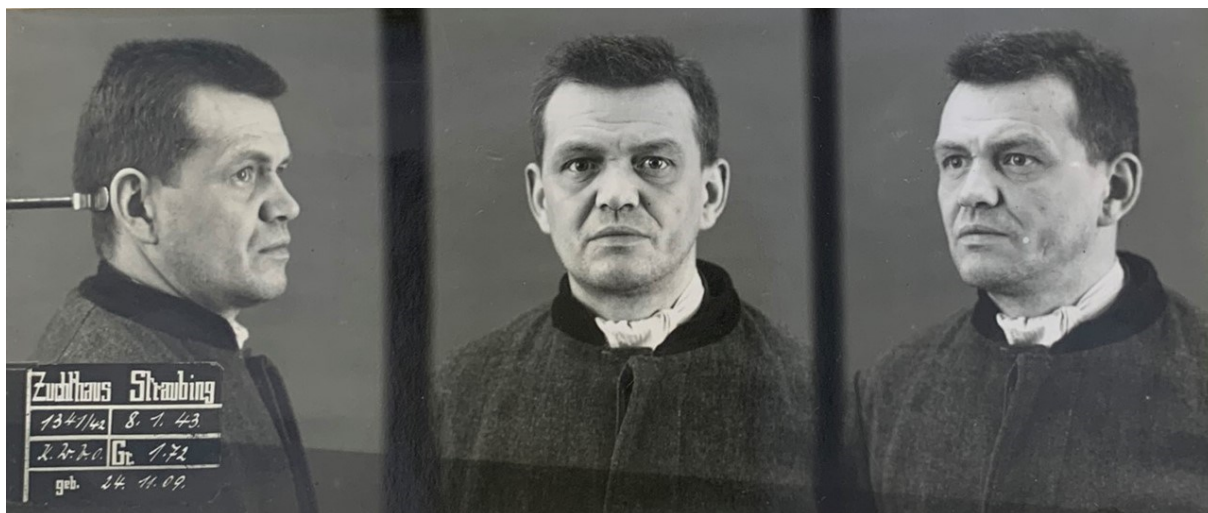
Příloha č. 32: JUDr. Emil Říha⁵⁵¹

Příloha č. 33: Členové popravčí čety, která měla na svědomí popravu Emila Říhy, Josefa Bláhy a dalších 192 vlastenců na pardubickém záměčku.⁵⁵²

⁵⁵¹ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod, 2021. s. 304.

⁵⁵² KOTYK, Jiří. *Pardubický záměček a jeho osudy (k 70. výročí vítězství nad německým nacismem)*. Klub přátel Pardubicka, 2015. s. 49.

Příloha č. 34: Karel Žák během věznění ve Straubingu.⁵⁵³

Příloha č. 35: Karel Groh⁵⁵⁴

Příloha č. 36: František Záruba⁵⁵⁵

⁵⁵³ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-521/9.

⁵⁵⁴ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Město Český Brod, 2021. s. 305.

⁵⁵⁵ Tamtéž.

Příloha č. 37: Josef Brzek během věznění v Ebrachu.⁵⁵⁶

Příloha č. 38: František Moravec během věznění v Ebrachu.⁵⁵⁷

⁵⁵⁶ NA, f. Okupační vězeňské spisy – AMV 101, sign. 101-386/7.

⁵⁵⁷ ABS, f. Německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava, sign. 134-709-8.

Příloha č. 39: JUDr. Zdeněk Felix⁵⁵⁸

Příloha č. 40: Josef Kovář⁵⁵⁹

Příloha č. 41: JUDr. Ing. Alois Tyl s manželkou Annou.⁵⁶⁰

Příloha č. 42: JUDr. Bedřich Mikl⁵⁶¹

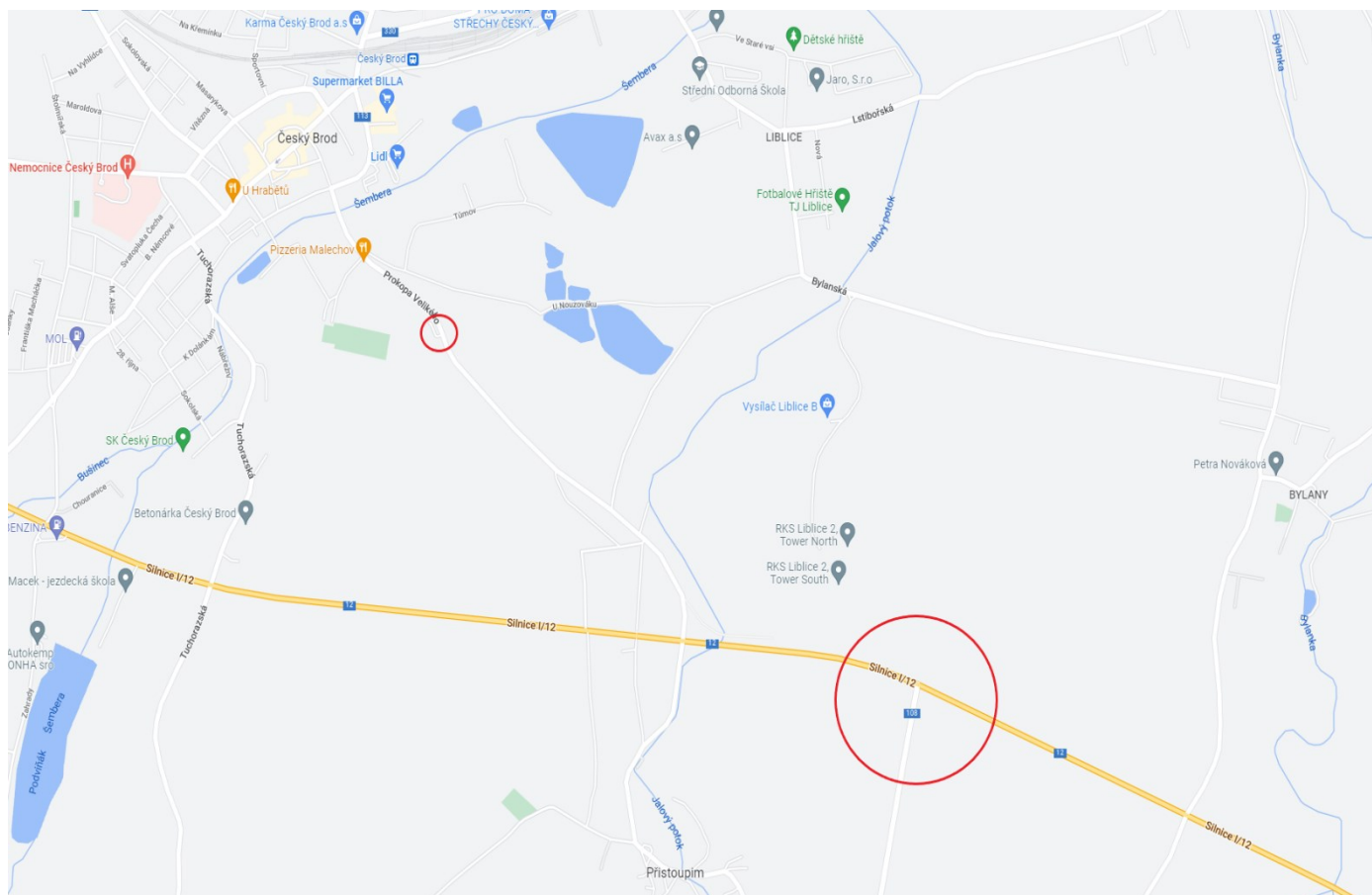
⁵⁵⁸ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Český Brod, 2021. s. 304.

⁵⁵⁹ Profesor Josef Kovář. *Českokobrodský zpravodaj*. Český Brod, 2011. roč. 51. č.1. s. 18.

⁵⁶⁰ Alois Tyl. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z:

<https://www.pametnaroda.cz/sites/default/files/witness/4640/photo/63672-photo.jpg>

⁵⁶¹ PEJSKAR, Jožka, MATĚJOVSKÝ, Karel R. a MAMATEY, Victor S. *Poslední pocta, Svazek 2: Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948-1984*. Curych: Konfrontace, 1985. s. 362.

Příloha č. 43: Červené kruhy na mapě označují místa masakrů místních obyvatel německou armádou. Větší zobrazuje prostor (Klečky), v němž došlo k prvotnímu střetnutí, jež si vyžádalo 13 obětí. Menší vymezuje místo (kopec Malechov), kde bylo popraveno dalších 5 lidí.⁵⁶²

Příloha č. 44: Oběti masakru u Kleček.⁵⁶³

⁵⁶² Mapy. [cit. 10.03.2022], Dostupné z: [Český Brod \(Město\) • Mapy.cz](https://www.mapy.cz/)

⁵⁶³ MRVÍK, Vladimír Jakub. Konec 2. světové války v Českém Brodě. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 22.

Příloha č. 45: Smuteční průvod směřující z Českého Brodu na místo události.⁵⁶⁴

Příloha č. 46: Místo masakru během pietního aktu dne 11. května 1945.⁵⁶⁵

⁵⁶⁴ Pohřeb 17 padlých v boji u vysílaček 1945. Oficiální stránky obce Přistoupim. [cit. 10.03.2022]. Dostupné z: <https://www.pristoupim.cz/aktualne/fotografie/pohreb-17-padlych-v-boji-u-vysilacek-1945/pohreb-17-padlych-v-boji-u-vysilacek-1945-270cs.html>

⁵⁶⁵ Tamtéž.

Republika volala o pomoc —
šli a padli.

V dobách radosti československého lidu odešli nám naši dobří hoši:

KAREL GROH, Český Brod	JOSEF BĚK, Přistoupim
ANTONÍN HONC, Český Brod	KAREL JAN, Přistoupim
JAROSLAV KOPECKÝ, Čes. Brod	PETR MIKA, Přistoupim
VÁCLAV JEŘÁBEK, Bylany	JOSEF PROCHÁZKA, Přistoupim
ONDŘEJ PATÁK, Bylany	ANTONÍN PTÁČEK, Přistoupim
JAN JIROUŠEK, Klučov	<u>FRANT. SOUKENKA, Přistoupim</u>
VÁCLAV VANĚČEK, Kšely	JOSEF SÝKORA, Přistoupim
BEDŘICH BUŇATA, Křesetice	VÁCLAV ULDRICH, Přistoupim
JIŘÍ ŠEDINA, Lblice	

Společný pohřeb se koná v Českém Brodě v pátek dne 11. května 1945 o půl 5. hod. odpolední na náměstí. Po smuteční slavnosti rozchází se pohřební průvody do Přistoupimí, Bylan, Klučova a na hřbitov českobrodský, kde budou naši padlí uloženi do čestných hrobů.

Zlatá a mužná srdce bojovníků přestávala tlouci s posledními myšlenkami na všechny své drahé, na nás na všechny, na to, že za Svobodu pokládají to nejdražší — Život. Odešli s vědomím, že republika vchází jako spravedlivá matka všech v šťastnou budoucnost.

Padlí proto, abychom my mohli dále žít. Vaše sebeobětování draží nás zavazuje k slibu: Pro náš lid a jeho štěstí pracovat. Slibujeme a nezapomeneme.

NÁRODNÍ VÝBOR.

Tiskem knihtiskárny Jan Běloh. Český Brod.

Příloha č. 47: Oznámení Národního výboru o pohřbu 17 zdejších obyvatel. Jak již bylo řečeno, padlých bylo ve skutečnosti 18 a na listině chybí jméno Jiřího Hoška z Pardubic. Na pomníku připomínající událost však již jeho jméno uvedeno je.⁵⁶⁶

Příloha č. 48: Fotografie zachycující slavnostní odhalení pomníku v Klečkách.⁵⁶⁷

⁵⁶⁶ Tamtéž.

⁵⁶⁷ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční.* Okresní národní výbor v Českém Brodě. 1945. s. 17.

Příloha č. 49: Pomník se jmény 18 padlých u státní silnice Praha-Kolín.⁵⁶⁸

⁵⁶⁸ Archiv autora.

Opis - Dohoda o kapitulaci generála Reimanna v Českém Brodě

Niederschrift

über eine Besprechung bei Herrn General Reimann
am 8.5.1945

Die anwesenden Herren nehmen zur Kenntnis, dass Herr General Roussaint als ihr Vorgesetzter am 8.5.1945 um 16.00 Uhr durch ein Protokoll die Durchführung der Kapitulationenform der Einheiten der Deutschen Wehrmacht abgeschlossen hat.

Die anwesenden Herren haben den Inhalt des Protokolls, dessen Abschrift ihnen für ihren persönlichen Bedarf zur Verfügung gestellt wurde, in vollem Wortlaut gegen 21,05 zur Kenntnis genommen und als bindend für dem Herrn General Reimann zur Zeit unterstellten Truppen festgelegt. Der Abmarsch erfolgt ausserhalb der Stadt Prag.

Sämtliche schweren Waffen werden in ihren bisherigen Einsatzräumen übergeben oder dort belassen.

Herr General Reimann in Anwesenheit der Herren	Reimann e.h.
Oberst i.Genst.Bundt	Bundt e.h.
Major i. Genst.Webla	Webla e.h.
Hauptman Ehrhart	Ehrhart e.h.
Her Oberst d.Genst. František Heřman	Heřman v.r.
Herr Dr Josef Smolín Česká Nár.Rada, Prag	Dr Smolín v.r.
Herr Oberstlt.Jaroslav Kadaňka	Kadaňka v.r.

Tento opis se týká kapitulace, která byla uzavřena v česko-brodském gymnasiu. Na desce této školy je nepřesná deska, resp. pamětní deska s nepřesným nápisem, že zde byla uzavřena kapitulace německých nacistických vojsk - byla ovšem pouze částečná.

Příloha č. 50: Opis dohody o kapitulaci generála Reimanna v Českém Brodě.⁵⁶⁹

⁵⁶⁹ Kapitulatione německých nacistických vojsk v Českém Brodě 8. 5. 1945. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 37.

Příloha č. 51: Příjezd sovětských vojáků do Českého Brodu 9. května 1945 (ulice Prokopa Velikého).⁵⁷⁰

Příloha č. 52: Sovětský tank projíždějící po Husově náměstí v Českém Brodě.⁵⁷¹

⁵⁷⁰ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Český Brod, 2021. s. 296.

⁵⁷¹ PETRÁŇ, Rudolf. *Podlipanský odboj 1939-1945. Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Českém Brodě v době předrevoluční a revoluční*. Okresní národní výbor v Českém Brodě. 1945. s. 13.

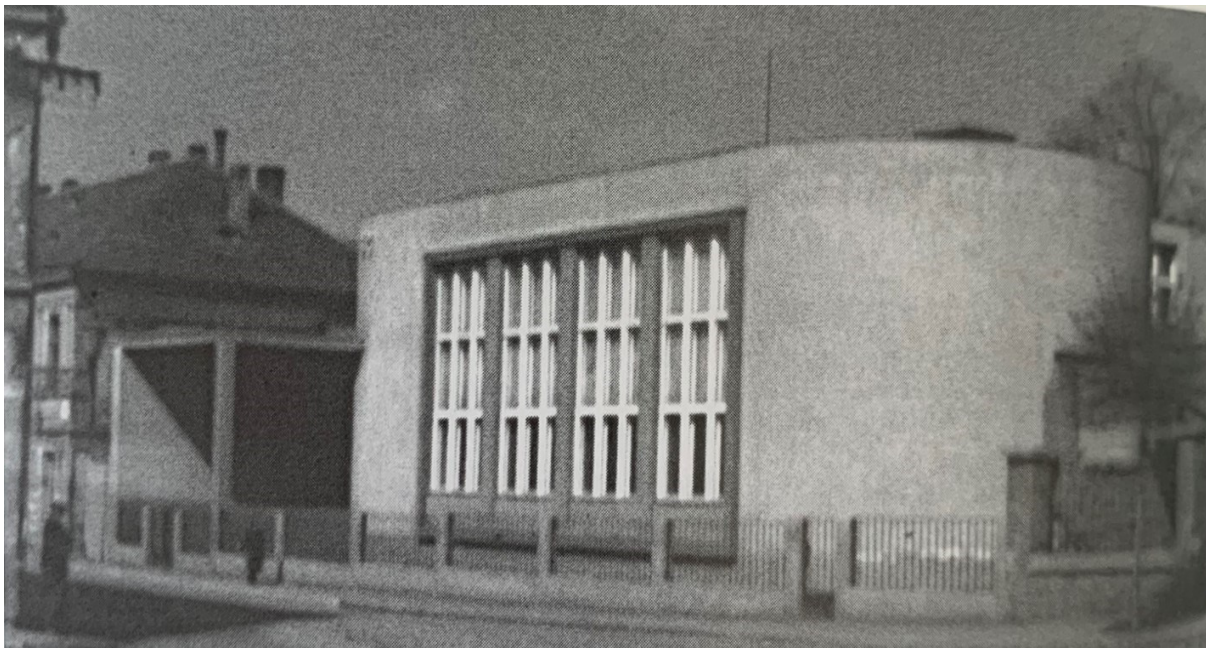
Příloha č. 53: Pohřeb padlých od Kleček na Komenského náměstí 11. května 1945.⁵⁷²

Příloha č. 54: Pietní akt k uctění památky českobrodských Sokolů, kteří příčinou nacistické perzekuce přišli o život.⁵⁷³

⁵⁷² MRVÍK, Vladimír Jakub. Konec 2. světové války v Českém Brodě. In: *Sborník textů k 95. výročí založení českobrodského gymnázia*. Gymnázium Český Brod, 2014. s. 23.

⁵⁷³ PETRÁSEK, Jaroslav. *150 let Sokola v Českém Brodě (1870-2020)*. Tělocvičná jednota Sokol Český Brod, 2020. s. 482.

Příloha č. 55: Tehdejší Švehlův dům, v němž probíhal mimořádný lidový soud s Monikou Benešovou.⁵⁷⁴

Příloha č.56: Monika Benešová⁵⁷⁵

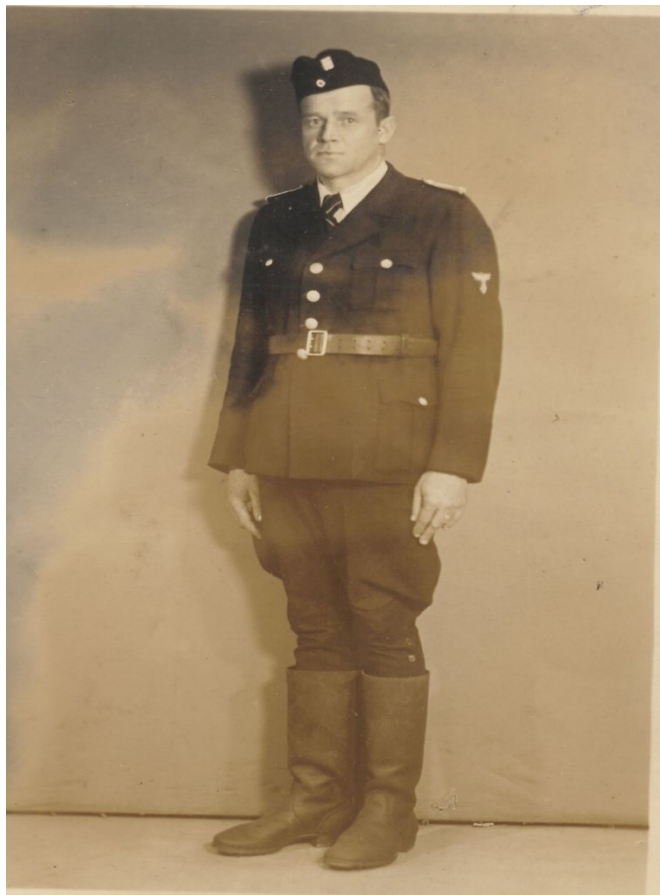

Příloha č. 57: Josef Horn⁵⁷⁶

⁵⁷⁴ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Český Brod, 2021. s. 294.

⁵⁷⁵ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravisti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. s. 35.

⁵⁷⁶ ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti (305), sign. 305-338-6, upozornění Státní bezpečnosti v Kutné Hoře na příslušníky gestapa, 11. 11. 1946.

Příloha č. 58: Emil Beneš, manžel Moniky Benešové, v uniformě Technische Nothilfe.⁵⁷⁷

Příloha č. 59: Josef Bobek v uniformě Kuratoria.⁵⁷⁸

⁵⁷⁷ SOA Praha, f. MLS Praha, sp. zn. LS 396/45 Monika Benešová.

⁵⁷⁸ Tamtéž, sp. zn. LS 262/46 Josef Bobek.

Příloha č. 60: Internovaní němečtí civilisté v Českém Brodě 9. května 1945.⁵⁷⁹

Příloha č. 61: Zajatí němečtí vojáci před odchodem z města v ulici Palackého.⁵⁸⁰

⁵⁷⁹ MRVÍK, Vladimír Jakub. *Dějiny královského města Český Brod*. Český Brod, 2021. s. 322.

⁵⁸⁰ Tamtéž. s. 323.